

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๖๘ ตอนที่ ๑๖๗๑ – ๑๖๘๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๖๗๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ข้อความต่อไปใน มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คหปติวรรค
กัณทรกสูตร ข้อ ๑ มีว่า

ครั้งนั้น เมื่อนายเปสสหัตถาโรหบุตรหลักไปไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นายเปสสหัตถาโรหบุตรเป็นบัณฑิต ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
นายเปสสหัตถาโรหบุตรมีปัญญามาก ถ้านายเปสสหัตถาโรหบุตรพึงนั่งอยู่ครู่หนึ่ง
ชั่วเวลาที่เรากำหนดบุคคล ๔ จำพวกนี้โดยพิสดารแก่เขา เขาจักเป็นผู้ประกอบด้วย
ประโยชน์ใหญ่ อื่นแม้ด้วยการฟังโดยสังเขปเพียงเท่านี้ นายเปสสหัตถาโรหบุตร
ยังประกอบด้วยประโยชน์ใหญ่

นี่เป็นความต่างกันของประโยชน์ใหญ่ ๒ ท่าน ซึ่งข้อความในอรรถกถามีว่า

บทว่า บัณฑิต นั้น คือ ควรกล่าวว่าเป็นบัณฑิต เพราะทำกรรมใน
สติปัฏฐาน

ใครก็ตามที่ชื่อว่าบัณฑิต ไม่ใช่โดยเหตุอื่น แต่เพราะเป็นผู้ที่อบรมเจริญ
สติปัฏฐาน จึงควรกล่าวว่าเป็นบัณฑิต เพราะฉะนั้น นายเปสสหัตถาโรหบุตรผู้
ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นบัณฑิต ย่อมแสดงว่าเขาต้องเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน
พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณาธรรม

ข้อความต่อไปมีว่า

แม้บทว่า มีปัญญามาก คือ มหาปัญญา ก็ควรกล่าวว่า เป็นผู้ที่มีปัญญามาก เพราะประกอบด้วยปัญญาพิจารณาถือเอาสติปัฏฐาน

ไม่ใช่ถือเอาข้อปฏิบัติอื่น แต่ถือเอาสติปัฏฐาน คือ พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณาธรรม และข้อความที่ว่า

ถ้านายเปสสหัตถาโรหุตรพึงนั่งอยู่ต่อไปครู่หนึ่ง ชั่วโมงที่เราจำแนกบุคคล ๔ จำพวกนี้โดยพิสดารแก่เขา เขาจะเป็นผู้ประกอบด้วยประโยชน์ใหญ่ คือ พึงบรรลุโสดาปัตติผล

น่าเสียดายที่พลาดโอกาสไปแล้ว เพราะว่าเขาได้กราบทูลลาไปก่อน

ส่วนข้อความที่ว่า แม้ด้วยการฟังโดยสังเขปเพียงเท่านี้ นายเปสสยังประกอบด้วยประโยชน์ใหญ่นั้น

ถามว่า ด้วยประโยชน์ใหญ่เป็นไฉน

ตอบว่า ด้วยอานิสงส์ ๒ ประการ คือ ความเลื่อมใสในพระสงฆ์ ๑ และด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๑

นี่คือประโยชน์ใหญ่ แม้ว่ายังไม่รู้แจ้งอริยสัจจธรรม

ข้อความในอรรถกถามีต่อไปว่า การที่นายเปสสไม่บรรลุมรรคผลนั้น

ถามว่า ก็แม้เมื่อตั้งอยู่เฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะมีอันตรายแก่ มรรคผลหรือ

ได้มีโอกาสได้เฝ้า ได้ฟังพระธรรมจากพระโอษฐ์ และเป็นผู้ที่พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม เพราะฉะนั้น จะยังมีอันตรายต่อการบรรลุมรรคผลหรือ

ตอบว่า มี แต่มิได้มีเพราะอาศัยพระพุทธเจ้าทั้งหลาย โดยที่แท้ย่อมมิได้ เพราะความเลื่อมของกิริยา คือ การกระทำ หรือเพราะปাপมิตร คือ มิตรชั่ว

นี่เป็นความรอบคอบที่ท่านอรรถกถา ซึ่งในพระไตรปิฎกก็ได้แสดงไว้ว่า ต้องเป็นผู้ที่รอบคอบและเห็นโทษเห็นภัยของการที่จะเป็นผู้ที่เห็นผิด ประพฤติผิด

คำอธิบายต่อไปมีว่า

ชื่อว่ามีคุณสมบัติของกิริยา

อรรถกถาแสดงตัวอย่างว่า

เมื่อคราวที่ท่านพระสารีบุตรได้ไปแสดงธรรมกับภิกษุชาวนิยพราหมณ์ ถ้าท่านพระสารีบุตรรู้ธำมะของภิกษุชาวนิยพราหมณ์ และได้แสดงธรรมที่เกี่ยวกับการรู้แจ้งอริยสัจธรรม พราหมณ์นั้นก็จะได้เป็นพระโสดาบัน แต่เมื่อไม่ได้แสดงข้อปฏิบัติที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม พราหมณ์นั้นจึงไม่บรรลุ ดังนี้ ชื่อว่าเสื่อมเพราะกิริยา

เช่นเดียวกับนายเปสสะ คือ เสื่อมเพราะกราบพูลลาไปก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม และเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งจะมีปัจจัยที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม หลังจากที่ได้ฟังข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงจำแนกเรื่องบุคคล ๔ ต่อไปโดยละเอียด

ชื่อว่าเสื่อมเพราะปาปมิตร ในอรรถกถาแสดงตัวอย่างว่า

พระเจ้าอชาตศัตรูเชื่อคำของปาปมิตร คือ ท่านพระเทวทัต ได้ทำปิตุฆาต จึงไม่ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน

ไม่มีใครสามารถรู้การสะสมของแต่ละท่านในแต่ละภพ ในแต่ละชาติ เพราะว่าในวันหนึ่ง ๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงปัจจัยของธรรมที่เกิดขึ้นว่า ต้องเป็นสภาพที่ละเอียดซับซ้อน ไม่มีใครรู้ว่าขณะไหนธรรมประเภทไหนที่เป็นกุศลหรืออกุศลจะเกิดขึ้นในลักษณะอาการอย่างไร เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่ตรง และพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลในเรื่องของการอบรมเจริญปัญญา เมื่อเข้าใจแล้ว จะเห็นได้ว่า ต้องเป็นผู้ที่อดทนจริง ๆ และไม่ใช่ออดทนเพียงในชาตินี้ชาติเดียวเท่านั้น ซึ่งก็ควรที่จะได้พิจารณาถึงการอบรมเจริญปัญญาของท่านที่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว เมื่อได้ฟังพระธรรมจากพระผู้มีพระภาค เพื่อเปรียบเทียบกับ การอบรมเจริญปัญญาของท่านในขณะนี้ว่าใกล้เคียงกัน หรือยังห่างกันมากเพียงไรในเรื่องของความอดทน ซึ่งใน **ขุททกนิกาย สุกกาเถรคาถา ข้อ ๔๓๕** มีข้อความว่า

พวกมนุษย์ในกรุงราชคฤห์เหล่านี้ทำอะไรกัน

นี่คือผู้มีปัญญา ซึ่งมองเห็นบรรดาผู้ที่ไม่ได้อบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้น ท่านก็กล่าวว่า

พวกมนุษย์ในกรุงราชคฤห์เหล่านี้ทำอะไรกัน มัวดื่มน้ำผึ้ง ดิ้นนิ้วมืออยู่ ไม่เข้าไปหาพระสุกกาเถรี ผู้แสดงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ากันเลย เหมือนชนเหล่าอื่นผู้มีปัญญายอมดื่มธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ซึ่งเป็นธรรมไม่น่ากลับหลัง เป็นธรรมเครื่องทำบุคคลผู้ฟังให้ชุ่มชื่น มีโอชะ เหมือนคนเดินทางไกลดื่มน้ำฝนฉะนั้น

พระสุกกาเถรีมีธรรมอันบริสุทธิ์ ปราศจากราคะ มีจิตตั้งมั่น ชะมาร พร้อมทั้งพาหนะ ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด

จบ สุกกาเถรีคาถา

เป็นพระเถรีท่านหนึ่งในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ซึ่งข้อความใน **อรรถกถา สุกกาเถรีคาถา** มีว่า

แม้พระเถรีชื่อสุกกาองค์นี้ ก็ได้สร้างสมบุญบารมีไว้ในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ

ยังไม่ได้บอกเลยว่า สมัยไหน ก็กัปป กิองค์

สั่งสมกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ

ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาว่า ท่านกำลังฟังธรรมเพื่อจะได้พิจารณาหาหนทางที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ก็เป็นการสั่งสมกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนี้ ซึ่งท่านที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว ท่านก็ได้กระทำอย่างนั้นในภพก่อน ๆ ของท่าน

ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ท่านเกิดในเรือนตระกูลในพระนครพินธุมี รู้ความแล้วไปวิหารกับอุบาสิกาทั้งหลาย ฟังธรรมในสำนักของพระศาสดา ได้ศรัทธาบวชแล้วได้เป็นพหูสูต ทรงธรรม มีปฏิภาณ เธอประพฤติพรหมจรรย์ในที่นั้นหลายพันปี ตายอย่างปุถุชนนั่นเอง บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

ก่อนที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม มีศรัทธาบวช เป็นพหูสูต ทรงธรรม มีปฏิภาณ ประพฤติพรหมจรรย์ในที่นั้นหลายพันปี ตายอย่างปุถุชนนั่นเอง บังเกิดใน

สวรงค์ชั้นดุสิต ถ้าจะเทียบกับการเจริญสติปัฏฐานของคนในสมัยนี้ที่อยากได้ผลเร็ว ๆ ในชาตินี้ ก็ขอให้คิดถึงพระสุกกาเถรี และบรรดาพระอริยสาวกทั้งหลายที่ท่านต้องอบรมเจริญปัญญามากที่สุด

เธอรักษาศีลในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓ พระองค์อย่างนี้ คือ กาลแห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี แม้แห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิขี แม้แห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่าเวสภูก็เหมือนกัน ได้เป็นพหูสูต ทรงธรรม เธอบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากกุสันธะ โกนาคมณะ และ กัสสปะ (คือ ในภัทกรบปี) ได้เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ เป็นธรรมกถึกเหมือนกัน

เธอสั่งสมบุญเป็นอันมากในภพนั้น ๆ ด้วยประการฉะนี้ ท่องเที่ยวอยู่ใน สุกตัญญูทั้งหลายเท่านั้น ในพุทธอุปาทกกาลนี้ เกิดในตระกูลคฤหบดีมหาศาล กรุงราชคฤห์ ได้นามว่า สุกกา เธอรู้ความแล้ว ได้ศรัทธาเป็นอุบาสิกาในคราว พระศาสดาเสด็จเข้าพระราชนิเวศน์ ต่อมาได้ฟังธรรมในสำนักของท่านพระอัมมทินนาเถรี เกิดความสังเวช บวชในสำนักของท่านพระอัมมทินนาเถรี นั้นเอง เจริญวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

ท่านทั้งหลายที่เป็นผู้ฟังอยากจะเป็นชาตินี้ ไซ้ใหม่ ชาติที่ได้บรรลุพระอรหัต ในเวลาไม่นาน แต่ก็ต้องตามความเป็นจริง คือ ต้องอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ ที่จะรู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ มิฉะนั้นไม่มีทางที่จะได้บรรลุเลย คิดดู รอไหวไหม ถ้าไม่ไหว ก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ใช่ว่ารอไม่ไหวแล้วจะได้บรรลุ แต่ไหวหรือไม่ไหวก็ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวไว้ในอุปทานว่า

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทกรบปี พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่าวิปัสสี มีพระเนตรงาม ทรงเห็นแจ้งซึ่งธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น ข้าพเจ้าเกิด ในตระกูลหนึ่งในพระนครพินธุมี ได้ฟังธรรมของพระมุณี แล้วออกบวชเป็นภิกษุณี เป็นพหูสูต ทรงธรรม มีปฏิภาณ กล่าวธรรมกถาไพเราะ ปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ครั้นนั้น ข้าพเจ้าแสดงธรรมกถาเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนทุกเมื่อ ข้าพเจ้าเคลื่อนจาก อตภาพนั้นแล้ว เกิดในสวรงค์ชั้นดุสิต เป็นเทพธิดามียศ

ในกัณฑ์ที่ ๓๑ แต่ภทก์นี้ พระพิชิตมารพระนามว่าสิขี มีพระรัศมีดังไฟ
งามสง่าอยู่ในโลกด้วยยศ ประเสริฐกว่าเหล่าบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น
ข้าพเจ้าบวชแล้ว เป็นผู้ฉลาดในพระพุทธศาสนา ยังพระพุทธรูปพจน์ให้กระจ่าง
แล้วเคลื่อนจากอัทธภาพแม่น้ำไปสู่สวรรค์ชั้นไตรทิพย์

ในกัณฑ์ที่ ๓๑ แต่ภทก์นี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่าเวสสภู
ผู้มีธรรมดั่งวายุอันใหญ่ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้นข้าพเจ้าก็เป็นเหมือน
อย่างก่อนนั้นแล บวชแล้วเป็นผู้ทรงธรรม ยังพระพุทธรูปพจน์ให้กระจ่างแล้ว ไปเมือง
สวรรค์อันนารัณมย์ ได้เสวยความสุขมาก

ทั้ง ๆ ที่ท่าน เป็นพหูสูต ทรงธรรม กล่าวธรรมกถาไพเราะ ปฏิบัติตาม
พระพุทธศาสนา แสดงธรรมกถาเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนทุกเมื่อ ถึงอย่างนั้นก็ยังมิรู้
แจ้งอริยสัจธรรม เมื่อเหตุยังไม่สมควรแก่ผล

ข้อความต่อไปมีว่า

ในภทก์นี้ พระพิชิตมารผู้อุดมพระนามว่ากฤษณะ ผู้เป็นสรณะของนรชน
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้นข้าพเจ้าก็เป็นเหมือนอย่างก่อนนั้นแล บวชแล้ว
ยังพระพุทธรูปพจน์ให้กระจ่างจนตลอดชีวิต เคลื่อนจากอัทธภาพนั้นแล้ว ได้ไปสู่สวรรค์
ชั้นไตรทศ เหมือนอย่างเป็นที่อยู่ของตน

ในภทก์นี้แล พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่าโกนาคมนะ
ผู้ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต สูงสุดกว่าสรรพสัตว์เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น
ข้าพเจ้าบวชในศาสนาของพระองค์ผู้คงที่ เป็นพหูสูต ทรงธรรม ยังพระพุทธรูปพจน์
ให้กระจ่าง ในภทก์นี้

เป็นพระพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่ง ก็ยังเป็นเหมือนที่เคยเป็น

ข้อความต่อไปมีว่า

ในภทก์นี้เหมือนกัน พระมุนีผู้สูงสุดพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นสรณะแห่ง
สัตว์โลก ไม่มีข้าศึก ถึงที่สุดแห่งมรณะ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ข้าพเจ้าบวชในศาสนาของ

พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นปราชญ์ของนรชนแม้พระองค์นั้น ศึกษาพระสัทธรรม แล้วชำนาญในปริปัญญา ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพเจ้ามีศีลงาม มีความละอาย ฉลาด ในไตรสิกขา แสดงธรรมกถามากจนตลอดชีวิต ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น และ ด้วยความตั้งใจอันแน่วแน่ ข้าพเจ้าจะร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ก็ยังไม่บรรลु

ในภพหลังครั้งนี้ ข้าพเจ้าเกิดในตระกูลเศรษฐีที่มั่งคั่ง สัมสมรตนะไว้มาก ในกรุงราชคฤห์อันอุดม เมื่อพระผู้เป็นนายของโลกอันภิกษุชีนาสพพันหนึ่งเป็นบิราร สรรเสริญแล้ว เสด็จเข้ากรุงราชคฤห์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกอินทรีย์แล้ว พ้นขาด จากสรรพกิเลส มีพระฉวีเปล่งปลั่งดังแท่งทองสิงคี พร้อมด้วยพระชีนาสพซึ่งเคยเป็น ขมูล ผู้ฝึกอินทรีย์แล้ว พ้นขาดจากสรรพกิเลส เสด็จเข้ากรุงราชคฤห์

ข้าพเจ้าได้เห็นพระพุทธานุภาพนั้น และได้ฟังพระธรรมเป็นที่สังสมคุณแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า บูชาพระองค์ผู้มีพลธรรมมาก

กาลต่อมา ข้าพเจ้าออกจากเรือนบวชเป็นภิกษุณีในสำนักของ ท่านพระธัมมทินนาเถรี ข้าพเจ้าเผากิเลสทั้งหลายในเมื่อกำลังปลงผมอยู่ บวชแล้ว ไม่นาน ศึกษาศาสนธรรมได้ทั่ว แต่นั่นได้แสดงธรรมในสมาคมมหาชน เมื่อข้าพเจ้า แสดงธรรมอยู่ ธรรมาภิสมัยได้มีแก่ประชุมชนหลายพัน

ธรรมาภิสมัย คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรม

มีภิกษุตนหนึ่งได้ทราบธรรมนั้นแล้วเกิดอัศจรรย์ใจ เลื่อมใสข้าพเจ้า ไปยัง กรุงราชคฤห์ พวกมนุษย์ในกรุงราชคฤห์เหล่านี้ทำอะไรกัน มัวดื่มน้ำผึ้ง ดินน้ำมันอยู่ ไม่เข้าไปหาพระสุกกเถรีผู้แสดงอมตบทกันเลย เหมือนชนเหล่าอื่นผู้มีปัญญาย่อมดื่มอมตบทนั้น ซึ่งเป็นธรรมไม่นำกลับหลัง เป็นธรรมทำผู้ฟังให้ชุ่มชื่น มีโอชะ เหมือนคนเดินทางไกลดื่ม น้ำฝนฉะนั้น

ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระองค์เป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญ ในทิพโสธธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ วัฏฏะเพนิवासญาณและทิพยจักขุ อันหมดจดวิเศษ มีอัสวะทั้งปวงหมดสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี

ข้าแต่พระมหาวิระ ข้าพระองค์มีญาณในอรรถ ธรรมะ นิรุติ และปฏิภาณเกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์ ข้าพเจ้าเฝ้ากิเลสแล้ว ถอนภพชาติทั้งหลายได้หมดแล้ว ตัดเครื่องผูกพันเหมือนช้างพังตัดเชือก เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การมาเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐของข้าพเจ้าเป็นการมาดีแล้วหนอ ข้าพเจ้าบรรลुวิชา ๓ แล้วได้ปฏิบัติคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ ข้าพเจ้าทำให้แจ้งแล้ว ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว

ครั้นบรรลุพระอรหันต์แล้วได้เป็นพระมหาธรรมกถึก มีภิกษุณีประมาณ ๕๐๐ องค์เป็นบริวาร วันหนึ่งพระเถรีนั้นเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ฉ้นเสร็จแล้วเข้าไปยังสำนักภิกษุณี แสดงธรรมแก่บริษัทใหญ่ที่นั่งประชุมกันอยู่ เหมือนคันรวงผึ้งให้คนดื่มรสน้ำผึ้ง เหมือนรดด้วยน้ำอมฤต บริษัทเงี้ยวโศตฟังธรรมกถาของพระเถรีนั้นมีใจไม่ฟังชาน ฟังอยู่โดยเคารพ ขณะนั้นเทวดาผู้สิงอยู่บนต้นไม้ท้ายที่จงกรมของพระเถรี เลื่อมใสในคำเทศนา จึงเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ เทียวประกาศคุณของพระเถรีนั้น จากถนนนี้ไปตามถนนนั้น จากสี่แยกนี้ไปสี่แยกนั้น ได้กล่าวคาถา ๒ คาถาเหล่านี้ว่า

พวกมนุษย์ในกรุงราชคฤห์เหล่านี้ทำอะไรกัน มัวดื่มน้ำผึ้ง ดิ้นนิ้วมืออยู่ ไม่เข้าไปหาสุกกาเถรีผู้แสดงธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ากันเลย เหมือนชนเหล่าอื่นผู้มีปัญญาย่อมดื่มคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ซึ่งเป็นธรรมไม่น่ากลับหลังเป็นธรรมทำผู้ฟังให้ชุ่มชื่น มีโอชะ เหมือนคนเดินทางไกลดื่มน้ำฝนฉะนั้น

ถ้าขณะที่กำลังฟังพระธรรมแล้วชุ่มชื่น เหมือนคนเดินทางไกลดื่มน้ำฝนใหม่สำหรับความรู้สึกของท่านผู้ฟัง

มีท่านผู้ฟังเขียนข้อความถามมา

กราบขอความกรุณา ขอทราบวิธีการดับทุกข์ที่เกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ อย่างง่าย ต้องใช้เวลาบรรยายจริง ๆ เท่าไร และขอทราบบ้างในวันนี้ กราบขอบพระคุณ ด้วยเคารพอย่างสูง

ถ้าฟังพระธรรม จะเห็นได้ว่า ขณะใดที่มีความเข้าใจพระธรรมขึ้น ขณะนั้น คลายโมหะ คือ ความไม่รู้เรื่องของสภาพธรรมทั้งหมด

ถ้าฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานจนเข้าใจ และเห็นประโยชน์ ก็มีปัจจัย ที่จะให้สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ละเล็กทีละน้อย ซึ่งย่อมจะเป็นวิธีการดับทุกข์ ที่เกิดจากโลภะ โทสะ โมหะได้ เพราะว่าทุกข์ใดที่ปัญญาดับเป็นสมุจเฉท ทุกข์นั้น จะไม่เกิดอีกเลย แต่ถ้าไม่ใช้การอบรมเจริญปัญญาที่จะดับเป็นสมุจเฉท ดับได้เพียงชั่วครั้งชั่วคราว ทุกข์นั้น ๆ ก็ต้องเกิดอีก

เพราะฉะนั้น คงไม่มุ่งหวังเพียงจะดับทุกข์ชั่วคราว และทุกข์ก็ต้องเกิดอีก ๆ แต่ต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาด้วยการฟังพระธรรม จนกระทั่งเพิ่มความเข้าใจขึ้น ในข้อปฏิบัติที่จะทำให้ดับกิเลสได้ และค่อย ๆ อบรมเจริญไปเรื่อย ๆ

๑๖๗๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ท่านพระสุกกาเถรี ท่านอดทนมากแค่ไหน เป็นพหูสูต ทรงธรรมกล่าวธรรมกถาไพเราะ และได้ทำประโยชน์มาก แต่ต้องเป็นปัญญาที่สามารถประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ได้ตามปกติ ตามความเป็นจริง มิฉะนั้นก็ไม่ใช่การรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ยังคิดหาวิธีอื่นอีกไหม ที่จะให้เร็วขึ้น หรือรู้ว่าไม่มีหนทางอื่นเลย นอกจากพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม ที่กำลังปรากฏในขณะนี้เท่านั้น

ถ. ท่านพระเถรีสุกกาท่านบำเพ็ญธรรมมาอย่างมากมาย ท่านคงไม่เคยเกิดแบบพวกเรา มาพึงธรรมกันอย่างนี้

สุ. ก่อนนั้น ท่านก็ต้องเกิดอย่างนี้

ถ. และเราจะมีหวังใหม่ว่า เราก็เคยบำเพ็ญอย่างท่านมา

สุ. ขณะนี้กำลังอบรมเจริญอยู่

ถ. ก็ยังคงมีความหวังว่า ในอดีตชาติเราคงได้ทำมาอย่างนี้บ้าง ก็เป็นความหวังที่ทำให้เราตื้นน้ำฝน เหมือนคนเดินทางไกล

สุ. สิ่งที่ผ่านมาไปแล้ว ก็ผ่านไปหมด และสิ่งที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ ก็กำลังผ่านไป และสะสมสืบต่อไปเรื่อย ๆ อย่าหวัง ดีที่สุด เมื่อเหตุสมควรเมื่อไร ผลก็ย่อมเกิดเมื่อนั้น แต่ให้เห็นความยากแสนยากจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่จะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ได้ แต่เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ด้วยการเป็นผู้ที่อดทนอบรมเจริญปัญญา

อัฐสาลินี นิกเขปกันท์ พระบาลีนิตเทศปฐิสังขานพลทุกะ
มีข้อความว่า

กำลัง คือ การพิจารณา

ในขณะที่พิจารณากายก็ดี เวทนาก็ดี จิตก็ดี ธรรมก็ดี ทีละเล็กทีละน้อย ๆ อย่าคิดว่าไร้ผล หรือไม่เป็นกำลัง

ข้อ ๑๓๖๑ มีข้อความว่า

กำลัง คือ ภาวนา เป็นไฉน

ไม่ใช่ท่อง

อาเสวนะคือการเสพ ภาวนาคือการเจริญ พหุลีกัมมังคือการทำให้มาก ซึ่งกุศลกรรมทั้งหลายอันใด นี้เรียกว่ากำลัง คือ ภาวนา

อบรมไป ประพฤติไปเรื่อย ๆ จะเพิ่มเป็นกำลังขึ้น จากการที่ไม่มีกำลังเลย จนกระทั่งเป็นกำลังขึ้นทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งสามารถแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมได้

ถ. ขอเรียนถามเรื่องการเจริญสติ เมื่อ ๒๐ ปีก่อน ฟังรายการของท่านอาจารย์ไม่รู้อะไร แต่ก็เปิดฟังทุกวัน ๆ จนวันหนึ่งฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างดี ก็มีตัวสติที่หลุดออกจากตัว แบบว่าไม่ยึดติดกับตัว และตั้งแต่นั้นก็รู้การเคลื่อนไหวทุกส่วน และจิตนึกคิด ตัวรู้นี้ก็มารู้ คล้าย ๆ ว่าเป็นบุคคลที่ ๓ ที่ติดกับตัวเรา แบบว่ามารู้อุปนาม ตัวรู้นี้เหมือนบุคคลที่ ๓ รู้การเกิดดับของรูปนาม ช่วงที่เกิดแบบนี้จะมีความสุข ไม่มีความทุกข์ ซึ่งปกติตัวหนูจะมีความห่วง ความทุกข์ ความกลัว คิดโน่นคิดนี่ แต่ตั้งแต่สติตัวนี้เกิดขึ้นมา ทุกข์ต่าง ๆ ความกลัว ไม่มีเลย เรียนถามว่า อย่างนี้เป็นการเกิดสติรู้รูปนามหรือเปล่า

ส. ไม่ใช่

ถ. ตัวรู้ คล้าย ๆ เป็นคนรู้อีกทีหนึ่ง แบบมันแยก บอกไม่ค่อยถูกเหมือนกัน

ส. เห็น เคยเป็นเราเห็น ทำอย่างไรจึงจะละความยึดถือว่าเราเห็นออก

ถ. ไม่ได้ยึดว่าเราเห็นเลย ช่วงที่เกิดอันนี้ขึ้นมา

ส. ยังไม่ใช่ช่วงนั้น หมายความว่าทั่ว ๆ ไป เป็นเราเห็นอยู่ตลอด เพราะฉะนั้น ในขณะที่เห็น เป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา แท้จริงแล้วไม่ใช่เรา แต่ปัญญายังไม่ได้รู้อย่างนี้ เพราะว่าเวลาเห็นก็หลงลืมสติ คือ ไม่ได้สังเกต ไม่ได้พิจารณา ไม่ได้ระลึกได้ว่าที่กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้น ก็สนใจในสิ่งที่เห็น ยึดถือในรูปร่างสัณฐาน คิดถึงรูปร่างสัณฐาน และรู้ว่าสิ่งที่เห็นนั้นเป็นอะไร และชอบหรือไม่ชอบในสิ่งที่เห็นนั้น นี่คือปกติในชีวิตประจำวัน เป็นอย่างนี้ทุกวัน ๆ ใช่มั้ย ซึ่งนี่คือหลงลืมสติ

ต้องเข้าใจความหมายของคำว่า หลงลืมสติ กับมีสติ จึงจะเจริญสติและรู้ลักษณะของสติได้

ใครก็ตามที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่สามารถระลึกได้ว่า ขณะนี้เป็นสภาพรู้ที่กำลังเห็นทางตา ถูกไหม แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้วว่าไม่ใช่เราที่เห็น แต่เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง และเมื่อได้ฟังแล้ว เมื่อไรจะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่า กำลังเห็นเป็นแต่เพียงนามธรรม เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้

ถ. เป็นอย่างนี้แหละ

ส. ยัง ยังไม่เป็น อย่าเพิ่งเป็น นี่คือฟังเข้าใจ ชั้เข้าใจ คือ เข้าใจแล้วว่า กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ แต่ทำอย่างไรจึงจะประจักษ์ว่าที่กำลังเห็นนี้ไม่ใช่เราจริง ๆ นี่อีกชั้นหนึ่ง อย่าคิดว่าฟังเข้าใจแล้ว คือ รู้แล้ว ไม่ใช่อย่างนั้น เพียงแต่เข้าใจเรื่องของขณะที่เห็น แต่ยังหลงลืมสติ ตราบใดที่ยังไม่ได้สังเกตระลึกได้จริง ๆ ว่า ขณะนี้ที่เห็นไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตาเลย

สิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นของจริงอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏกับสภาพรู้ คือ เห็น และเห็นก็เป็นธาตุอีกชนิดหนึ่ง เป็นธรรมอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นธาตุรู้

ถ้าใช้คำว่า ธาตุรู้ ก็หมายความว่าไม่มีรูปร่างอะไรเลย เป็นแต่เพียงอาการรู้หรือลักษณะรู้ เมื่อคนเกิดมาแล้วจะมีนามธรรมซึ่งเป็นธาตุรู้ไปตลอดจนกระทั่งตาย แต่ธาตุรู้ที่เกิดในวันหนึ่ง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงเป็นประเภทต่าง ๆ ตามเหตุตามปัจจัย คือ ขณะที่เห็นก็เป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง ขณะที่ได้ยินก็เป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง ขณะที่กำลังคิดนึก

ก็เป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้น ระหว่างที่ไม่ได้ระลึก ไม่ได้สังเกตพิจารณาอย่างนี้ ระหว่างนั้นหลงลืมสติ เคยหลงลืมสติไหม

ถ. หลงลืมสติ หมายถึงช่วงนี้เรายังไม่ได้เจริญสติ บางทีก็หลงแบบสงสัย คือ ตั้งแต่เกิดตัวรู้นี้ขึ้นมาแล้ว ความทุกข์ไม่มี ความหวังไม่มี ทำไม่ถึงเป็นอย่างนั้น และอยากจะปฏิบัติให้ได้อย่างนี้จะทำอย่างไร เมื่อเกิดสตินี้ขึ้นมาแล้ว ตอนหลังหนูติดตามฟังรายการของอาจารย์ก็ฟังรู้เรื่อง ซึ่งแต่ก่อนนั้นฟังไม่รู้เรื่อง แต่ก็ติดตามฟังมาเรื่อย ๆ จนถึงช่วงนี้ ฟังคำบรรยายของอาจารย์รู้เรื่อง อยากจะให้เกิดสติทุกขณะ ก็ไม่ได้ เป็นเฉพาะนิด ๆ หน่อย ๆ บางครั้งบางครั้งตัวเอง รู้ว่ากำลังเป็นรูปกับนามที่เกิดขึ้น แค่นี้เอง ไม่ได้ยึดว่าเป็นตัวตน

ส. ขณะกำลังเห็น เป็นอย่างไร

ถ. กำลังเห็น เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา และเราก็มีตัวรู้อีกตัวหนึ่งว่า กำลังเห็น

ส. หลงลืมสติ หรือมีสติ

ถ. ถ้าเกิดตัวรู้นี้จะไม่ยึดติดกับตัวตน แบบว่าเกิดตัวรู้นี้ขึ้นมา ไม่ยึดว่าเป็นตัวตนเลย ยึดอยู่กับการเคลื่อนไหวของรูปและการนึกคิดของนาม

ส. เวลาที่สติเกิด ระลึกลักษณะของสภาพธรรมอะไร

ถ. การเคลื่อนไหว และจับตรงจุดที่กำลังปรากฏอยู่ แบบนึกคิดก็รู้ตัวนึกคิด กำลังทำอะไรก็รู้อยู่ตรงที่เคลื่อนไหว เกิดขึ้นปัจจุบัน

ส. เวลาที่กำลังเคลื่อนไหว ลักษณะสภาพธรรมในขณะนั้นเป็นอย่างไรที่กำลังเคลื่อนไหว

ถ. อย่างมือไม้เราเคลื่อนไหวอย่างไร ตัวรู้ก็มารู้ตรงมือไม้ที่เคลื่อนไหว เวลาจิตนึกคิดอะไร ตัวรู้ก็มาจับจุดอยู่ตรงที่กำลังนึกคิด จับจุดอยู่ตรงที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนั้นเลย และจิตใจไม่ได้ไปนึกหวัง นึกอะไรอย่างนี้

ส. ไม่มีทุกข์เลย ไม่หวัง ไม่กังวลเลย

ถ. สงสัยว่า ปกติเราต้องมีความห่วง ความกลัว แต่ปรากฏตัวนี้แล้ว
ทำไมไม่ห่วง ไม่กลัว

ส. และไม่รู้เหตุด้วย ใช่ไหม

ถ. ก่อนนั้นฟังคำบรรยายของอาจารย์ไม่รู้เรื่องเลย แต่ปรากฏตัวนี้ขึ้น
ก็เข้าใจธรรมที่อาจารย์บรรยาย ช่วงที่เกิดนั้นไม่รู้ว่าเป็นตัวปัญญาที่รู้รูปนามหรือเปล่า
จึงมาถามอาจารย์

ส. ธรรมที่ได้ฟัง สอดคล้องกับขณะที่สติเกิดหรือเปล่า

ถ. ตอนนั้นค่อยรู้คำบรรยายของอาจารย์ เข้าใจว่าเป็นตัวสติ แต่
ท่านอาจารย์จะว่าใช่หรือไม่ใช่ ช่วยชี้แนะด้วย

ส. ขณะไหนรู้ชัดกว่า

ถ. ทุกระยะเวลา ตลอดเลย ไม่มีขาดช่วงเลย ติดต่อกันเรื่อย ๆ หลายวัน
แต่เมื่อเกิดความสงสัยนานวันเข้าก็ไม่ใช่เป็นอย่างนั้นอีก ถ้ามพระก็ไม่หายสงสัย ตอนนั้น
หนูทำไมไม่มาถามอาจารย์ ท่านอาจารย์อยู่วัดมหาธาตุ หนูก็รู้ ฟังทางวิทยุ
ถ้าช่วงนั้นถามอาจารย์คงจะเข้าใจดี

ส. ที่จริงแล้วปัญญาขึ้นการฟังกับปัญญาขณะสติเกิด อย่างไหนจะชัดเจน
กว่ากัน ถ้าเป็นปัญญา

ถ. ถ้าสติเกิด ถ้าเราเข้าใจคำบรรยายของอาจารย์ ถ้าสติเกิดช่วงนี้
จะชัดเจนกว่า

ส. แต่ตอนที่ยังไม่ได้ฟังและคิดว่าสติเกิด กับหลังจากที่ฟังแล้ว ตอนไหน
ชัดเจนกว่ากัน

ถ. ช่วงที่ฟังยังไม่เข้าใจกับช่วงที่สติเกิด ยังไม่รู้ว่ามีรูปนามเป็นอย่างไร

ส. ช่วงที่เข้าใจว่าเกิดสติ แต่ยังฟังไม่เข้าใจ ผิดหรือถูก เพราะฉะนั้น
ต้องค่อย ๆ พิจารณา เริ่มจากก่อนที่จะฟังเข้าใจ คิดว่าสติเกิด แต่จริง ๆ แล้ว
ไม่รู้ จนกว่าจะได้ฟัง ใช่ไหม

ถ. ช่วงที่เกิด ช่วงนั้นยังไม่ได้เข้าใจธรรม แต่รู้การเกิดดับของรูปนามชัดเจน จึงเกิดความสงสัย

ส. ขอให้พิจารณาในเหตุผลตามความเป็นจริงว่า เมื่อได้ฟังเรื่องของ นามธรรมและรูปธรรมจนเข้าใจว่าสภาพรู้เป็นอย่างไร รูปธรรมเป็นอย่างไร นี่เป็นขั้น เข้าใจ กับขั้นที่สติเกิดและระลึกลักษณะของสภาพนามธรรมทีละอย่าง จนกระทั่ง ค่อย ๆ พิจารณาว่า เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เพิ่มความเข้าใจขึ้น ค่อย ๆ รู้ขึ้น ขณะที่สติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรม ความรู้นั้นย่อมชัดกว่าขณะที่ฟัง เรื่องนามธรรมและรูปธรรมเข้าใจ ใช่มั้ย ควรเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ถ้าควรจะเป็นอย่างนี้ ที่กล่าวว่า สติเกิดตลอดเวลา และไม่มีทุกข์ ไม่มีกังวล อะไรเลย แต่ว่าไม่รู้ ไม่เข้าใจ ถ้าไม่เคยได้ยินได้ฟังเลย และสติจะระลึกลักษณะของ สภาพธรรม เป็นไปได้ไหม

ถ. ฟังรายการของท่านอาจารย์ แรก ๆ ฟังไม่รู้เรื่อง แต่พยายามฟังไป จนเกิดอย่างนี้ขึ้นมา ก็เกิดความสงสัย ถ้ามพระก็ไม่หายสงสัย เมื่อสงสัยนานเข้า ตัวรู้นี้ก็ทำไม่เป็นอีกแล้ว ฟังธรรมของอาจารย์มาร่วม ๒๐ ปี ช่วงหลัง ๆ ค่อยเข้าใจว่า นั่นเป็นเพราะมีสติรู้รูปนามเกิดดับ ใช่มั้ยหรือเปล่า

ส. ยังไม่ใช่

ถ. ถามอีกข้อหนึ่งว่า เวลานั้นสมาธิ ทำไมเกิดมีการเคลื่อนไหว นั่งตัวตรง แต่หัวมีการเคลื่อนไหว ทำไมเป็นอย่างนั้น

ส. เรื่องของความไม่รู้ ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ ได้ทั้งนั้น ไม่รู้เหตุ เพราะฉะนั้น ขณะนั้น ความไม่รู้ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ ที่ผิดปกติได้ ขณะนี้ กำลังรู้สึกตัวตามปกติ ผิดกับขณะนั้น ใช่มั้ย อยู่ดี ๆ ศีรษะจะหมุนไปทำไม

ถ. เขาบอกว่า สมาธิสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ หรือคิดถึงคุณของ พระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า ขอให้หนูนั่งแล้วหายจากโรคภัยไข้เจ็บ ก็จะมี อาการหมุนทางหัว แต่ถ้าไปนั่งที่วัดก็นั่งอีกแบบหนึ่ง ไม่เคลื่อนไหวก็ได้ ถ้าอยู่บ้าน ก็ปล่อย ร่างกายจะเคลื่อนไหวอย่างไร ก็ปล่อยตามสบาย

ส. อย่างไหนดี

ถ. ดีทั้งสองอย่าง แต่ทำไมเคลื่อนไหวได้ หรือจะไม่ให้เคลื่อนไหวก็ได้ถ้าอยู่ที่วัด ในหนังสือเขาบอกว่า เวลานั้นสมาธิจะมีการเคลื่อนไหวต่าง ๆ กันนี้กว่าคนอื่นจะเป็นอย่างหนูหรือเปล่า ขอเรียนถามแค่นี้

ส. สมาธิอย่างนั้น ดีไหม ทั้งสองแบบนี้ดีไหม

ถ. อย่างเฉย ๆ ดีกว่า แต่เวลาเคลื่อนไหวเส้นเอ็นก็หุมน มีเสียงกึกก้องตามช่วงคอถึงหัว

ส. ถ้ายังคิดว่าดี ก็ยังอยากจะทำ ใช่ไหม

ถ. ไม่ใช่ แต่คิดว่า ทำแล้วสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ ก็ปล่อยไปแต่นั่งสมาธิให้เกิดความสงบก็อีกอย่างหนึ่ง ช่วงที่เคลื่อนไหวจิตก็ไม่ได้วอกแวกไปไหนก็จับจิตอยู่ตรงเคลื่อนไหว แบบเจริญสติไปในตัวด้วยว่า เคลื่อนไหวอย่างไรก็ตามรู้การเคลื่อนไหวของรูปด้วย

ส. นี่เป็นเหตุที่บางคนเข้าใจผิดในเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เข้าใจว่าขณะที่กำลังพยายามจับ คือ สติ แต่ความจริงไม่ใช่สัมมาสติ เป็นความต้องการเป็นตัวตน เพราะฉะนั้น ก็ตามรู้ พยายามที่จะจ้อง พยายามที่จะจับ แม้แต่การเคลื่อนไหว แต่ขณะนั้นไม่ใช่การระลึกถึงลักษณะของสภาพที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง

นี่คือความต่างกัน ถ้าเป็นสติปัฏฐาน ปัญญาสามารถรู้ว่า สติเป็นอนัตตา เช่นเดียวกับสภาพธรรมอื่น ๆ ถ้าเป็นการเจริญสติปัฏฐาน เป็นสัมมาสติ ปัญญาเห็นว่า สติเป็นอนัตตา เช่นเดียวกับสภาพธรรมอื่น ๆ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นการจ้อง การดู การตามการเคลื่อนไหวจนกระทั่งเข้าใจว่า ขณะนั้นรู้ลักษณะของการเคลื่อนไหวอริยาบถต่าง ๆ ได้

๑๖๗๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ท่านผู้ฟังเล่าให้ฟังว่า เหมือนกับแมวตะครุบหนู เวลาที่กำลังจ้องดู การเคลื่อนไหวทุกอย่าง ๆ ดิฉันก็เรียนให้ทราบ ว่า ถ้าฟังคำบรรยายของดิฉันแล้ว จะไม่มีคำชี้แจงหรือการให้เป็นแมวตะครุบหนูเลย

เพราะฉะนั้น ก็เป็นการฟังธรรมหลาย ๆ แบบ ซึ่งยังไม่ได้แยกการ เจริญสติปัฏฐานว่า การเจริญสติปัฏฐาน คือ ตามปกติ ที่นามธรรมและรูปธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และสติก็เป็นอนัตตา มีการระลึกที่จะศึกษา เมื่อใช้คำว่า ศึกษา ก็คือ พิจารณา สังเกต เป็นการเริ่มที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏในขั้นที่ไม่ใช่เพียงการฟัง แต่เมื่อมีสภาพธรรมกำลังปรากฏและสติระลึกได้ ก็ระลึกรู้อยู่ที่ลักษณะของสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และพิจารณาลักษณะนั้นว่า เป็นสภาพรู้หรือไม่ใช่สภาพรู้ ตามปกติ ทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่ได้ยิน ทางจมูก ที่ได้กลิ่น ทางลิ้นที่ลิ้มรส ทางกายที่กระทบสัมผัส ทางใจที่คิดนึก ก็จะไม่สงสัย เพราะสติเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และเป็นอนัตตา ขณะใดที่สติเกิดก็สังเกต พิจารณาลักษณะของสิ่งที่ปรากฏมากน้อยแล้วแต่สติ ไม่มีการบังคับบัญชาว่า ให้จ้องแบบแมวตะครุบหนู และรู้ไปทั่วจนกระทั่งการเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ปัญญาไม่เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วแบบนั้นได้

แม้แต่คำว่า นามธรรม เพียงคำเดียว สภาพรู้ หรือธาตุรู้ อากาโรรู้ ที่จะให้รู้ ในขณะที่กำลังเห็น ก็ต้องอาศัยการฟังแล้วฟังอีก พิจารณาแล้วพิจารณาอีก สังเกต บ่อย ๆ และค่อย ๆ คุ่น ค่อย ๆ ชินกับลักษณะที่เป็นอากาโรรู้ และไม่ใช่เฉพาะ ทวารเดียว ขณะที่กายกระทบก็รู้ว่า ธาตุรู้ ลักษณะรู้ ไม่ใช่ลักษณะที่แข็ง แต่เป็น สภาพที่กำลังรู้แข็ง ขณะที่เสียงปรากฏก็รู้ว่า ธาตุรู้ สภาพรู้ ไม่ใช่เสียงที่กำลังปรากฏ แต่เป็นอากาโรรู้เสียงที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะหมดความสงสัยในเรื่องอื่นทั้งหมด และ
ไม่สนใจในสิ่งที่ผิดปกติ แม้แต่ขณะที่ทำสมาธิ ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญา ความไม่รู้
จะทำให้เกิดอาการต่าง ๆ ที่ผิดปกติ ตามตัวอย่างที่เล่าให้ฟังว่า ศีรษะหมุนไป หรือ
จะไม่ให้หมุนก็ได้ แต่ก็ไม่รู้เหตุว่าเป็นเพราะอะไร แต่ถ้าเป็นสติปัฏฐาน ต้องเป็นการ
อบรมเจริญปัญญา

ท่านผู้ฟังท่านอื่น มีข้อคิดเห็นอย่างไรบ้างไหมในเรื่องนี้

ผู้ฟัง สมัยเมื่อผมฟังธรรม ๕ - ๖ ปีที่แล้ว ก็มีลักษณะอาการเหมือน
แมวตะครุบหนูเหมือนกัน จ้องเลย นามเกิดหรือไม่เกิด คอยดูเกิดดับ ขณะเดียวกันก็
เจริญสมาธิด้วย นั่นก็ทำให้เกิดอาการผิดปกติไป ซึ่งผมก็ไม่รู้ตัว แต่หลังจากที่ได้
สนทนาธรรมกับท่านอาจารย์หลายครั้ง อาจารย์ก็แนะนำเหมือนอย่างที่คุณแนะนำวันนี้
จากวันนั้นมาฟังแล้วความเข้าใจเพิ่มขึ้น การเจริญสติปัฏฐานที่เป็นปกติ
ในชีวิตประจำวันก็มาถึง

พูดยากเหมือนกันว่าจะต้องทำอะไร คือ ต้องฟังต่อไป และอาการที่ว่า
ขณะอยู่ในสมาธิ แน่นอนที่สุดความทุกข์อะไรก็ไม่มี และเป็นความหวังของปุถุชนที่ว่า
การเจริญสติปัฏฐานต้องการได้ผลกัน ผมเชื่อว่าเป็นกันทุกคน เพราะว่าเราผ่านมา
ในทางโลก ศึกษาอะไรก็อยากจะทำสำเร็จ ให้ถึงจุดนั้น

แต่การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ไม่เป็นอย่างนั้น และการฟังเพิ่มขึ้น ๆ
จนความเข้าใจเพิ่มขึ้นแล้ว เรื่องความหวังจะน้อยลงไป ปุถุชนจะทำอะไรก็มีความหวัง
เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว ก็มีการจับรูปจับนาม ทำสมาธิ เพราะฉะนั้น ทางที่จะแนะนำ
ไม่มีอะไรมากไปกว่า ให้ฟังต่อไป เท่านั้นเอง

ส. สำหรับท่านผู้ฟังที่ท่านถามเมื่อสักครู่นี้ ขอให้ท่านทิ้ง ขณะใดก็ตามที่
ไม่มีปัญญา อย่าสนใจ แม้ว่าจะสงสัยก็ไม่มีประโยชน์ที่จะกระทำต่อไป ปัญญา
ไม่เกิดขึ้น ก็อย่าไม่หายสงสัย

การอบรมเจริญปัญญา เป็นเรื่องที่เราเริ่มเข้าใจตั้งแต่ขั้นการฟังที่รู้ว่าเป็นขั้นหนึ่ง
ยังไม่ใช้การประจักษ์แจ้ง แต่อาศัยความเข้าใจเรื่องนามธรรมและรูปธรรมที่กำลัง

ปรากฏ เป็นสังขารชั้นรูปปรุงแต่งให้สติเกิดระลึกได้ว่า ทำไมเมื่อนามธรรมกำลังเห็น และไม่รู้ว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่เรา

ถ้าเกิดระลึกได้แบบนี้ สติจะค่อย ๆ น้อมไปพิจารณาว่า ลักษณะรู้หรือธาตุรู้ ในขณะที่กำลังเห็น ก็คือปกติธรรมดาอย่างนี้เอง และในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ได้กลิ่น ทุก ๆ ขณะนั่นเอง ก็มีนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น สติพื้นฐานเป็นการอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่การไม่รู้ และถ้าทำ สิ่งหนึ่งสิ่งใดและมีความสงสัย ก็อย่าได้ทำสิ่งนั้นต่อไป เพราะไม่ทำให้หายสงสัยได้ แต่ควรละความต้องการทั้งหมดมาเป็นระลึกรู้สิ่งที่กำลังปรากฏตามปกติในขณะนี้เอง ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องกระทำไปด้วยความอดทน เพราะสติไม่ได้เกิดบ่อย เมื่อเกิดแล้ว การที่จะระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ก็ค่อยเป็นค่อยไปที่ปัญญาจะเพิ่มขึ้น

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งท่านถามว่า ถ้ารู้ว่าเป็นนามธรรมและรูปธรรมแล้ว อยากรู้ต่อไป ปัญหานี้ไม่ต้องถามเลย ขอเพียงให้รู้จริง ๆ ว่า ขณะที่กำลังเห็น เป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน และรูปธรรมเป็นอย่างไรจริง ๆ เท่านั้น ไม่ใช่ว่า รู้แล้วเพียงฟังเท่านั้น และปฏิบัติแล้ว รู้แล้ว จะทำอย่างไรต่อไป เพราะว่าการทำต่อไป ก็คือ อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติที่ปรากฏ ต่อไปนั่นเอง ไม่มีอย่างอื่นเลย แต่ปัญญาจะเพิ่มขึ้น ๆ ตามลำดับ

สำหรับเรื่องของสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งเป็นปัญหาสำหรับท่านผู้ฟังส่วนมาก เมื่อเป็นผู้ตรงก็รู้ว่า ขณะใดที่เห็น ก็ยังเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุ เป็นสิ่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้น การที่จะละความสนใจ ละความติดในนิमितอนุพยัญชนะลงไปได้ ที่จะรู้ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนจริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร ก็ควรที่จะได้ทราบว่า การละความสนใจ ในสิ่งที่ปรากฏ การละคลายความติดในนิमितอนุพยัญชนะ ไม่ใช่การทำเป็นไม่รู้ ว่า สิ่งไหนเห็นเป็นอะไร

นี่เป็นเรื่องละเอียดที่จะต้องพิจารณา การที่จะละคลายความติดใน นิमितอนุพยัญชนะในสิ่งที่ปรากฏทางตานั่น ไม่ใช่เป็นการทำเป็นไม่รู้ ว่า

สิ่งที่ปรากฏทางตา สิ่งที่เราเห็นนั้นเป็นอะไร ไม่ใช่ผิปกติเลย ก็เหมือนในขณะนี้ตามธรรมดา แต่สติระลึกได้ที่จะรู้ว่า สิ่งที่เคยเข้าใจว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ ที่เคยคิด เคยยึดมั่นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ นั้น โดยสภาพที่แท้จริงแล้ว ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

ดูเหมือนว่าฟังกลับไปกลับมาบ่อย ๆ แต่ความจริงต้องเป็นอย่างนั้น โดยการที่ระลึกได้เนื่อง ๆ พิจารณาเนื่อง ๆ แต่ไม่ใช่ทำเป็นไม่รู้ว่ามีสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอะไร

เรื่องของการอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่เรื่องหลอกลวง ไม่ใช่เรื่องแสร้ง ไม่ใช่เรื่องทำเป็น แต่เป็นเรื่องการละคลายการติดเพราะรู้ ค่อย ๆ รู้ขึ้นว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น จะทำให้คลายการติดในนิमितและอนุพยัญชนะลงได้

ถ. ฟังธรรมไปเรื่อย ๆ จนถึงจุด ๆ หนึ่ง กระผมเข้าใจว่า สติในขั้นการฟังเกิดขึ้น สามารถประพาสธรรมปฏิบัติธรรม โดยเราไม่ต้องไปนั่งทำอะไรเลย ตัวของเราเอง ชันธุ ๕ ต่าง ๆ จะค่อย ๆ ปรับแต่งให้เราอ่อนนำไปที่ละเอียดที่ละน้อย จากการที่เราเป็นคนขี้โมโห ก็ขัดเกลาได้บ้างที่ละเอียดที่ละน้อย แต่ไม่ได้หมายความว่าเราลดโทสะได้ เพียงแต่ว่าในขณะที่โทสะเกิด สติสามารถระลึกขึ้นมาได้ แทนที่เราจะโกรธยาว ๆ นาน ๆ เป็นวัน เป็นเดือน จ้องอาฆาตอย่างนั้น ก็สามารถตัดตอนได้ชั่วคราว ในลักษณะเดียวกัน โลภะ ความอยากได้สิ่งใด ถ้าหากว่าสติไม่เกิด หรือความเข้าใจในขั้นการฟังไม่มี เราก็ยังอยากได้สิ่งนั้น อยากจะเป็นหัวหน้ากอง เป็นอธิบดี เป็นรัฐมนตรี แต่ในขณะที่สติเกิดเราก็เข้าใจว่า ที่เราได้เป็นอย่างนี้ เพราะเราได้สร้างเหตุมาได้ผลแค่นี้ ก็เกิดหิริโอตตปปะ ในขณะที่สติเกิดหมายความว่าเราได้เริ่มประพาสปฏิบัติธรรมโดยถูกต้องตามพระธรรมคำสั่งสอน ผมเข้าใจในลักษณะนี้ อาจารย์คิดว่าการประพาสปฏิบัติธรรมอย่างนี้ ถูกต้องไหม

สุ. ก็เป็นชีวิตจริง ๆ ของท่านที่เข้าใจพระธรรม เพราะว่าแต่ละท่านก็มีชีวิตตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งสำหรับเรื่องของแนวทางเจริญวิปัสสนา ท่านผู้ฟังทุกท่านก็อยากจะได้รับฟังชีวิตของเพื่อนธรรมที่สนใจประพาสปฏิบัติธรรม จะได้ทำให้

ท่านผู้ฟังที่เพิ่งเริ่มฟังเรื่องแนวทางเจริญวิปัสสนาได้เข้าใจว่า เป็นตัวท่านตามปกติตามความเป็นจริง ไม่ใช่เป็นอย่างอื่นเลย เพียงแต่ว่ามีความรู้ความเข้าใจในชีวิตประจำวันถูกต้องขึ้น โดยที่แต่ก่อนเคยเข้าใจว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็เริ่มพิจารณา เริ่มเข้าใจว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล มีแต่สภาพธรรมที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่ได้ลิ้มรส ที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ที่คิดนึก ในวันหนึ่ง ๆ

ค่อย ๆ เข้าใจละเอียดขึ้น ๆ จนกระทั่งสามารถศึกษาลักษณะที่เป็นนามธรรม และลักษณะที่เป็นรูปธรรมได้เพิ่มขึ้น แต่ยังไม่ควรที่จะกล่าวว่า ชัดขึ้น เพราะว่า อวิชชาในวันหนึ่ง ๆ มีมากมาย ทั้งที่เคยสะสมมาแล้ว และที่เพิ่มขึ้นในวันหนึ่ง ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น ก็มีปัจจัยที่จะให้หลงลืมสติ และไม่รู้จักลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ มากกว่าที่จะมีสติและรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ด้วยเหตุนี้การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จึงเป็นเรื่องชีวิตในแต่ละภพแต่ละชาติ แต่ละวัน ที่จะค่อย ๆ เกิดขึ้นเป็นไปจริง ๆ ไม่สามารถจะเร่งรัดหรือพยายามที่จะให้ปัญญารู้แจ้งชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยวิธีนั้น หรือโดยวิธีนี้ ซึ่งไม่ใช่สติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ

นิทานกถา คัมภีร์กถาวัตถุ มีข้อความว่า

มีผู้มีความคิดเห็นว่า มรรคผลเกิดขึ้น ต้องอาศัยเปล่งคำว่า ทุกข์หนอ ทุกข์หนอ

นี่เป็นความคลาดเคลื่อนของการหาวิธีปฏิบัติอื่น นอกไปจากการที่สติจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ผู้ที่มั่นคงในการเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่ไม่ทำอย่างอื่น ไม่หาวิธีอื่น แม้แต่ผู้ที่มีความคิดเห็นว่า มรรคผลเกิดขึ้นต้องอาศัยเปล่งคำว่า ทุกข์หนอ ทุกข์หนอ ก็ไม่ใช่การระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

การฟังพระธรรม ต้องจัดความหวัง ความต้องการที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ ถ้าเหตุไม่ตรง ผลที่ตรงก็เกิดไม่ได้ ผล คือ การประจักษ์ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ โดยที่สติไม่เกิด ไม่ระลึก ไม่รู้ลักษณะของสภาพนามธรรม และรูปธรรมในขณะนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย ไม่ว่าจะพยายามแสวงหาวิธีอื่นเพียงใด ถ้าขณะนั้นไม่ใช่สติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแล้ว ไม่สามารถทำให้ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปได้

อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คหปติวรรค อัญญกนาครสูตร มีข้อความว่า

ท่านอย่าแสดงลอย ๆ ว่า ข้าพเจ้าได้สูตรมาแล้ว ผู้แก้ปัญหา (คือ ผู้อธิบายข้อความธรรม) ควรเรียนในสำนักของพระอริยเจ้าจนรู้แจ้งอรรถรสแล้วจึงแก้ปัญหา

นี้แสดงถึงความละเอียด ความสุขุมของสภาพธรรม ที่ผู้ฟังย่อมประพฤติปฏิบัติ สามารถที่จะรู้แจ้งได้จริง ๆ แต่ข้อความนี้ก็เพียงเตือนให้รอบคอบ เพราะว่าผู้ที่ไม่ใช่พระอริยบุคคลย่อมไม่รู้ว่าใครเป็นพระอริยบุคคล เพราะฉะนั้น ต้องพิจารณาเหตุผลของพระธรรมทั้ง ๓ ปิฎกให้สอดคล้องกัน จึงสามารถรู้จุดประสงค์ของพระธรรมเทศนา และรู้จุดประสงค์ของท่านเองในการศึกษาพระธรรมด้วย

เช่น การศึกษาพระวินัยปิฎกเพื่อจุดประสงค์อะไร ผู้ที่ทราบว่ พระธรรมวินัยมี ๓ ปิฎก ก็ศึกษาทั้ง ๓ ปิฎกเป็นการดี คือ พระวินัยก็ควรที่จะเข้าใจด้วยตามสมควรแก่เพศ ถ้าเป็นคฤหัสถ์ และไม่ได้เข้าใจเรื่องพระวินัยเลย อาจจะทำสิ่งที่ขัดกับพระวินัย บางท่านไม่ใส่ใจบาตร ท่านบอกว่าลำบาก ใส่เงินดีกว่าสะดวกมากสำหรับพระ เป็นปัจจัยที่ท่านจะใช้สอยได้ทุกอย่าง นี่คือผู้ที่ไม่เข้าใจเรื่องของพระวินัย ซึ่งจะทำให้ไม่เข้าใจจุดประสงค์จริง ๆ ของพระธรรมว่า เพื่อการขัดเกลากิเลส

ผู้ที่จะเป็นพระภิกษุต้องเป็นผู้ที่รู้จักตัวเองว่า เป็นผู้มีกิเลสมาก ซึ่งทุกคนไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ถ้าเป็นผู้ที่เริ่มรู้จักตัวเอง ก็จะเห็นตัวเองว่าไม่ดี ไม่ดีในที่นี้หมายความว่า ไม่ดีเพราะเต็มไปด้วยกิเลส ถ้าใครยังไม่เห็นกิเลสของตัวเอง ผู้นั้นก็จะไม่ขัดเกลากิเลส ไม่แม้แต่จะฟังพระธรรม ไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของ

พระไตรปิฎก แต่ผู้ที่ศึกษา ไม่ว่าจะเป็พระวินัยบ้าง พระสูตรบ้าง หรือ พระอภิธรรมบ้าง ก็เพื่อให้เกิดปัญญา รู้จักตนเองตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดรู้สึกตัวว่ากิเลสทำให้กายวาจาไม่ดี เป็นสิ่งที่ทำให้ ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นทุกข์ และตนเองก็เดือดร้อนด้วย การศึกษาพระวินัยจะเห็นได้ จริง ๆ ว่า ผู้ที่เห็นประโยชน์ ถ้าได้ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยของพระภิกษุแล้ว แม้คฤหัสถ์ก็มีกายวาจาที่งาม ซึ่งสามารถจะกระทำได้จริง ๆ โดยไม่จำเป็นต้อง เป็นเพศบรรพชิต ถ้ายังไม่ได้สะสมเหตุปัจจัยที่สามารถจะดำเนินชีวิตในเพศ ของบรรพชิต แม้คฤหัสถ์ที่ได้เห็นประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย ก็ยังสามารถที่จะกระทำได้ และจะเห็นได้จริง ๆ ว่า ขณะนั้นเป็นกุศลจิต และจะเป็น ผู้ที่ละเอียดขึ้น เป็นผู้ที่รอบคอบขึ้น เป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อแผ่เมตตาด้วยวาจา กับบุคคลอื่น ทุกข้อ ในเรื่องของพระวินัย

และเมื่อศึกษาพระสูตร ตัวอย่างของชีวิตแต่ละบุคคลในครั้งที่พระผู้มีพระภาค ยังไม่ปรินิพพาน ก็เป็นตัวอย่งที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ไม่ประมาท เพราะว่า การสะสมมีทั้งฝ่ายที่เป็นอกุศลและฝ่ายที่เป็นกุศล เพราะฉะนั้น การสะสมของอกุศล ก็ดี การสะสมของกุศลก็ดี จะเห็นได้ในชีวิตประจำวันว่า ฝ่ายใดมีกำลังมากกว่า

ฝ่ายที่เป็นอกุศลมีกำลังมากกว่า หรือว่าฝ่ายที่เป็นกุศลมีกำลังมากกว่า แม้แต่นายเปสสะบุตรควาญช้างซึ่งได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้ฟังธรรม แต่ก็มียปัจจัย ของอกุศลจิตที่จะเกิดที่จะหูลลากลับไป จึงพลาดโอกาสที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม เป็นพระโสดาบันบุคคล เพราะว่าไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาเหตุปัจจัยได้เลย ผู้ที่สะสมการเจริญกุศลทุกประเภทโดยไม่ประมาทก็ยังมองเห็นว่า ตราบใดที่ยังไม่เป็น พระอริยบุคคล อกุศลก็ยังมีกำลังอยู่มาก เพราะฉะนั้น เมื่ออกุศลยังมีกำลังอยู่มาก การฟังพระธรรมก็ฟังได้ไม่มากนัก วันหนึ่ง ๆ จะได้ฟังก็ไม่กี่ชั่วโมง เทียบกับเวลาของ อกุศล ซึ่งในเรื่องของเพียงการฟัง จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่แล้วจะฟังเท่าที่กุศลจิตเกิด

๑๖๗๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๓๐

มีท่านผู้หนึ่งท่านเล่าให้ฟังว่า ท่านฟังพระธรรม และท่านก็เบื่อ ในขณะที่กำลังฟังรู้สึกว้า มากไปแล้ว เบื่อแล้ว ก็เป็นชีวิตจริง ๆ เป็นความจริง ใครจะสามารถฟังได้ตลอดเวลา ถ้าสามารถ ก็หมายความว่าขณะนั้นมีปัจจัยให้กุศลจิตเกิดที่จะฟัง และขณะใดที่รู้สึกเบื่อ ขณะนั้นก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นอกุศลที่สะสมมากำลังเป็นปัจจัยเกิดขึ้นที่จะรู้สึกว้า อยากไปทำอย่างอื่น แทนที่จะฟังพระธรรมในขณะนั้น

ชีวิตจริง ๆ เป็นอย่างนี้ ถ้าผู้ใดเห็นโทษของความประมาทจริง ๆ ก็จะทำให้กุศลค่อย ๆ เพิ่มขึ้นทุก ๆ ขึ้นได้

นี่คือประโยชน์ของการศึกษาทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และสำหรับพระอภิธรรมปิฎกนั้น จะเป็นการอบรมสะสมปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะรู้ว่าลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขั้นของการศึกษา ซึ่งจะเป็นบาทเป็นปัจจัยให้สติเกิดระลึกได้ตามที่เข้าใจ และอบรมเจริญสติปัญญาไปเรื่อย ๆ ด้วยความไม่ประมาท

ผู้ฟัง ฟัง ๆ อยู่รู้สึกเบื่อ ดุณาพิกา นึกในใจว่าไปทำอย่างอื่นดีกว่า ข้างตรงกับสภาพธรรมที่อาจารย์พูดเมื่อก็จริง ๆ ผมมาฟังพระธรรมทุกวันอาทิตย์ เกือบทุกครั้งจะต้องมองนาฬิกาว่า เพิ่งผ่านไป ๒๐ นาที เมื่อไรจะจบ เบื่อ อยากจะกลับแล้ว กำลังของอกุศลมีเกือบทุกครั้ง นาน ๆ จะมีสักครั้งที่ว่าฟังธรรมเพลิดเพลินไปจนหมดเวลา

ส. ก็เป็นชีวิตจริง ๆ สภาพธรรมเป็นจริงอย่างไรก็เป็นจริงอย่างนั้น ข้อสำคัญที่สุด คือ เมื่อไรจะถึงเวลาที่รู้จริง ๆ ว่า ไม่มีตัวตนเลยสักขณะเดียว การฟังพระธรรมทั้งหมด ก็เพื่อรวบรวมสะสมปรุงแต่ง จนกระทั่งสติระลึกถึงลักษณะของ

สภาพนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งมีเพียง ๖ ทาง ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง แม้ขณะที่กำลังเบื่อก็ไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งถ้าสติปัฏฐานไม่เจริญถึงขั้นนั้นจริง ๆ ก็ยังดับการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลไม่ได้

เพราะฉะนั้น ชีวิตจริง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะมีความสภาพธรรมอย่างไรเกิดขึ้น ผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานก็รู้ตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นเป็นนามธรรมย่อโลกทั้งหมด จนกระทั่งเหลือเพียงชั่วขณะจิตเดียวที่สภาพธรรมนั้นกำลังปรากฏ โดยสติกำลังระลึกรู้ชัดในลักษณะนั้นจริง ๆ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ต้องอบรมเจริญสติปัฏฐานไปอีกนาน แม้ในขณะที่เบื่อ ระลึกได้ใหม่ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ใช่ไหม ขณะนั้น เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง

ถ้ายังไม่เคยระลึกเลย ก็หมายความว่ายังละความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนไม่ได้

เบื่อเกิดขึ้น สติระลึกในลักษณะเบื่อ สภาพนั้นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ฟัง ไม่ใช่คิดนึก ไม่ใช่ได้ยิน ไม่ใช่ความรู้สึกเป็นสุข ไม่ใช่ความรู้สึกเป็นทุกข์ แต่ในขณะนั้นอาจจะไม่ระลึกที่ลักษณะของเบื่อก็ได้ จะระลึกลักษณะของความรู้สึกก็ได้

เพราะฉะนั้น ทุกอย่างซึ่งดูเหมือนกับว่าเกิดและกดับ และก็ผ่านไปจนไม่ได้สังเกต แต่เวลาที่สติเกิด ความไวของสติที่เกิดขึ้นระลึกที่ปัฏฐาน คือ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ จะทำให้รู้ถึงความละเอียดของขณะจิตเพิ่มขึ้น แม้แต่ทางหู อาจจะสนใจว่ามีเสียงเล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ แต่เวลาที่สติเกิด ความรวดเร็วจะเห็นได้ว่า แม้แต่เพียงเสียงเล็ก ๆ ชั่วขณะหนึ่งเกิดและกดับ และมีเสียงอื่นเกิดและกดับ เฉพาะทางหูทางเดียว ก็มีสภาพธรรมที่ปรากฏถึถ้วนขึ้นเวลาที่สติปัฏฐานเกิด

ถ้าสติสามารถระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้ จะปรากฏการสลับกันของสิ่งที่ปรากฏทางตา

กับสภาพที่คิดนึกเรื่องสิ่งที่ปรากฏทางตา และเสียงที่ปรากฏทางหูกับสภาพที่คิดนึกเรื่องเสียงที่ปรากฏทางหู

จะเห็นได้ว่า สภาพธรรมเป็นปรีตธรรม เป็นลักษณะที่สิ้นจริง ๆ ก่อนที่จะประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมได้ ไม่ใช่อย่างที่ท่านถามเรื่องที่เข้าใจว่าแมวตะครุบหนู จดจ้องจนกระทั่งรู้การเคลื่อนไหวของอิริยาบถ แต่ไม่ได้รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตรงตามความเป็นจริง จนกระทั่งสามารถประจักษ์แจ้งเป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของวิปัสสนาญาณ ต้องรอการอบรม จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์ของปัญญาจริง ๆ

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค ญาณกถา ข้อ ๘๖ มีข้อความว่า

ปัญญาในการฟังธรรมแล้วสำรวจไว้ ชื่อว่าสීමยญาณ

เพียงเท่านั้นเป็นประโยชน์ใหม่ที่จะรู้ว่า การฟังของแต่ละท่านได้ประโยชน์จริง ๆ หรือยัง เพราะถ้าเป็นประโยชน์จริง ๆ ปัญญาในการฟังธรรมแล้วสำรวจไว้ ชื่อว่าสීමยญาณ หมายความว่าไม่ใช่ฟังเฉย ๆ และไม่ปฏิบัติตาม ไม่ว่าเรื่องของศีล ไม่ว่าเรื่องความสงบของจิต ไม่ว่าเรื่องของสติปัฏฐาน ไม่ใช่เพียงฟังเฉย ๆ และไม่ปฏิบัติตาม

ท่านผู้ฟังก็ได้ฟังธรรมมาก ไม่ว่าเรื่องของพระวินัยปิฎกบ้าง พระสุตตันตปิฎกบ้าง พระอภิธรรมปิฎกบ้าง เรื่องของสติที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจบ้าง เพราะฉะนั้น ชื่อว่าสීමยญาณ ไม่ใช่ฟังเฉย ๆ แต่ไม่ปฏิบัติตาม ต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามด้วย

ก็ทราบประโยชน์จากการฟังได้ว่า ท่านได้ถึงสීමยญาณหรือยัง คือ ฟังแล้วปฏิบัติตาม

ข้อ ๘๕๐ มีข้อความว่า

คำว่า วิหาโร คือ ย่อมอยู่

ทุกท่านมีวิหารธรรม คือ ธรรมซึ่งเป็นเครื่องอยู่ แต่คำว่า วิหาร คือ ย่อมอยู่ ด้วยศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ฉะนั้น วิหารธรรมของท่าน คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาหรือยัง

นี่คือผลของการฟัง ซึ่งเป็นเครื่องเตือนทั้งนั้นว่า ทุกคนมีชีวิตอยู่ แต่จะอยู่ ด้วยอะไร อยู่อย่างไร จะอยู่ด้วยศรัทธา ด้วยวิริยะ ด้วยสติ ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา หรือจะอยู่ด้วยโลภะ โทสะ โมหะ

ธรรมเป็นของจริง ก่อนที่จะประจักษ์การเกิดดับ อย่าข้ามการระลึกถึงลักษณะ ของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง อย่างทางใจ ไม่ใช่เพียงแค่ให้รู้ว่า ขณะที่ คิดเป็นสภาพรู้คำ รู้บัญญัติ แต่ยังต้องรู้ลักษณะของความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งจะได้ ทางใจด้วย เช่น ในขณะนี้รู้สึกอย่างไร ความรู้สึกมีทุกขณะ ถ้าสติจะระลึกถึงลักษณะ ของความรู้สึก ความรู้สึกในขณะนี้คือความรู้สึกอะไร ดีใจหรือเสียใจ สุขหรือทุกข์ หรือเฉย ๆ ถ้ายังไม่เคยระลึก เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็ยังคงยึดถือเวทนา ความรู้สึกนั้นว่าเป็นเรา เป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น ยิ่งฟัง ก็ยิ่งรู้ว่าการอบรมเจริญปัญญาต้องมากจริง ๆ กว่าที่จะรู้ แจ่มในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้

อภฺรฺสุทฺถสาลินี อรรถกถา พระธรรมสังคณีปกรณ์ ดิกนิคเขปกถา
อธิบายคำว่า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยะ มีข้อความว่า

ชื่อว่าวินัย มี ๒ อย่าง ในวินัย ๒ อย่างนี้ แต่ละอย่าง ๆ มี ๕ อย่าง ปุถุชนนี้ เรียกว่า ไม่ได้ฝึกฝน เพราะไม่มีวินัยนั้น

ฟังดูเป็นเรื่องของตำรับตำรา แต่ความจริงแล้วเป็นชีวิตประจำวันทั้งหมด แม้แต่ในเรื่องของวินัย คือ การฝึกฝน

วินัยมี ๒ อย่าง คือ สังวรวินัย ๑ ปหานวินัย ๑

ต้องเกี่ยวกับการอบรมเจริญสติปัฏฐานทั้งนั้น เป็นเครื่องประกอบให้ท่านผู้ฟัง ได้พิจารณาว่า การฟังพระธรรม การอบรมเจริญปัญญาถึงขั้นไหน

สังวรวินัย ๕ คือ ๑. สีสสังวร ความสำรวมคือศีล ๒. สติสังวร ความสำรวมคือสติ ๓. ญาณสังวร ความสำรวมคือญาณ ๔. ขันติสังวร ความสำรวมคือขันติ ๕. วิริยสังวร ความสำรวมคือวิริยะ

เป็นเรื่องชีวิตประจำวัน เช่น สีสสังวร ความสำรวมคือศีล สำหรับเพศบรรพชิตคือพระภิกษุ ได้แก่ ความสำรวมในปาฏิโมกข์สังวรศีล ในพระวินัยบัญญัติ แต่สำหรับคฤหัสถ์ก็ตามสมควร เช่น สำรวมในศีล ๕ เป็นนิจศีล

ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรม คิดที่จะไม่ละเมิดศีล ๕ บ้างไหม และสำหรับบางท่านก็คิดว่าบางข้อธรรมดา ก็เป็นเรื่องของการที่จะพิสูจน์ตัวเอง รู้จักตัวเองว่า มีสังวรวินัยในข้อใดบ้าง

สติสังวร ความสำรวมคือสติ เป็นการรักษาตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เป็นกุศล แต่ที่จะเป็นได้จริง ๆ คือ ขณะที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

สำหรับอินทริยสังวรนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อชิตะ กระแสเหล่าใดในโลก สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น เราย่อมกล่าวการกั้นกระแสทั้งหลาย กระแสเหล่านี้ บัณฑิตย่อมปิดได้ด้วยปัญญาดังนี้

สติเป็นเพียงเครื่องกั้น แต่ที่จะปิดกั้นกระแสได้จริง ๆ ต้องด้วยปัญญา ที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะว่ามีแต่สติโดยที่ปัญญาไม่ได้รู้ลักษณะของสภาพธรรม ก็ไม่สามารถดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

เพราะฉะนั้น ญาณสังวร ความสำรวมคือญาณ ได้แก่ ปัญญา ถ้าปัญญา ยังไม่เกิด ยังไม่ถึงขั้นญาณหรือสำรวมด้วยปัญญา ก็ยังเป็นเพียงขั้นสำรวมด้วยศีล หรือสำรวมด้วยการที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ยังไม่ถึงขั้นที่สำรวมด้วยญาณ จนกว่าปัญญาจะรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรม

ขันติสังวร ความสำรวมคือขันติ ได้แก่ ความอดทนต่อความหนาว ความร้อน อากาศร้อนมาก ๆ เป็นเครื่องพิสูจน์ที่ดีว่ามีความสำรวม มีความอดทนแค่ไหน หรืออากาศหนาวก็ทำให้รู้จักตนเองตามความเป็นจริงว่า มีความอดทน มีความสำรวม

มากน้อยแค่ไหน ถ้าบ่นว่าร้อน ขณะนั้นจิตที่กำลังกล่าวคำว่า ร้อนมาก ร้อนจริง ๆ ร้อนเหลือเกิน ทนไม่ได้ ขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ถ้าสติเกิดจะรู้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล และถ้าอกุศลจิตเกิดในขณะที่ร้อน จะหายร้อนไหม ก็ยังร้อนเหมือนเดิม แต่จิตเป็นอกุศล คิดดู ความร้อนก็ยังคงเป็นความร้อนอยู่ แต่ถ้าอกุศลจิตเกิด ย่อมดีกว่าที่เมื่อร้อนแล้วอกุศลจิตเกิด

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาในชีวิตประจำวันพร้อมด้วยสติ มีการระลึกได้ จะทำให้รู้ลักษณะแม้ของการเปล่งวาจาว่า คำพูดนั้นเป็นไปด้วยกุศลจิต หรือด้วยอกุศลจิต

ผู้ที่มีขันติสังวร คือ ความอดทน ไม่ว่าจะหนาว จะร้อน จะหิว หรือจะพอใจ จะไม่พอใจ ทุกท่านย่อมสังเกตตนเองได้ยิ่งขึ้นว่า การอบรมเจริญสติปัญญาทำให้ กุศลจิตเจริญขึ้น และไม่กล่าววาจาซึ่งเคยกล่าวเป็นปกติ และยังสามารถรู้ได้ว่า ขณะใดเป็นกุศลจิต ขณะใดเป็นอกุศลจิต

สังวรที่ ๕ วิริยสังวร ความสำรวมคือวิริยะ ได้แก่ การไม่ยั้งกามวิตกอันเกิดขึ้นแล้วให้ท่วมทับอยู่

วันหนึ่ง ๆ ไม่มีใครพ้นจากกามวิตก การระลึกเป็นไปด้วยความยินดี ความเพลิดเพลิน ความต้องการในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ถ้ารู้จักตนเองก็มีวิริยสังวร คือ การเพียรที่จะละกามวิตกนั้น แต่ไม่ใช่ด้วยการบังคับ เพราะว่าไม่มีใครสามารถบังคับไม่ให้โลภะเกิด แต่ด้วยการระลึกรู้ลักษณะของโลภะว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

ไม่มีใครชนะโลภะได้ ไม่มีใครบังคับโลภะได้ นอกจากจะอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของโลภะตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

สำหรับสังวรวินัย ๕ นี้ ย่อมไม่มีแก่บุุคคลผู้ไม่ได้สดับอย่างนี้ เพราะความเป็นผู้มีสังวรอันทำลายแล้ว คือ ไม่นั่นคง

ปุถุชน ไม่ว่าจะป็นศีลสังวรก็ดี สติสังวรก็ดี หรือญาณสังวรก็ดี หรือขันติสังวรก็ดี วิริยสังวรก็ดี เป็นสังวรที่ไม่มั่นคงทั้งนั้น เพราะแม้แต่ศีล ๕ ก็ยังมีโอกาสหรือมีปัจจัยที่จะล่วงละเมิดได้

เหตุนี้ปุถุชนนี้จึงเรียกว่า ผู้มิได้ฝึกฝน เพราะไม่มีวินัยนั้น ฉะนั้นแล

นี่เป็นส่วนประกอบของการได้เห็นชีวิตตามความเป็นจริงของการอบรมเจริญสติปัฏฐานว่า ตราบใดที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ ก็เป็นอย่างนี้ แต่สามารถอบรมเจริญปัญญาขึ้น เพื่อให้ถึงปหานวินัยซึ่งมี ๕ อย่างได้

สำหรับการละอกุศลธรรมมี ๕ คือ ๑. ตทังคปหาน ๒. วิกขัมภนปหาน ๓. สมุจเฉทปหาน ๔. ปฏิปัสสัทธิปหาน ๕. นิสสรณปหาน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่จะดับกิเลสกันได้ง่าย ๆ เลย ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น

สำหรับปหานที่ ๑ คือ ตทังคปหาน ได้แก่ การละกิเลสได้ด้วยองค์นั้น ๆ ซึ่งได้แก่วิปัสสนาญาณตั้งแต่นามรูปปริจเฉทญาณจนถึงโคตรภูญาณ เป็นตทังคปหาน เนื่องจากยังไม่สามารถดับกิเลสได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉท เพราะไม่ใช่มรรคจิต ไม่ใช่โลกุตตรจิต

การที่จะพูดถึงโสภณสาธารณเจตสิก ซึ่งได้กล่าวตามลำดับมาจนกระทั่งถึง ตตรมัชชัตตเจตสิกว่าได้แก่สภาพธรรมขณะใดบ้าง แม้แต่ตตรมัชชัตตตาที่เป็นสังขารูปกชาญาณ ก็ต้องทราบเรื่องของตตรมัชชัตตตาตามลำดับ ตั้งแต่เป็นผู้ที่ตรงในเรื่องของการฟังพระธรรม ในเรื่องของการปฏิบัติธรรม จนกระทั่งในเรื่องของวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นกว่าจะถึงสังขารูปกชาญาณ

พระธรรมมีมาก และการที่จะกล่าวถึงพระธรรมไปลอย ๆ โดยไม่กล่าวถึงเหตุที่จะให้บรรลุถึงธรรมนั้น ๆ ย่อมไม่สามารถเข้าใจได้จริง ๆ เพราะฉะนั้น การที่จะกล่าวถึงธรรม ต้องกล่าวถึงธรรมตั้งแต่ขั้นเจริญสติปัฏฐานไปจนกระทั่งถึงความสมบูรณ์ของปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น ซึ่งเป็นตทังคปหาน และให้ทราบว่า การที่จะดับกิเลสได้แม้เพียงชั่วขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณ ก็ต้องอาศัยการอบรมที่สมควรแก่วิปัสสนาญาณนั้น ๆ คือ ต้องเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

๑๖๗๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๓๐

สำหรับนามรูปปริเฉทญาณซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณที่ ๑ เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่เกิดจากการระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม มีความรู้จริง ๆ มั่นคงว่าลักษณะนี้เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นเพียงธาตุรู้ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะที่สติปัฏฐานเกิดระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และค่อย ๆ ศึกษา ค่อย ๆ พิจารณา ค่อย ๆ สังเกต ค่อย ๆ อบรมไปเรื่อย ๆ โดยไม่ได้หวัง และโดยไม่ได้คิดว่า ขณะนี้จะเป็นวิปัสสนาญาณหรือยัง จะเป็นการรู้ชัดนามธรรม จะเป็นการรู้ชัดรูปธรรมหรือยัง ถ้าถึงความสมบูรณ์ของปัญญาเมื่อไร นามรูปปริเฉทญาณซึ่งได้แก่มหากุศลญาณสัมปยุตต์ ก็เกิดขึ้นทางมโนทวาร ประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยสภาพที่แยกขาดจากกัน ขณะนั้นละสังกกายทิฐิได้เป็นตทังคปหาน เพราะว่าขณะนั้นนามธรรมและรูปธรรมไม่ได้ปรากฏโดยสภาพที่ยังเป็นเรา ยังเป็นตัวตน ยังเป็นก้อน ยังเป็นแท่ง แต่นามธรรมและรูปธรรมปรากฏโดยสภาพที่ไม่มีโลก ไม่มีเรา ไม่มีตัวตน มีแต่ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ทีละอย่าง ที่ปรากฏทางมโนทวาร เพราะฉะนั้น จึงละสังกกายทิฐิที่เคยยึดถือสภาพธรรมที่ประชุมรวมกันเพราะไม่เคยประจักษ์แจ้งเลยว่า สภาพธรรมที่เคยประชุมรวมกันนั้น แท้ที่จริงแล้วสามารถปรากฏเพียงทีละอย่าง โดยไม่มีอย่างอื่นเลยทั้งสิ้น

ไม่มีแม้แต่ที่จะให้เหลือความทรงจำว่า ยังมีตัวตนทั้งร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เพราะว่าในขณะนั้นไม่ปรากฏ มีแต่ว่า ขณะนั้นสภาพนามธรรมใดเกิด ปัญารู้ชัดทางมโนทวาร ลักษณะของรูปธรรมใดเกิดขึ้นปรากฏ มโนทวารก็รู้ชัดในลักษณะที่เป็นรูปธรรมนั้น ไม่มีสภาพธรรมอื่นปะปนเลย ด้วยเหตุนี้จึงสามารถละสังกกายทิฐิได้ เป็นตทังคปหาน

ในขณะนี้เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า ยังปรากฏรวมกันทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สลับกันอย่างเร็วทำให้ปรากฏเป็นสภาพธรรมที่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน จึงไม่ใช่วิปัสสนาญาณ

เพราะฉะนั้น ก่อนที่วิปัสสนาญาณจะเกิด ยังมีอัตตสัญญา แต่เวลาที่สภาพธรรมปรากฏโดยความเป็นอนัตตาแล้ว ขณะนั้นอนัตตสัญญาจึงเริ่มเจริญขึ้นได้ แต่หลังจากที่นามรูปปริจเฉทญาณดับแล้ว โลกก็รวมกันเหมือนเดิม ปรากฏการเกิดดับ สืบต่อสลับกันอย่างเดิม เพราะว่าชั่วขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณเท่านั้นที่เป็นตถกคฺคพหวน เพราะฉะนั้น ต้องระลึกถึงอนัตตสัญญาที่เคยประจักษ์แจ้งในนามรูปปริจเฉทญาณนั้น โดยน้อมพิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยต่อไปอีก เพราะถ้าไม่ระลึกถึงอนัตตสัญญาที่เคยประจักษ์แจ้งแล้วในนามรูปปริจเฉทญาณ อัตตสัญญาที่เคยสะสมพอกพูนมาเนิ่นนานในสังสารวัฏฏ์ก็ไม่หมดสิ้นไปได้ เพียงชั่วขณะที่นามรูปปริจเฉทญาณเกิด จึงต้องอบรมเจริญปัญญาต่อไป จนกว่าจะถึงวิปัสสนาญาณที่ ๒ คือ ปัจจยปริคคหญาณ

ท่านผู้ฟังที่ถามว่า ถ้ารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแล้วอย่างไรต่อไป เพียงนิดหน่อย ยังไม่ใช่นามรูปปริจเฉทญาณ ต้องจนกว่าจะถึงนามรูปปริจเฉทญาณก่อน และเมื่อถึงนามรูปปริจเฉทญาณแล้วก็ไม่ใช่ทำอย่างอื่น สติปัฏฐานยังเหมือนเดิม คือ เป็นสภาพที่ระลึกได้ พิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏทีละอย่าง แต่ยังมีอนัตตสัญญา คือ ความจำได้ในสภาพที่ไม่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ซึ่งก่อนวิปัสสนาญาณจะเกิด ยังไม่มีอนัตตสัญญานี้ เมื่อได้ประจักษ์แจ้งอนัตตสัญญาจากนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว ก็พิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม โดยน้อมระลึกถึงอนัตตสัญญาที่เคยประจักษ์แจ้ง

สำหรับปัจจยปริคคหญาณ เป็นสภาพธรรมที่ละทิฏฐิ คือ ความเห็นว่าไม่มีเหตุ และปราศจากเหตุอันควรแก่การเกิดขึ้นของสภาพธรรมนั้น ๆ ปัญญาก็เพิ่มขึ้นอีกจากการที่พิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ปัญญาที่จะถึงความสมบูรณ์ของปัจจัยปริคคหญาณ ต้องเพิ่มขึ้นจากที่เพียงรู้ว่าลักษณะนี้เป็นนามธรรม หรือว่าลักษณะนั้นเป็นรูปธรรม เพราะว่าในขณะที่สติระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั่นเอง ย่อมสามารถรู้ถึงปัจจัยที่นามธรรมนั้นเกิดขึ้น เช่น ก่อนที่จะเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ต้องพิจารณาลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เมื่อเป็นนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว ก็ประจักษ์ในลักษณะที่เป็นสภาพรู้ธาตุรู้ โดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน

หลังจากนั้นสติระลึกลักษณะของนามธรรมที่เกิดขึ้น ในขณะที่เกิดก็ย่อมรู้ถึงปัจจัยของนามนั้นด้วย เช่น ในขณะที่กำลังพิจารณาลักษณะของสภาพรู้ ขณะที่กำลังได้ยินก็จะรู้ว่าลักษณะของธาตุรู้เสียง เกิดขึ้นเพราะเสียง ถ้าไม่มีเสียง ขณะนั้นจิตได้ยินไม่มี พิจารณาได้แม้ในขั้นของการฟัง ซึ่งยังไม่ใช่ปัจจัยปริคคหญาณ ก็ยังสามารถพิจารณาเข้าใจได้ว่า ขณะใดที่เสียงไม่เกิด ไม่มีเสียงเกิด จิตได้ยินเกิดไม่ได้

เวลาที่จิตได้ยินเกิดและสติระลึกลักษณะที่กำลังได้ยินเสียง เป็นสภาพที่รู้ในขณะที่เสียงกำลังปรากฏ ในขณะที่นั้นจะรู้ว่า เพราะเสียงเป็นปัจจัยจิตประเภทนี้จึงเกิด เพื่อจะแยกลักษณะของจิตแต่ละประเภทออกจากกันให้ละเอียดยิ่งขึ้นอีกว่าเกิดขึ้นเพราะปัจจัยที่ต่างกัน

ในขณะที่รู้สึกปวดหรือเมื่อย ซึ่งขณะนั้นสติปัญญานจะระลึกลักษณะของนามธรรมบ้าง ระลึกลักษณะของรูปธรรมบ้าง เวลาที่ทุกข์เวทนาเกิด ไม่ใช่ว่าขณะนั้นสติปัญญานจะไม่ระลึกลักษณะของรูปเลย เพราะว่าทุกข์เวทนาย่อมเกิดที่รูป เพราะฉะนั้น เวลาที่พิจารณาลักษณะของรูปและมีทุกข์เวทนาเกิดขึ้น ขณะนั้นปัญญาก็รู้ว่าทุกข์เวทนานี้เกิดที่รูป นี่เป็นการระลึกรู้ลักษณะของปัจจัยของนามธรรมที่เกิดขึ้น ในขณะนั้น เป็นความรู้ที่ละเอียดขึ้นซึ่งทำให้เห็นว่า สภาพธรรมทั้งหมดต้องมีเหตุปัจจัยจึงเกิด

สำหรับปัจจัยปริคคหญาณนั้น ละทิฏฐิ คือ ความเห็นว่าไม่มีเหตุและปราศจากเหตุอันควรแก่การเกิดขึ้นของสภาพธรรมนั้น ๆ

แม้ปัจจัยปริคคหญาณก็เป็นการประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏที่ละอย่างทางมโนทวาร เพราะว่าวิปัสสนาญาณทุกญาณต้องเป็นขณะหนึ่ง ช่วงหนึ่ง ซึ่งประจักษ์แจ้งสภาพธรรมที่ไม่มีโลก ไม่มีตัวตน ที่เคยรวมกันเหมือนขณะที่ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ จึงเป็นการแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมที่ละอย่าง

ถ. ขณะที่แทงตลอดสภาพธรรมที่ละอย่างเป็นวิปัสสนาญาณ หมายความว่า สภาพที่รูปธรรมและนามธรรมแยกขาดออกจากกัน

ส. ที่ละอย่าง

ถ. ขณะที่สภาพของรูปธรรมปรากฏ จะต้องรู้ลักษณะของนามธรรมที่กำลังรู้รูปธรรมด้วยในขณะนั้นหรือว่าหลังจากนั้น สภาพธรรมที่ปรากฏขึ้นอีก อาจจะเป็นรูปธรรมดับไปแล้ว หลังจากนั้นพิจารณาลักษณะของนามธรรม ซึ่งรูปธรรมดับไปหลายขณะมากมาย และก็พิจารณาลักษณะของนามธรรม ในขณะนั้นเป็นวิปัสสนาญาณหรือเปล่า

ส. ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณ ไม่ใช่ขณะที่ต้องพิจารณาเลย เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาซึ่งมีปัจจัยเกิดทางมโนทวาร และจะปรากฏต่างกับขณะที่ทางมโนทวารและทางปัญจทวารกำลังปรากฏรวมกันโดยสภาพของการเป็นกลุ่มเป็นก้อน แต่เมื่อสภาพธรรมที่เป็นวิปัสสนาญาณเกิดทางมโนทวาร จะไม่มีการรวมกันเลยสักอย่างเดียว เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นมีธาตุรู้และมีสิ่งที่ปรากฏให้รู้เท่านั้น ไม่มีการที่จะต้องพิจารณาอะไร เพราะว่าธาตุรู้ในขณะนั้นเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เป็นตัวปัญญาที่กำลังประจักษ์ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. ในขณะนั้นแทงตลอดแล้ว ใช่ไหม

ส. กำลังประจักษ์ ไม่ต้องพิจารณา เพราะว่า เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เป็นตัวปัญญาที่ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นธาตุชนิดหนึ่งที่ไม่ใช่การรวมกันของสัkkายะที่จะต้องพิจารณาอย่างในขณะนี้

ในขณะนี้ ถ้าจะพิจารณาลักษณะของได้ยิน อาจจะมีสิ่งอื่นปรากฏสลับ แต่เวลาที่ เป็นวิปัสสนาญาณ จะไม่มีสิ่งที่ปรากฏสลับต่อกันจนกระทั่งเป็นสิ่งที่รวมกัน เป็นอัตตา นี่คือการปรากฏของมโนทวาร

ถ. การปรากฏของมโนทวาร หมายถึงปัญญาในมโนทวารกำลังรู้สภาพของ รูปธรรมนามธรรม ส่วนวิปัสสนาญาณที่ต้องเกิดในมโนทวาร หมายถึงขณะที่ปัญญา เกิดในมโนทวารตอนนั้น ในขณะนั้นสภาพของรูปธรรมนามธรรมต้องเกิดในมโนทวาร ด้วยหรือเปล่า

ส. ปรากฏทางมโนทวาร เพราะชื่อนามธรรมย่อมรู้ได้ทางมโนทวารเท่านั้น รู้ทางอื่นไม่ได้เลย นามธรรมทุกประเภทจะรู้ได้ จะปรากฏได้แก่มโนทวารวิจิตรเท่านั้น และสำหรับรูป เมื่อรับรู้รูปทางแต่ละทวาร เช่น ทางจักขุทวาร เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ดับแล้ว มโนทวารวิจิตรรับรู้ต่อ เมื่อเสียงปรากฏแก่โสตทวารวิจิตร ดับหมดแล้ว ภวังคจิตคั่นแล้ว มโนทวารรับรู้เสียงต่อ เพราะฉะนั้น เมื่อมโนทวารปรากฏ ลักษณะ ของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะที่ขาดตอนจริง ๆ ที่ไม่ปะปนกันเลย จึงปรากฏได้

ถ. อย่างทางตา เราพิจารณา เราก็รู้ว่าทางตาแตกต่างจากทางหูแน่นอน ขณะทีปรากฏ ทางกายก็ย่อมแตกต่างจากทางลิ้น หรือทางจมูก และทางใจที่เป็น สภาพคิดนึก หรือสภาพที่เป็นโทสะก็ดี เป็นสภาพที่ปรากฏทางใจ เห็นความแตกต่าง เนื่องจากสภาพของสติระลึกลบย่อย ๆ จนสามารถแยกขาดว่า ขณะไหนเป็นทวารไหน เป็นปัญญาขั้นหนึ่งที่สามารถรู้ได้ว่า ทางตากดี ทางหูก็ดี ไม่ใช่ทางเดียวกัน จนกระทั่งปัญญาเห็นความแตกต่าง จนเป็นสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏ ให้รู้ได้ว่า นี่เป็นสภาพนามธรรมและรูปธรรมทางหนึ่งทางใด เช่น ทางหู ก็เป็นสภาพ ของนามธรรมที่กำลังรู้เสียง ซึ่งไม่ใช่เรารู้เสียง ในขณะนั้นก็ไม่แตกต่างกับขณะที่ ปัญญารู้ว่าเสียงกำลังปรากฏซึ่งไม่ใช่เรา ขณะนั้นก็ไม่มียุทธูปการปรากฏ สติก็ระลึก สภาพเสียงที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ขณะนั้นเป็นมโนทวารหรือเปล่า ถ้าปัญญาารู้ว่า รูปธรรมไม่ใช่เรา

ส. เวลานี้มีมโนทวารวิถีมานะ คั่นอยู่ระหว่างแต่ละปัญจทวารวิถีนี่เป็นความจริง ใช่ไหม แต่ลักษณะของมโนทวารที่กำลังรู้สีปรากฏหรือเปล่า ขณะที่กำลังได้ยินเสียง โสตทวารวิถิจิตดับหมด ภาวังจิตคั่น มโนทวารวิถิจิตรู้เสียงต่อ และขณะนี้ที่มโนทวารวิถีกำลังรู้เสียง ปรากฏหรือยังว่าเป็นมโนทวารวิถี เวลานี้มีแต่จักขุทวารวิถีกับโสตทวารวิถี ใช่ไหม ที่กำลังปรากฏจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่ทุกคนรู้ว่ามโนทวารวิถีคั่นมาก แต่ก็กำลังเห็นอยู่ตลอดเวลา มโนทวารวิถียุ่ที่ไหน ถูกไหม มโนทวารวิถีในขณะนี้รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา และรู้เสียงที่ปรากฏทางหู และยังรู้เรื่องรู้ความหมาย มีภาวังคั่นด้วย นี่คือสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด สภาพธรรมตามความเป็นจริงไม่ปรากฏเลย เพราะฉะนั้น ดูเหมือนเพียงเข้าใจว่ามีมโนทวารวิถีคั่น แต่มโนทวารวิถีไม่ได้ปรากฏเลย เพราะว่าไม่ใช่วิปัสสนาญาณ

วิปัสสนาญาณ คือ การปรากฏลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เมื่อตามความเป็นจริงแล้ว ต้องปรากฏทางมโนทวารมากกว่าทางปัญจทวารแต่ละทวาร เพราะว่าอายุของรูป ๑๗ ขณะ ไม่ว่าจะเป็สิ่งที่ปรากฏทางตา หรือเสียง ๑๗ ขณะจิตนี้เร็วมาก ขณะที่รู้สึกเหมือนกับว่าเห็นด้วยและได้ยินด้วย

ความจริงทางตาที่เห็นดับ และมีภาวังคั่นก่อนที่จะได้ยินเสียง ก่อนที่จะรู้ความหมาย เพราะฉะนั้น เวลาได้ยินเสียง และคิดว่ารู้ความหมาย และคิดว่าเห็นด้วย และมีมโนทวารวิถีคั่น และมีภาวังคั่น ตามความเป็นจริงคืออย่างนั้น แต่มโนทวารวิถีก่อนไม่ได้ปรากฏเลย

คำว่า มโนทวารวิถี เข้าใจแล้วใช่ไหมว่าหมายความว่า รู้อารมณ์ทางใจ โดยไม่อาศัยทางตา ทางหู เพียงแต่รับอารมณ์นั้นสืบต่อจากทางตา ทางหู เพราะฉะนั้น จริง ๆ แล้วมโนทวารวิถีต้องปรากฏมากกว่าทางปัญจทวารวิถีแต่ละทวารแต่ละทวารด้วย แต่ทำไมไม่ปรากฏ ถ้าสภาพธรรมปรากฏจริง ๆ อะไรจะปรากฏก็ต้องมโนทวารปรากฏ

อย่างที่เคยเรียนถามว่า วันหนึ่ง ๆ ทุกคนรู้สึกเหมือนกับว่าอยู่ในโลกที่สว่าง แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ควรอยู่ในโลกที่มีมืดมากกว่าสว่างหรือเปล่า เพราะว่าขณะที่กำลังได้ยิน ขณะที่รู้เสียง เสียงกำลังปรากฏ ขณะนั้นสว่าง หรือมืด ขณะที่กำลังกระทบแข็งที่กำลังปรากฏ กำลังรู้แข็ง สว่างหรือมืด

ถ. มีมืด

ส. ขณะที่กำลังรู้กลิ่น กำลังได้กลิ่น สว่างหรือมืด

ถ. มีมืด

ส. ก็มีมืดไปหมด เหลือทวารเดียว คือ จักขุทวารวิธีเท่านั้นที่สว่าง แต่ทำไมปรากฏเหมือนสว่างตลอด มืดหายไปไหนหมด

ถ. เพราะว่าปัญญาขณะนั้นไม่ประจักษ์ในสภาพธรรมลักษณะเดียว โดยไม่ปน

ส. เพราะฉะนั้น ทางมโนทวารถูกทางปัญจทวารปิดกั้นไว้ เพราะว่า การเกิดดับสลับกันอย่างรวดเร็ว ถ้าสภาพธรรมปรากฏตามความเป็นจริง จะไม่สงสัยในลักษณะของมโนทวาร เพราะสภาพที่เป็นนามธรรมปรากฏได้เฉพาะกับ มโนทวารวิธีจิตเท่านั้น จะปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายไม่ได้เลย

การรู้ลักษณะของนามธรรม ในขณะนี้ที่ว่าเป็นนามธรรม เป็นนามธาตุ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ไม่มีรูปใด ๆ ปนเลย จะรู้ลักษณะของธาตุรู้ได้ทาง มโนทวารเท่านั้น และในขณะนั้นที่รู้ก็เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ ซึ่งเป็นปัญญา ที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะที่กำลังประจักษ์ลักษณะสภาพธรรมโดยไม่ไข่ชั้นพิจารณา แต่เป็นขั้นที่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ทีละอย่าง ตามความเป็นจริง

ถ. ในปัญจทวารก็มีสภาพรู้ทางตา แต่เพราะเหตุใดปัญญาจึงรู้สภาพรู้ทางตาในปัญจทวารไม่ได้

ส. มหากุศลญาณสัมปยุตต์ โดยการศึกษาเกิดได้ก็ทวาร

ถ. เกิดได้ทั้ง ๖ ทวาร

ส. เกิดได้ทั้ง ๖ ทวาร แน่นอน ไข้ไหม เวลาที่รูปปรากฏ และ
มหากุศลญาณสัมปยุตต์กำลังรู้ในลักษณะรูปที่ปรากฏนั้น เพราะความเป็น
มหากุศลญาณสัมปยุตต์ที่รู้ในรูป ไม่ใช่โมหมูลจิต ไม่ใช่โลภมูลจิต ไม่ใช่โทสมูลจิต
แต่เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ที่กำลังมีรูปเป็นอารมณ์ทางปัญจทวาร จึงรู้รูปนั้นชัด
ไม่เหมือนอย่างในขณะที่เป็นโลภะ โทสะ โมหะ

เมื่อรู้ชัดอย่างนั้น เวลาที่ผ่านไปถึงมโนทวารวิถีซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณ
จึงเป็นความรู้ชัดในลักษณะของรูปที่ปรากฏโดยสภาพที่เป็นรูป ถ้าทางปัญจทวาร
มหากุศลญาณสัมปยุตต์ไม่เกิด การรู้ชัดในรูปนั้นก็ไม่ได้ แต่วิปัสสนาญาณเป็น
ช่วงระยะความสมบูรณ์ของปัญญาซึ่งสังขารขันธปรุ่งแต่งพร้อมที่จะประจักษ์แจ้ง
ลักษณะของสภาพธรรม สภาพธรรมจึงปรากฏตามความเป็นจริง

๑๖๗๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๐

เวลานี้ก็มีสภาพธรรมที่เกิดขึ้น แต่ไม่ปรากฏกับอวิชชา อวิชชาไม่สามารถรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏทางตาและดับไป และก็มีการรู้เสียงทางหูและดับไป มีการคิดนึกเรื่องของสิ่งที่ปรากฏทางตา มีการคิดนึกเรื่องของสิ่งที่ปรากฏทางหู สลับกันเกิดดับอย่างรวดเร็วจนปรากฏรวมกัน แต่เมื่อเป็นวิปัสสนาญาณ เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่จะประจักษ์แจ้ง สภาพธรรมก็ปรากฏตามความเป็นจริงทางมโนทวาร ไม่มีข้อสงสัยเลยว่ามโนทวารคืออย่างไร ต่างกับปัญจทวารอย่างไร ซึ่งก่อนที่จะเป็นวิปัสสนาญาณจะต้องสงสัยลักษณะของมโนทวารเพราะว่าไม่ปรากฏมีแต่เห็นอย่างนี้ มโนทวารอยู่ที่ไหน

สำหรับผู้ที่ได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ถ้าจะใช้คำ ก็ควรทำให้ถูกต้อง เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความเข้าใจในเรื่องการเจริญสติปัฏฐานไม่คลาดเคลื่อน เช่น ไม่ควรใช้คำว่า ใช้สติ ซึ่งบางคนอาจจะได้ยินบ่อย ๆ และบางท่านก็บอกว่า เป็นคำพูดที่ติดปากเท่านั้นเอง แต่ความจริงแล้วการใช้คำพูดใด ๆ ก็ตามย่อมแสดงถึงความเข้าใจว่า ยังมีข้อที่คลาดเคลื่อนหรือเปล่า เพราะไม่มีใครใช้สติได้ เพียงแต่ว่าสามารถที่จะเกิดสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมขณะใด ขณะนั้นก็ป็นขณะที่มีสติ ส่วนขณะใดที่สติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นก็หลงลืมสติ

เพราะฉะนั้น แม้ว่าเป็นผู้ที่ได้ยินได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานมามาก และเป็นผู้ที่กำลังเริ่มอบรมเจริญสติปัฏฐานก็ตาม แต่การได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานบ่อยขึ้น ย่อมเป็นทางทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมพร้อมกับขณะที่สติระลึกรู้ได้ละเอียดขึ้น เช่น ถ้าสังเกตจะรู้ว่า ขณะที่สติปัฏฐานเกิดขณะนั้นเป็นขณะที่เริ่มรู้ว่า ขณะที่คิดนึกเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งวันนั้น ไม่ใช่ในขณะที่มีสภาพปรมัตถธรรมเป็นอารมณ์

นี่เป็นสิ่งที่จะต้องพูดถึงบ่อย ๆ เพราะว่าทุกคนคิดมากทุกวัน แต่ขณะใดก็ตามที่กำลังคิดเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ขณะนั้นไม่ใช่มีลักษณะของปรมาัตถธรรมเป็นอารมณ์

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ตรวจสอบ รู้จักตนเองตามความเป็นจริงได้ว่า มีการรู้ลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรมมากน้อยแค่ไหน เพราะว่าขณะที่กำลังคิด ขณะนั้นไม่มีปรมาัตถธรรมเป็นอารมณ์ และวันหนึ่ง ๆ ก็คิดมาก แม้ในขณะนี้เองก็พิสูจน์ได้ว่า กำลังมีปรมาัตถธรรมเป็นอารมณ์ หรือกำลังคิดเรื่องที่ได้ยินได้ฟัง

วันหนึ่ง ๆ บางเรื่องก็คิดก็สั้น บางเรื่องก็คิดก็ยาว และคิดวันก่อนก็ยังไม่จบ ยังต่ออีก วันรุ่งขึ้นก็ยังคิดอีก และวันต่อ ๆ ไปเรื่องเดียวกันนั้นก็ยังไม่จบอีก อาจจะเป็นเรื่องที่ไม่ยาวแต่เฉพาะในวันหนึ่ง แต่ยาวต่อไปทั้งอาทิตย์ หรือยาวต่อไปทั้งปี ทั้งชาติก็เป็นได้ และจะเห็นได้จริง ๆ ว่า ขณะใดที่สติปัฏฐานไม่เกิด ขณะนั้นความคิดนึกจะปิดบังไม่ให้รู้ลักษณะของปรมาัตถธรรมที่กำลังปรากฏ

ขณะนี้ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน และกำลังฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานด้วย ย่อมมีโอกาสมีปัจจัยที่สติจะเกิดระลึกได้ในขณะที่กำลังฟังนี้เอง ระลึกลักษณะของปรมาัตถธรรมสลับกับความคิดนึกก็ได้ เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานเมื่อมีปัจจัยก็เกิดขึ้น ระลึกรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ แม้เพียงเล็กน้อยก็รู้ว่าปรมาัตถธรรมกำลังสลับกับความคิดนึก เช่น ทางตาที่กำลังเห็น เป็นปรมาัตถธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีจริง สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นปรมาัตถธรรม เป็นสิ่งที่มีจริง ขณะใดที่สติเกิดก็ระลึกศึกษาว่า ขณะนี้เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้น และบางคนอาจจะรู้สึกว่า หลับตาก็สบายดี เวลาที่ฟังพระธรรม เพราะว่าไม่จำเป็นต้องมองดูสิ่งนั้นสิ่งนี้ ไม่ใช่ว่ามีเจตนาให้หลับ เพื่อจะได้รู้ลักษณะของสภาพธรรมชัดเจน ไม่ใช่อย่างนั้น ซึ่งการที่ใครจะพักสายตา และฟังพระธรรม ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ อาจจะลืมตาและอาจจะหลับตา สลับกันก็ได้

ขณะใดที่เห็นขณะนั้นระลึกว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา และขณะที่ได้ยิน ก็เปลี่ยนจากลักษณะที่ปรากฏทางตาเป็นสภาพธรรมอีกชนิดหนึ่ง อีกทางหนึ่ง ในขณะที่กำลังฟังนี้เอง สติปัฏฐานก็เกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

จนกว่าจะรู้ชัดจริง ๆ ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เกิดและหมดไป ในขณะที่ได้ยินเสียง เป็นอีกขณะหนึ่ง อีกสภาพธรรมหนึ่ง

ในขณะนี้มีทั้งเห็นและได้ยิน พิจารณาได้ สติเกิดระลึกถึงลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏสลับกันในขณะที่นี้ได้ตามความเป็นจริง

แต่ทุกคนต้องรู้ขณะที่สติเกิด กับขณะที่หลงลืมสติว่า เป็นขณะที่ต่างกัน ขณะที่หลงลืมสติจะไม่มีการสังเกตรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเป็นโลภะ ความไฉจะทำให้ระลึกได้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่ขณะที่กำลังสังเกต ศึกษารู้ลักษณะของสภาพธรรม

ขณะที่เป็นโลภะ ขณะนั้นมีอะไรเป็นอารมณ์ เป็นปรมัตตอารมณ์หรือ เป็นบัญญัติอารมณ์ ขณะที่กำลังชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็พอที่จะสังเกตได้ เพื่อที่จะคลาย การยึดถือสิ่งที่ปรากฏด้วยการรู้แจ้งว่า อารมณ์ในขณะนั้นเป็นอะไร ที่กำลังชอบ ที่กำลังพอใจ

หรือขณะที่กำลังโกรธ ขุ่นเคืองใจ ไม่ชอบ ขณะนั้นรู้หรือเปล่าว่า กำลังโกรธ บัญญัติ เพียงแต่นี้ถึงชื่อของบางคนก็อาจจะหงุดหงิด ขณะนั้นไม่มีปรมัตตธรรม ไม่มีคนจริง ๆ ไม่มีอะไรเลย เป็นแต่เพียงเรื่องราวที่คิดขึ้นเกี่ยวกับความทรงจำว่า เป็นบุคคลนั้น บุคคลนี้ ในขณะนั้นไม่รู้ตัวเลยว่า โกรธบัญญัติ ไม่ได้มีปรมัตตธรรม เป็นอารมณ์ หรือแม้แต่ในขณะที่กระทำการกุศล ขณะใดที่สติไม่เกิด ไม่ระลึกถึง ลักษณะของปรมัตตธรรม ขณะนั้นก็บัญญัติเป็นอารมณ์ ขณะที่วิปริตทุจริต หรือ ขณะที่จิตสงบก็ตาม ขณะใดที่สติไม่เกิดไม่ระลึกถึงลักษณะของปรมัตตธรรม ขณะนั้น มีบัญญัติเป็นอารมณ์ทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น บัญญัติในวันหนึ่ง ๆ ปิดบังไม่ให้รู้ลักษณะของปรมัตตธรรม ตามความเป็นจริง ขณะใดที่สติเกิดเท่านั้นที่จะค่อย ๆ เริ่มศึกษารู้ลักษณะของ ปรมัตตธรรมว่า ไม่ใช่บัญญัติที่เคยคิดเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ แต่เป็นสภาพธรรมที่มี ลักษณะ ซึ่งจะต้องศึกษา สังเกต พิจารณาจนกว่าจะรู้ชัดในลักษณะของสภาพที่เป็น

นามธรรมหรือเป็นรูปธรรม ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง

มีท่านผู้หนึ่งท่านถามว่า จะรู้ได้อย่างไรว่ากุศลจิต ผ่องใส ไม่กังวล ไม่หนัก เพราะว่าโสมนัสเวทนา ความรู้สึกที่เป็นสุข สบายใจ ก็เกิดได้ทั้งกับจิตที่เป็นโลภมูลจิต หรือจิตที่เป็นมหากุศลจิต เพียงความรู้สึกสบายและดีใจไปลาบปลื้ม จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นกุศล เป็นสภาพที่ผ่องใสปราศจากโลภะ เป็นสภาพที่ไม่กังวล ไม่หนัก

ในขณะที่หลงลืมสติ กับขณะที่มีสติ พิสูจน์ได้แล้วใช่ไหมว่าต่างกัน หลายคนคงเคยมีเรื่องที่วิตกกังวลห่วงใย กลุ้มใจ ทั้ง ๆ ที่ทางตาก็ก็นั่นสิ่งที่ไม่น่าจะต้องเดือดร้อนเลย ทางหูก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏกระทบให้ได้ยิน แต่ทำไมความนึกปรุงแต่งจนกระทั่งเป็นความกลุ้มใจ เป็นห่วง เป็นกังวล แต่สติเกิดขณะใดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเพียงชั่วขณะ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้นและก็หมดไป ถ้าระลึกอย่างนี้จริง ๆ ความวิตก ความห่วงใย ความกังวลนั้นก็รู้ได้ว่าเป็นการวิตกห่วงใยที่เสียเปล่า เพราะว่าสิ่งนั้นไม่ได้เกิดขึ้น คือยังไม่ได้เกิดขึ้น แต่เป็นห่วง และสิ่งนั้นที่จะเกิดหรือไม่เกิด ย่อมมีปัจจัยพร้อมที่จะให้เกิดหรือไม่เกิด แต่ความนึกก็ยังคงทิ้งไม่ได้ ยังคงคิดไปต่าง ๆ นานา เพราะฉะนั้นถ้าสติปัฏฐานเกิดขณะใด ขณะนั้นกันกระแสของอกุศลทุกอย่าง

ในขณะที่สติปัฏฐานเกิด อาจจะระลึกลักษณะของสภาพที่เป็นความต้องการทุกขณะ ไม่ว่าจะเดินเพื่อกระทำการงานอย่างหนึ่งอย่างใด จะเป็นการออกกำลังกาย หรือเป็นการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือดูโทรทัศน์ หรือทำอะไรก็แล้วแต่ จะเห็นได้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพที่ต้องการ เพราะฉะนั้น เริ่มที่จะรู้ว่า ตลอดชีวิตส่วนใหญ่เป็นไปด้วยความต้องการทั้งสิ้น

นี่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งค่อย ๆ รู้ทีละลักษณะ ลักษณะของความต้องการ คือ ในขณะที่เอื้อมมือไป ในขณะที่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ล้วนแล้วเป็นสภาพของจิตที่ต้องการในขณะนั้น การเคลื่อนไหวอย่างนั้นจึงมีได้ แต่ขณะที่เป็นกุศล สภาพของจิตแม้ว่าจะกระทำกิจของกุศลก็ต่างกัน แต่กุศลจิตเกิด

น้อยมาก และมีอกุศลแทรกคั่นอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการกุศลใด ๆ ทั้งสิ้น
ขอให้สังเกตว่า กุศลเจตนาเกิดส่วนน้อย หลังจากนั้นก็เป็นโลภะบ้าง เป็นโทสะบ้าง
ที่ขัดขวางได้

อย่างบางท่านบอกว่า ท่านกำลังฟังเทปธรรม และกำลังอัดเทปธรรม ก็มีคน
โทรศัพท์มา ท่านกำลังฟังเพลิน ๆ และกำลังเข้าใจดีด้วย แต่ก็มีผู้ที่โทรศัพท์มา
ท่านก็หงุดหงิด นั่นก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่มีจริง ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง
ว่า กุศลเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลได้ ซึ่งเราคงจะไม่ได้สังเกตเลยว่าเป็นจริงอย่างนั้น
แต่ให้ทราบว่าเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน แม้แต่ขณะที่กำลังเป็นกุศล
ก็เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลได้ และถ้าสติเกิดจะระลึกได้ว่า ขณะที่เป็นอย่างหนึ่ง
และขณะที่เป็นอย่างอื่น สภาพของจิตก็เปลี่ยนเป็นอีกลักษณะหนึ่ง

สังเกตอย่างนี้ได้ ขณะใดที่ปราศจากโลภะ ปราศจากโทสะ ปราศโมหะ
ขณะนั้นสบาย แต่ขณะใดที่กำลังเป็นโลภะ หรือเป็นโทสะ ขณะนั้นสภาพธรรมจะ
ไม่สบายเลย ลักษณะของโทสมูลจิตเห็นง่าย แต่ลักษณะของโลภมูลจิตซึ่งกำลังพอใจ
ต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดอาจจะปิดบังไม่ให้เห็นว่าเป็นสภาพที่หนัก และเป็นสภาพที่ไม่
ผ่องใส แต่ถ้าเปรียบเทียบกับขณะที่ปราศจากโลภะ แทนที่จะต้องการ แทนที่จะพอใจ
ก็เป็นความที่ไม่ต้องการในสิ่งนั้น ไม่ติดในสิ่งนั้น ซึ่งจะทำให้เห็นว่า ขณะนั้นเป็น
สภาพของจิตที่เบาและผ่องใสได้

เพราะฉะนั้น ลักษณะของอกุศลจิตกับกุศลจิตในวันหนึ่ง ๆ ที่จะรู้ความ
ต่างกันก็ได้ ก็โดยสติเกิดขึ้นสังเกตลักษณะของสภาพธรรม และเริ่มรู้ลักษณะของ
สภาพธรรมแต่ละอย่าง เป็นเรื่องที่ละเอียดขึ้น และต้องอบรมเจริญไป เพราะว่า
ในขั้นแรกต้องระลึกศึกษาลักษณะที่เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่งและไม่ใช่สภาพรู้อีกอย่างหนึ่ง
ก่อน โดยไม่ต้องไปกังวลว่า นี่เป็นจิต หรือเป็นเจตสิก หรือเป็นสภาพธรรม
ประเภทไหน มีชื่อว่าอะไร รู้แต่เพียงลักษณะที่ต่างกันโดยเป็นสภาพรู้กับไม่ใช่สภาพรู้
นี่เป็นสิ่งที่ต้องรู้ชัดในขั้นต้น จนกว่าจะถึงการประจักษ์แจ้งโดยนามรูปปริจเฉทญาณ

ถ. ความนึกคิดยาวนานที่อาจารย์พูดถึง ช่างเป็นความจริงเหลือเกิน บางทีเป็นเดือน เป็นสัปดาห์ แต่เป็นปีไม่เคย ผมไม่เคยคิดยาวถึงขนาดนั้น และเรื่องที่ยาว ๆ ก็มีความละเอียดไม่กล้าเอามาเปิดเผยในที่นี้ คิดจริง ๆ อยากจะเป็นโน่นเป็นนี่ คิดจนถึงขนาดอยากจะเป็นวุฒิสมาชิก เป็นรัฐมนตรี เมื่อได้มาฟังเรื่องสติปัฏฐาน มีความเข้าใจพอสมควร ก็ระลึกได้ว่า นี่หรือความคิดที่เรา กำลังคิดนึกซึ่งเป็นนามธรรม ชนิดหนึ่ง แต่กำลังที่สะสมไว้ยังไม่พอ ก็อยากคิดอีก ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า นั่นเป็นคิดนึก ก็อยากคิดอีก เพราะว่าสนุกดี ผมอยากได้คำแนะนำจากอาจารย์ เมื่อเราได้สติแค่นี้ และเริ่มรู้แล้วว่า นี่คือการคิดนึก ไม่ใช่สติปัฏฐาน สติปัฏฐานไม่เกิด แต่เรื่องที่คิดนั้น ก็ช่างสนุกดี อย่างที่เรียนแล้วว่าเป็นสัปดาห์ บางทีเกือบจะถึงเดือน

ส. ตามเหตุตามปัจจัย ไม่มีใครสามารถยับยั้งความคิด ถ้ายังมีโลภะอยู่ ก็ติดในความคิดเรื่องที่เป็นสุขหรือว่าเรื่องที่พอใจ แสวงหาอยู่ตลอดเวลา บางท่าน เวลาได้ยินคำว่า โลภะ ท่านหวั่นกลัวเหลือเกิน ทำอย่างนี้ก็เป็นโลภะ ทำอย่างนั้น ก็โลภะ แต่ความจริงแล้วเป็นตัวจริง ๆ เป็นสภาพธรรมจริง ๆ ยังมีโลภะอยู่ตราบไต่ก็ต้องเป็นอาการอย่างนั้นอยู่ เพียงแต่ว่าสติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เท่านั้นเอง แม้จะเป็นเพียงชั่วขณะที่เล็กน้อยสั้น ๆ แม้เพียงขณะนี้ กระทบสัมผัสแจ้งในขณะที่กำลังฟัง ในขณะที่กำลังเห็น จะระลึกถึงลักษณะที่ตรงแจ้ง ชนิดหนึ่งก็ยั้งรู้ว่า ขณะนั้นไม่มีอย่างอื่น มีแต่เพียงสภาพธรรมขณะนั้น ก็ยังเป็นหนทางที่จะทำให้สติค่อย ๆ เจริญขึ้นได้

ถ. เป็นกามฉันทะอย่างหนึ่ง ใช่ไหม

ส. แน่นอน ก็เป็นเรื่องของชื่อ แต่ลักษณะจริง ๆ เป็นความพอใจ ความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต และในการคิดนึกเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจิต

เพราะฉะนั้น แม้สติที่เกิดเพียงชั่วขณะเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ควรประมาท และจะต้องรู้ว่า เป็นปกติ เป็นธรรมดาอย่างนี้ ไม่ต้องไปพยายามให้มีมาก ๆ เพื่อที่จะให้

ปัญญารู้ชัดเร็ว ๆ แต่ในขณะที่ปกติธรรมดาอย่างนี้ เริ่มสังเกต เริ่มระลึกถึงลักษณะของ
สิ่งที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด แม้ในขณะที่กำลังฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน
เป็นไปได้ไหมที่จะพิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ที่จะรู้ว่า
บัญญัติไม่ใช่ปรมาัตถธรรม ในขณะนี้กำลังมีบัญญัติเป็นอารมณ์ จนกว่าสติจะเกิด
ระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมหรือนามธรรม ขณะนั้นจึงจะมีปรมาัตถธรรมเป็นอารมณ์

๑๖๗๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๐

ถ. ขอให้ท่านอาจารย์ช่วยกรุณาอธิบายย้ำอีกทีว่า ขณะที่เบาสบายไร้กังวล ไม่หนัก ต่างจากที่เป็นอกุศลที่หนัก เราจะรู้ได้อย่างไร เพราะบางทีเรารู้สึกสบาย ปลื้มอกปลื้มใจ แต่อาจจะไม่ใช่กุศลก็ได้ เป็นโลกะก็ได้

สุ. ต้องสติปัฏฐานเกิด และเริ่มรู้ลักษณะของเวลาที่เกิดพอใจ ชอบ สนุกสนานว่า เป็นลักษณะของสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และเวลาที่สติปัฏฐานเกิด ระลึกรู้ลักษณะของจิตที่ปราศจากโลกะ ปราศจากโทสะ เพราะถ้าเกิดโกรธขึ้นมา ขณะนั้นต้องเป็นทุกข์แน่ เวลาสติเกิดแม้เพียงขั้นระลึกได้ว่าความโกรธเป็นโทษเป็นภัย เป็นอันตรายของตนเอง คนที่ถูกโกรธไม่เดือดร้อนอะไรเลย กิเลสของตนเองที่เกิด กำลังทำร้ายตนเอง และจะสะสมเป็นอุปนิสัยทำให้เป็นผู้ที่โกรธต่อไปอย่างรวดเร็ว และอาจจะผูกโกรธเอาไว้นานด้วย อาจถึงขั้นที่ไม่ยอมให้อภัย ซึ่งถ้ารู้โทษของอกุศล อย่างนี้จริง ๆ ขณะนั้น เมื่อเห็นโทษแล้ว สติที่ระลึกได้จะทำให้ขณะนั้นปราศจากความโกรธ หรืออาจจะเกิดความเมตตาแทนที่จะโกรธก็ได้

ลักษณะ ๒ อย่างนี้ เปรียบเทียบให้เห็นความต่างกันได้ ใช่มั้ย ขณะที่เป็นโทสะ เป็นอกุศล จิตจะคิดเป็นไปในทางอกุศลมากมายหลายเรื่อง เป็นเรื่องร้ายทั้งหมด แต่ขณะที่คิดด้วยกุศลจิต จิตจะคิดในเรื่องที่ดีทั้งหมด แม้แต่การที่จะทำ หรือวาจาที่จะพูด หรือแม้แต่ความคิดนึกทางใจ ก็เป็นไปในทางกุศล

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า วิตกซึ่งเป็นเจตสิกที่ทำกิจตรึง ทรงแสดงไว้ว่าเป็นเท้าของโลก เพราะว่าทำให้ก้าวไป แล้วแต่จะไปในทางดี หรือจะไปในทางไม่ดี

ถ. แต่วันหนึ่ง ๆ จิตที่เป็นกุศลที่เราารู้สึกเบาสบายไร้กังวลจะเกิดน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการนึกคิดเรื่องราวที่เป็นโลกะบ้าง โทสะบ้าง ทำให้มีความกังวลและหนักใจ ที่เบาสบายไร้กังวลโดยเป็นกุศลนั้นจะไม่ค่อยรู้ เพราะเกิดนิด ๆ หน่อย ๆ

สุ. เป็นความจริง เพราะฉะนั้น สติจำปรารภนาในที่ทั้งปวง ไม่ใช่เพียงแต่คำที่พูดกันบ่อยๆ แต่เป็นความจริงอย่างนั้น สติเกิดขณะใด ขณะนั้นก็กระแสของอกุศล เช่น กำลังเป็นโลภะ สนุกมาก การละเล่น เกมกีฬาต่างๆ เพลิดเพลินทั้งวัน ถ้าสติเกิดระลึกขึ้นได้ในขณะนั้นเพียงนิดเดียว ขณะนั้นก็กระแสของอกุศล และลักษณะที่เป็นกุศลซึ่งเป็นสติปฏิฐานที่รู้ว่าลักษณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่บุคคล ทำให้ไร้ความกังวลได้ มิฉะนั้นแล้วเวลาเป็นอกุศล บางคนก็ยิ่งเป็นอกุศลหนักขึ้นไปอีก เพราะว่าไม่ชอบอกุศล ไม่อยากเป็นอกุศลอย่างนี้เลย รู้ตัวเองว่ามีอกุศลทั้งนั้น มากมาย กลุ่มใจจะอย่างไร บางคนก็พยายามหาทางอื่นที่จะไม่เป็นอกุศล ซึ่งไม่ใช่หนทางดับกิเลส แต่เวลาที่สติเกิด แม้ว่าจะเป็นอกุศลก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง นี่เป็นหนทางที่จะดับกิเลสได้ โดยการรู้ลักษณะของสภาพธรรม จนกว่าจะรู้ชัดจริงๆ ว่า เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะถ้าปัญญายังไม่เจริญจนกระทั่งถึงขั้นนามรูปปริจเฉทญาณ สภาพธรรมก็ยังปรากฏรวมกัน ไม่รู้ว่าเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏเพียงขณะที่จิตรู้และดับไป ถ้าจิตไม่เกิดขึ้น รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ลักษณะสภาพธรรมนั้นก็ปรากฏไม่ได้

จะต้องแยกโลกทั้งหมด โลกใหญ่ๆ ซึ่งมีคนเยอะๆ ออกเหลือเพียงตัวคนเดียว และยังแยกตัวคนเดียวออกไปจนเหลือขณะจิตเดียว จึงจะรู้ว่าเป็นอนัตตาจริง ๆ มิฉะนั้นแล้วแม้จะพูดเรื่องอนัตตาสักเท่าไร ก็ไม่มีทางที่จะประจักษ์จริง ๆ เพราะฉะนั้นสภาพที่เป็นอนัตตา ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ ต้องในขณะที่สภาพธรรมไม่รวมกัน จึงจะปรากฏว่าเป็นอนัตตาได้

ถ้ายังรวมกันอยู่ตราบใด ที่จะไม่เป็นอนัตตา เป็นไปไม่ได้เลย เพราะว่าเมื่อรวมกันแล้วต้องเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ทางตาที่กำลังเห็น เวลาคิดนึกเกิดขึ้น ก็เป็นสัตว์ เป็นบุคคลทันที นี่คือการสืบทอดรวมกันของนามธรรม ซึ่งแท้ที่จริงขณะที่เห็นต้องดับไป จิตดวงต่อไปจึงเกิดขึ้น ๆ จนกว่าจะรู้ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอะไร แต่เมื่อไม่สามารถประจักษ์ลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิดได้ ก็ยึดถือสภาพธรรมที่ปรากฏรวมกันเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

การประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่จะประจักษ์ได้ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ต้องเป็นผู้ตรง ตัณห์ชัดตตาท่าทำให้เป็นผู้ตรงในข้อปฏิบัติ ในเหตุ ในผล และเห็นโทษของการไม่รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง สติจึงจะระลึกเพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏจนกว่าจะประจักษ์แจ้ง มิฉะนั้นแล้วไม่มีทางที่จะดับกิเลสได้

ใครที่เห็นโทษของกิเลสและจะทำวิธีอื่น ให้ทราบว่าไม่ใช่หนทาง นอกจากสติเกิดระลึกศึกษารู้ลักษณะของสภาพธรรมจนกว่าจะปรากฏลักษณะที่เป็นอนัตตา

ถ. ขณะทีสีปรากฏทางตา ขณะนั้นเป็นเฉพาะจักขุวิญญาณ หรือรวมจิตอื่นด้วย

ส. ขณะนี้จิตเกิดดับเร็วมากจนกระทั่งไม่สามารถที่จะแยกได้

ถ. ขณะทีสีกำลังปรากฏทางตา รูปารมณมีอายุ ๑๗ ขณะของจิต แต่จักขุวิญญาณมีอายุเพียง ๑ ขณะของจิต ขณะที่สติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ถ้าระลึกทีสีอย่างเดียว ขณะนั้นจะเป็นเฉพาะจักขุวิญญาณ หรือรวมจิตอื่นด้วยทางปัญจทวาร

ส. กำลังระลึกอะไร

ถ. ยังไม่ได้ระลึกรู้ เพียงแต่สีกำลังปรากฏ เรายังไม่ได้คิดนึกอะไรเลย เป็นเฉพาะจักขุวิญญาณ หรือรวมจิตอื่นทั้งหมด ตั้งแต่จักขุวิญญาณดับไปแล้ว จนถึงตทาลัมพะของปัญจทวารด้วย

ส. ขณะนี้สภาพธรรมเป็นจริงอย่างไรต้องเป็นจริงอย่างนั้น คือ วิธีจิตแรกเป็นปัญจทวาราวชชนจิต ดับไป จักขุวิญญาณเกิด ดับไป สัมปฏิจฉนจิตเกิด ดับไป สันตึรณจิตเกิด ดับไป โวภูฐัพพนจิตเกิด ดับไป ชวนจิตเกิด ดับไป ตทาลัมพนจิตเกิด ดับไป ภวังคจิตเกิด ดับไป มโนทวาราวชชนจิตเกิดต่อ สภาพความจริงเป็นอย่างไกรก็ต้องเป็นอย่างนั้น โดยที่ปัญญาจะรู้หรือไม่รู้สิ่งที่เกิดก็ต้องเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ก็ต้องเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว

ถ. ถ้าเรายังไม่ถึงขั้นที่จะรู้ ขณะที่ เป็นชวณะทางปัญจทวาร ขณะนั้นยังคงสว่างอยู่ ใช่ไหม

ส. แน่นอน

ถ. เป็นสิ่งที่ยังคงปรากฏอยู่ ไซ้ไหม ถ้าวิถีจิตทางปัญจทวารดับไปแล้ว ภาวังคจิตคั่น ตอนนั้นรูปดับไปหมดแล้ว แต่มโนทวารวิถีก็สามารถรู้รูปนั้นสืบต่อได้อีก ขณะนั้นยังคงสว่างอยู่ ไซ้ไหม

ส. เหมือนกันกับทางปัญจทวาร มโนทวารวิถีจิตวาระแรกจะมี ปรมัตตอารมณ์เดียวกับทางปัญจทวารที่เพ็งดับไป

ถ. เพราะฉะนั้น สิ่งที่กำลังปรากฏกับขณะของปัญจทวาร กับสิ่งที่กำลัง ปรากฏกับขณะของมโนทวารก็เหมือนกัน

ส. แน่นอน รูปารมณ์เป็นอารมณ์ของจิต ๒ ทวาร คือ ของจักขุทวารวิถี และมโนทวารวิถี สัททอารมณ์ คือ เสียง เป็นอารมณ์ของ ๒ ทวาร คือ โสตทวารวิถี และมโนทวารวิถี

ถ. ถ้าอย่างนั้นรู้สึกยากมากที่จะระลึกได้ว่า ขณะใดเป็นปัญจทวาร และขณะใดเป็นมโนทวาร เพราะว่าปัญจทวารและมโนทวารก็เป็นจิต เป็นสภาพรู้ เหมือนกัน และสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นรูปารมณ์เหมือนกัน เป็นสัททอารมณ์เหมือนกัน ถ้าสติระลึกที่รูปธรรม ก็ระลึกที่รูปเท่านั้นเอง ถ้าระลึกที่นามธรรม ก็ระลึกที่นาม และปัญญาที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณที่แยกขาดความต่างกันของปัญจทวารและ ทางมโนทวาร ก็ต้องระลึกถึงลักษณะของภาวังคจิตได้ ไซ้ไหม จึงจะเห็นว่า ๒ ทวาร ไม่ต่อกัน

ส. ในขณะนี้ สิ่งที่ปรากฏทางตาที่ขาดตอนต้องมี ไซ้ไหม จึงจะมีการ ได้ยินเสียงทางหู ถ้ายังคงปรากฏทางตาอยู่เรื่อย ๆ ทางหูจะได้ยินไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น การที่ทางหูได้ยิน แสดงว่าทางตาต้องหมด นี้โดยเหตุผล ก่อนที่ปัญญา จะประจักษ์แจ้งสภาพธรรมที่ละอย่างทางมโนทวารตามความเป็นจริง

ในขณะนี้ ในขั้นการพิจารณา ช่วงที่ขาดตอนระหว่างปัญจทวารวิถีที่เห็นกับ ทางโสตทวารวิถีที่ได้ยินต้องมี เพราะว่าเป็นจิตต่างประเภท มีอารมณ์ปรากฏ

คนละอย่าง ช่วงที่ขาดตอน แม้ที่กำลังมีอยู่ แต่ไม่ได้ปรากฏ เพราะสภาพธรรม
เกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็ว

การเจริญสติปัฏฐาน ต้องอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งสามารถแยกบัญญัติ
ออกจากปรมัตถ์ได้ ขณะใดไม่สามารถรู้ความต่างกันของขณะที่มีบัญญัติ
เป็นอารมณ์ กับขณะที่มีปรมัตถ์เป็นอารมณ์ ขณะนั้นไม่ใช่เป็นการเจริญปัญญา

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานสามารถรู้ปรมัตถธรรม ซึ่งไม่ใช่บัญญัติ
ซึ่งก่อนที่จะเจริญสติปัฏฐาน ไม่มีใครรู้จักปรมัตถ์เลย ไซ้ไหม อยู่ในโลกของบัญญัติ
ทั้งหมด สิ่งที่เห็นก็เป็นวัตถุ เป็นคน เป็นสิ่งต่าง ๆ แต่เวลาที่ศึกษาธรรมแล้วก็รู้ว่า
สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะปรากฏเมื่อกระทบ
กับจักขุปสาท สามารถจะปรากฏเฉพาะเมื่อกระทบกับจักขุปสาท เพราะฉะนั้น
สิ่งที่เพียงปรากฏทางตาในขณะที่กระทบกับจักขุปสาท จะเป็นสัตว์ เป็นบุคคล
เป็นวัตถุใด ๆ ไม่ได้เลย

การรู้อย่างนี้ ทำให้สติเริ่มเกิดที่จะพิจารณา แต่ยังไม่ต้องไปกังวลถึงว่า
นี่เป็นปัญจทวารวิธীরหรือมนทวารวิธี หรือว่ามีภวังค์คั่นระหว่างจักขุทวารวิธี
ที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตากับโสตทวารวิธีที่ได้ยินเสียง ซึ่งความรู้เหล่านี้เป็น
เครื่องประกอบที่จะทำให้สติเกิดระลึกได้ และยิ่งศึกษาเรื่องของสภาพธรรม
ละเอียดขึ้น ๆ ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดสภาพธรรมแต่ละอย่าง ๆ และดับไปอย่าง
รวดเร็ว ก็เป็นการประกอบให้มีการละคลาย ไม่ยึดถือ ไม่ติดข้องในสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏ เพราะว่าขณะนี้ ถ้าจะระลึกที่ลักษณะของสิ่งที่แจ้ง เป็นของจริงแน่นอน
เกิดดับแน่นอน และลักษณะแจ้งนั้นไม่ใช่ใครทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง
ซึ่งผู้ที่ไม่เคยพิจารณา ไม่เคยแม้แต่จะคิดว่า แจ้งเกิดมาได้อย่างไร มาจากไหน
ใครทำให้มีแจ้ง ไม่ว่าจะเป็นแจ้งที่ร่างกาย หรือแจ้งภายนอกก็ตาม สิ่งใดก็ตามที่เกิด
มีขึ้น สิ่งนั้นต้องมีปัจจัยปรุงแต่งเป็นสมุฏฐานให้สิ่งนั้นเกิด

เพราะฉะนั้น เวลาที่สติเริ่มระลึกลักษณะที่แจ้ง ลักษณะแจ้งปรากฏ แต่
ทำไมที่เคยยึดถือว่าแจ้งเป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ หรือเป็นเรา เป็นนี้ของเรา เป็นท่าของเรา

ไม่หมดไป ทั้ง ๆ ที่ลักษณะจริง ๆ ของแข็งก็คือสิ่งนั้นแหละ ซึ่งจะไม่เป็นสิ่งอื่นได้เลย ด้วยเหตุนี้จึงทรงแสดงพระธรรมโดยละเอียดที่จะให้รู้ถึงสมมุติฐานที่เกิด แม้ของรูปนั้น

ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ค่อย ๆ เริ่มระลึกลักษณะของปรมาตม และให้เข้าใจ เหตุผลนี้ว่า เคยอยู่ในโลกของบัญญัติจนกระทั่งไม่สามารถแยกบัญญัติและปรมาตม ออกจากกันได้ เพราะฉะนั้น ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า สังขารธรรมทั้งหลาย ไม่เที่ยง เกิดขึ้นและดับไป สำหรับท่านที่รู้ ท่านที่ประจักษ์ ไม่มีข้อสงสัยเลย แต่ ผู้ที่กำลังฟัง กำลังเข้าใจ กำลังเริ่มศึกษา สติเริ่มระลึก น้อมไปที่จะรู้ลักษณะของ สิ่งที่ปรากฏ ถ้าไม่อาศัยการฟังเลย ไม่สามารถละหรือรู้ได้ว่า เป็นเพียงสิ่งหนึ่ง ซึ่งปรากฏ ต่างกับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น

ดูเหมือนว่าแข็งนี้ไม่ดับ ทางตาก็ดูเหมือนว่าเห็นนี้ไม่ดับ ทางหูก็แยกไม่ออกว่า ได้ยินกับคิดเป็นคำ ๆ นั้น ต่างขณะกัน ขณะที่ได้ยินเฉพาะเสียง ไม่ใช่ขณะที่กำลัง นึกถึงคำหรือความหมายของเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ที่ได้ยิน เพราะฉะนั้น จะบอกว่าเสียงดับ แน่ใจหรือว่าเสียงดับ หรือว่าได้ยินดับ หรือว่าคิดนึกถึงความหมายของเสียงดับ เพราะวบรวมกันหมดแล้ว

ด้วยเหตุนี้การศึกษาสามารถทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมในขั้นของ การพิจารณาได้ว่า ภาวังคจิตมี วิถิจิตมี และแต่ละวิถีต้องมีภาวังค์คั่น และมโนทวารวิถี ในขณะนี้กำลังรับอารมณ์เดียวกับทางตาสืบต่อ ดังนั้น จึงไม่สามารถแยกได้ว่า ขณะที่กำลังเห็นเป็นคนทันที ปัญญาทวารวิถีดับไปเมื่อไร ภาวังคจิต **คั่น** เมื่อไร มโนทวารวิถีเกิดก็วาระ จึงจะรู้ที่กำลังเห็นคนนั้น คนนี้

แสดงให้เห็นว่า สติปัฏฐานในขั้นต้นเพียงแต่เริ่มระลึกได้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่บัญญัติอย่างไร เพื่อที่จะถ่วงถอนถอดบัญญัติที่เคยยึดถือ จนกระทั่งเมื่อปรากฏ เป็นปรมาตมธรรมแล้ว ปัญญาสมบุรณ์ขึ้นก็จะประจักษ์ในการเกิดขึ้นและดับไปของ ปรมาตมธรรมนั้น ๆ ได้ แต่ถ้ายังไม่สามารถแยกบัญญัติกับปรมาตม ไม่มีทางที่จะ ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของปรมาตมธรรมได้

ยิ่งฟังก็ยิ่งต้องถอยไปตั้งต้นกันใหม่อีกเรื่อย ๆ ก็เป็นความจริง ซึ่งพิสูจน์ได้วันนี้รู้ลักษณะที่ไม่ใช่บัญญัติก็ครั้ง คือ ถ้าพูดถึงเรื่องปรมัตถธรรม เรื่องจิต เรื่องเจตสิก เรื่องรูป ก็มีความเข้าใจได้ว่า มีจิตที่ประเภท ชื่ออะไรบ้าง มีเจตสิกเท่าไร เจตสิกประเภทไหนเกิดกับจิตประเภทไหน แม้แต่ตัตรมัชฌัตตตาก็เป็นโสภณเจตสิก เป็นสภาพที่เป็นกลาง ต้องเกิดกับจิตที่ดังาม ก็เป็นเพียงชื่อ แต่ที่เรารู้จริง ๆ ว่า รูปธรรมเป็นสภาพที่ไม่ใช่นามธรรม เพียงเท่านั้นก็ต้องอาศัยการพิจารณาตนเองว่า รู้ลักษณะของนามธรรมในขณะไหนหรือยัง

ถ้าไม่รู้ก็มีหนทางเดียว คือ เริ่มระลึกได้เท่านั้นเองว่า ขณะนี้ ขณะที่เห็นเป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง จนกว่าจะรู้ว่าขณะที่ไม่ใช่บัญญัติ คือ กำลังศึกษาลักษณะของปรมัตถธรรม แม้ว่ายังเห็นเป็นคนอยู่ ยังเห็นเป็นโต๊ะ ยังเห็นเป็นเก้าอี้ แต่ก็เริ่มระลึกได้ว่า สิ่งปรากฏทางตาทั้งหมด เพียงไม่คิดก็ไม่มีใครในห้องนี้เลย เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้นจริง ๆ แต่ความคิดนี้ก็รวดเร็วเกินไป เพราะหลังจากที่ตาเห็นแล้ว ก็คิดเรื่องสิ่งที่ปรากฏทางตา หลังจากหูได้ยิน ก็คิดเรื่องที่ได้ยินทางหู

เพราะฉะนั้น โลกจึงเต็มไปด้วยบัญญัติ คือ การคิดนึก ซึ่งมากเหลือเกิน เพียงแต่เริ่มพิจารณาว่า วันหนึ่ง ๆ เราคิดมากแค่ไหน แค่นี้ก็เป็นประโยชน์แล้ว เต็มไปด้วยเรื่องของโลกของความคิดทั้งนั้นในวันหนึ่ง ๆ แต่ความจริงแท้ ๆ เพียงชั่วขณะที่เห็นนิดเดียวเท่านั้นเอง ถ้าไม่เปรียบเทียบกับทางหูที่ได้ยินเมื่อไหร่จะไม่รู้เลยว่าทางตาต้องดับ

ปัญญาที่จะประจักษ์แจ้งได้จริง ๆ ว่า สิ่งปรากฏทางตาต้องดับด้วย ไม่ใช่ปรากฏสืบทอดสว่างอย่างนี้ไปตลอดนั้น คือ รู้ว่าเวลาที่ได้ยินเสียง ต้องไม่มีสิ่งที่ปรากฏทางตาแน่นอน แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์ ก็ไม่ประจักษ์ ก็ค่อย ๆ อบรมไปจนกว่าจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น

ไม่ใช่เรื่องรีบร้อน หรือใจร้อนที่จะต้องการผล แต่เป็นเรื่องที่พิสูจน์ตนเองว่า เริ่มรู้ลักษณะของปรมาตมธรรมและบัญญัติเพิ่มขึ้นหรือยัง ขณะใดมีบัญญัติเป็นอารมณ์ และขณะใดมีปรมาตมเป็นอารมณ์

ถ. รู้ตามความเป็นจริง ต้องรู้ปรมาตม แต่ถ้าคิดและรู้ว่าที่คิดนั้น เป็นบัญญัติ รู้ว่าบัญญัติคือบัญญัติ ชื่อว่ารู้ตามความเป็นจริงหรือเปล่า

ส. คิดไม่ใช่บัญญัติ เรื่องที่คิดเป็นบัญญัติ แต่สภาพที่คิดเป็นปรมาตม จิตที่คิดเป็นปรมาตมธรรม แต่เรื่องที่จิตคิด ที่เป็นเรื่อง ไม่ใช่ปรมาตม

๑๖๗๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๐

- ถ. ถ้าเรารู้ว่าเป็นบัญญัติ ชื่อว่ารู้ตามความเป็นจริงไหม
- ส. รู้อะไร
- ถ. รู้ว่าเป็นบัญญัติ
- ส. รู้อะไรที่เป็นบัญญัติ
- ถ. เรื่องที่คิด ชื่อเสียงเรียงนาม
- ส. จริงไหม
- ถ. ก็จริง
- ส. อะไรจริง
- ถ. บัญญัติ เรารู้ว่าเป็นบัญญัติ ชื่อว่ารู้ตามความเป็นจริงไหม
- ส. บัญญัติมีลักษณะอย่างไรที่เป็นจริง
- ถ. ก็กำลังถามอาจารย์ว่า จริงไหม
- ส. บัญญัติไม่ใช่สิ่งที่มีจริง เพราะฉะนั้น ไม่มีลักษณะที่จะปรากฏ
- ถ. เรียนถามว่า ชื่อว่ารู้ตามความเป็นจริงไหม
- ส. สัจจธรรม อริยสัจจธรรม ต้องรู้ลักษณะของทุกขสัจจ คือสภาพปรมาัตถธรรมที่เกิดดับจึงจะเป็นสัจจธรรม
- ถ. ต้องรู้แค่ปรมาัตถ์ สิ่งที่มีอยู่จริง ๆ เท่านั้น จึงจะชื่อว่ารู้ตามความเป็นจริง
- ส. ทุกอย่างที่มีจริง ที่มีลักษณะเกิดขึ้นและดับไป
- ถ. ก็คือรูปนาม แต่ถ้ารู้บัญญัติว่าเป็นบัญญัติ ไม่ชื่อว่ารู้ตามความเป็นจริง
- ส. ขณะที่บัญญัติเป็นอารมณ์ ก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นจิตที่กำลังมีบัญญัติเป็นอารมณ์ โต๊ะเก้าอี้รู้อะไรไม่ได้ โต๊ะเก้าอี้มีบัญญัติเป็นอารมณ์ไม่ได้ เพราะว่า

โต๊ะเก้าอี้ไม่ใช่สภาพรู้ ไม่รู้อารมณ์ใด ๆ เลย ขณะที่กำลังมีบัญญัติเป็นอารมณ์
ขณะนั้นเป็นจิตประเภทหนึ่ง ซึ่งกำลังคิดเรื่องต่าง ๆ

ถ. เรารู้ว่าเป็นปรมาตม์ เพราะเป็นจิตคิด

ส. ต้องรู้ว่าขณะที่คิดนั้นไม่ใช่เรา เป็นจิตประเภทหนึ่ง

ถ. นามรูปปริจเฉทญาณ จิตต้องเป็นฉานใหม่

ส. ไม่เป็น เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เป็นฉานจิตไม่ได้

ถ. คำว่า ใช้สติ กับคำว่า กำหนดรู้ ความหมายเดียวกันหรือเปล่า

ส. ใช้สติไม่ได้

ถ. ถูก ใช้สติไม่ได้ แต่คำว่า กำหนดรู้ อะไรเข้าไปกำหนดรู้

ส. ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ได้ฟังเรื่องของนามธรรม
และหลงลืมสติ แต่เวลาที่ระลึกได้ว่าขณะนี้ เป็นสภาพรู้ที่กำลังเห็น ขณะนั้นเป็น
สติปัฏฐาน

ถ. สติระลึกรู้ กับคำว่า กำหนดรู้ เป็นความหมายเดียวกันหรือเปล่า

ส. ดิฉันไม่ทราบความหมายของกำหนดรู้ว่า หมายถึงอย่างไร

ถ. เช่น กำหนดรู้ผม โดยสี โดยสังขาร โดยโอกาส โดยปริเฉทอย่างนี้
ว่า ผมมีสีดำ มีสังขารยาวกลม โดยทิศที่ตั้งอยู่บนหนังศีรษะ โอกาสที่ตั้งอยู่บน
หนังศีรษะ ปริเฉทที่เจาะเข้าไปในหัวอย่างนี้ คำว่า กำหนดรู้ รู้ว่าเป็นเช่นนี้

ส. นี่คำว่า กำหนดรู้ ใช่มั้ย ถ้าจะหมายความว่าพิจารณาโดยรอบได้ไหม

ถ. แต่ผมติดอยู่ที่คำว่า สติระลึกรู้ในผม เป็นอย่างไร

ส. สติระลึกรู้ที่เป็นสติปัฏฐาน หมายความว่าเคยฟังเรื่องของนามธรรมและ
รูปธรรม เคยฟังเรื่องสภาพธรรมที่เป็นอนัตตา ธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่ตัวตน เคยได้ยินได้ฟังอย่างนี้ ใช่มั้ย

ถ. ไม่ใช่ คือ ผมจะทำความเข้าใจว่า ถ้าเราจะกำหนดรู้ผมในกายนี้
โดยอุคคหโกศลตามที่วิสุทธิมรรคบอก จะกำหนดเป็นอารมณ์แห่งกัมมัฏฐาน

โดยสี สันฐาน ทิศ โอกาส ปริเฉท สติระลึกรู้ กับกำหนดรู้ อาจารย์บอกว่าคนละอย่างกัน ใช่ไหม

ส. การกระทำทุกอย่างต้องมีจุดประสงค์ ถ้าจะพิจารณาอย่างนั้นจุดประสงค์เพื่ออะไร

ถ. เพื่อแยกอัตตสัญญา ไม่ให้เห็นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นแต่เพียงสีดำ เป็นเส้น ...

ส. ถ้าพิจารณาอย่างนั้นก็ยังเป็นผม เพราะฉะนั้น ก็ต้องเป็นผม จะเป็นอนัตตาไม่ได้ รวมกันแล้วเป็นผม

ถ. เขาบอกท่านเองว่า ให้กำหนดรู้เป็นอารมณ์นิमित เป็นอารมณ์ด้วยสามารถของมันตามนี้ เพื่อจะเป็นอุบายให้สงบจิต ให้เห็นเป็นของน่าเกลียด

ส. ใครจะบอกอย่างไรก็ตาม ผู้ฟัง ผู้อ่าน ต้องพิจารณาจนกระทั่งเข้าใจในอรรถ และเข้าใจในจุดประสงค์ของผู้ที่เขียน ผู้ที่อธิบาย และจุดประสงค์ของตัวเอง นี่เป็นสิ่งที่สำคัญ แม้แต่ในการฟังพระธรรม จุดประสงค์เพื่ออะไร เพื่อให้เข้าใจตัวเองตามความเป็นจริง เพราะถ้าไม่อาศัยพระปัญญาของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีใครสามารถรู้จักโลกหรือรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงได้ เพราะฉะนั้น การฟังเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำให้เข้าใจในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ได้กลิ่น ในขณะที่ลิ้มรส ในขณะที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ในขณะที่คิดนึกเพิ่มขึ้นว่าไม่ใช่ตัวตนอย่างไร นี่คือจุดประสงค์ ใช่ไหม

ขณะนี้ไม่ได้ไปพูดเรื่องผม ไม่ได้พูดถึงเรื่องสันฐานของผม แต่กำลังพูดเรื่องเห็น เรื่องได้ยิน เอาขณะนี้ก่อน เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ของการฟังในขณะนี้เพื่อเข้าใจ เพื่อที่จะรู้ว่าไม่ใช่เราที่กำลังเห็น นี่เป็นจุดประสงค์ที่ฟัง เพราะว่าการฟังต้องมีจุดประสงค์ด้วย การอ่านการพิจารณาธรรมก็ต้องมีจุดประสงค์ ถ้าเข้าใจจุดประสงค์นี้แล้ว จะได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการที่จะไปพิจารณาผมโดยสันฐาน โดยโอกาส โดยสี โดยกลิ่น โดยความเป็นปฏิกูลต่าง ๆ ว่าเพื่ออะไร ทำไมจึงพิจารณาผม

ถ. เพื่อให้ละ ให้นำายในกาย เพื่อให้หลุดพ้นไป

ส. เพื่อให้ละความยินดีพอใจในผม แต่ไม่ใช่เพื่อดับกิเลสเป็นสมุจเฉต เกิดจากการไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น สมถภาวนาละโลกะ แต่ว่าวิปัสสนาภาวนาละโมหะ

ถ. อย่างที่มีผู้ถามว่า เห็นสีทางตา อุปาทายรูปแสดงสีได้หรือเปล่า

ส. ลักษณะจริง ๆ คือ สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา

ถ. อย่างลักษณะไมโครโฟนเป็นของแข็ง สัญญาก็หมายความว่า เป็นขาว เหลือง แดง ส้ม แต่ว่าไม่มีสัตว์บุคคล

ส. โดยมากเวลาพูดถึงปรมัตถธรรมแล้ว จะกลายเป็นอีกโลกหนึ่งซึ่งไม่รู้ ผิดไปจากความจริง คล้าย ๆ กับว่าต้องมาสอบถามคิดกันใหม่ว่า สิ่งที่เคยเป็นปกติ ในชีวิตประจำวันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ หรือเปล่า แต่ถ้าคิดอย่างนี้ว่า ทุกสี ขณะนี้กำลัง ปรากฏ ไซ้ใหม่

ถ. ถ้าสียังไม่กระทบเรตราบใด ก็ยังไม่เข้าใจสิ่งนั้นว่าเป็นสีนั้น ไซ้ใหม่

ส. ขณะที่เห็น

ถ. สมมติยังไม่เห็น คือ ผมยังไม่ได้เหลียวไปดูข้างหลัง ผมยังไม่ทราบสี แต่ที่คิด ผมบอกว่าไม่ใช่ผมคิด คือ สัญญาจะจำหมายรู้ได้ว่า เป็นสีเหลือง ขาว แดง แต่สัญญาไม่ใช่เป็นตัวเรา

ส. เพราะเห็นจึงจำได้ ไซ้ใหม่ เพราะฉะนั้น สีนั้นต้องปรากฏทางตา แน่นนอน

ถ. อีกนัยหนึ่งที่ว่า ตั้งแต่เล็ก ๆ เราเป็นทารก เรายังไม่รู้จักโลกนี้โดยความเป็นสีเหลือง ส้ม แต่ทำไมโตเป็นผู้ใหญ่จึงรู้ สัญญาตั้งอยู่ที่ไหน ตั้งอยู่ที่ตาหรือ

ส. ตอนเป็นเด็ก จำได้หรือ

ถ. จำไม่ได้

ส. จำไม่ได้ ก็เป็นเรื่องจำไม่ได้ แม้ว่าจะเห็นก็จำไม่ได้ การเห็น จักขุวิญญาณต้องเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา อย่าลืม เอาความคิดเรื่องสีอะไรต่ออะไร

ออกให้หมด จะเป็นสีอะไรก็ตามแต่ สีนั้นปรากฏทางตา ไซ้ไหม เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นสีอะไรก็ตาม ลักษณะแท้จริง คือ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา อย่างนี้ก็จะไม่สงสัยเรื่องสี ไซ้ไหม

ถ. ไม่สงสัย สีมีอยู่แล้ว เป็นธรรมชาติของมันอยู่แล้ว ชันท์ก็มีอยู่แล้ว แต่ที่จะหลุดพ้นจากความเป็นของเรา เป็นเราเห็น สำคัญ

ส. ถูกต้อง โดยเริ่มรู้ว่า ไม่ว่าจะเห็นสีอะไร ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะที่เราเห็น

ถ. ปรากฏโดยผ่านไปวันคืน หรือว่าปรากฏโดยขณะหนึ่ง

ส. ขณะนี้ พิสูจน์ธรรมชาติขณะนี้เห็นอะไร

ถ. สมมติเราเห็นผมสีดำที่ปรากฏอยู่บนหัวใคร และอีก ๑๐ ปีมาเห็นอีก กลายเป็นสีขาว

ส. ทำไมต้องเป็นอีกตั้ง ๑๐ ปี

ถ. อยากให้รู้ว่า เห็นความไม่เที่ยง

ส. ทุกสิ่งที่ปรากฏทางตา ปรากฏและดับ เพราะว่าจะมีสีลอย ๆ โดยไม่มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมไม่ได้ เมื่อธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมดับ สีก็ต้องดับด้วย แต่ทำไมไม่ปรากฏว่าสีดับเลยสักครั้ง ต้องไปคอยจนกระทั่งถึง ๑๐ ปี ไม่ใช่อย่างนั้น จะต้องระลึกไว้ว่า ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตา ลักษณะแท้ ๆ คืออย่างไร ถ้าไม่รู้จักลักษณะแท้ ๆ ก็ไม่ประจักษ์การเกิดและดับของสิ่งนั้น

ถ. เราจะระลึกไว้ในสิ่งที่ไม่รู้ตัวมันเองได้อย่างไร

ส. เช่นอะไร

ถ. เช่น ผม มันไม่รู้ตัวเองเลยว่าเป็นผม แต่เราจะระลึกถึงผมโดยความเป็นเส้นเท่านั้น จะระลึกได้อย่างไร

ส. ขณะที่กำลังยืนอยู่นี้ จะระลึกอะไร

ถ. จะระลึกถึงการทรงกายอยู่บนพื้น ทรงกายอยู่ด้วยธาตุ ลมยันไว้ ดินยึดไว้ น้ำเกาะกุมอยู่

- ส. และลักษณะของสภาพธรรมที่กล่าวถึงนั้น ปราภฏหรือเปล่า
- ถ. ปราภฏอยู่
- ส. ปราภฏเป็นลักษณะของอะไร
- ถ. ปราภฏโดยความเป็นธาตุ
- ส. ลักษณะของธาตุไหน
- ถ. ธาตุที่ยึดไว้ทำให้ผมยืนอยู่ได้ ลมผลักเอาไว้ ทำให้กายของผมยืนตรงได้

คนตายยืนไม่ได้

- ส. และที่ศีรษะมีลมไหม
- ถ. มี ลมตีขึ้น
- ส. ตกलगกำลังรู้ลักษณะของธาตุลมตรงไหน ในเมื่อทั่วทั้งตัวจะต้องมี ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เพราะฉะนั้น ในขณะนี้กำลังระลึกถึงลักษณะของ ธาตุลมตรงไหน
- ถ. ก็ระลึกตรงนี้ ขณะนี้
- ส. ระลึกได้เฉพาะส่วนที่ปราภฏ ไซ้ไหม ถ้าส่วนใดไม่ปราภฏ ส่วนนั้น ระลึกไม่ได้ ถูกไหม ขณะนี้มีฟันหรือเปล่า
- ถ. มี
- ส. จำไว้ หรือว่าลักษณะของธาตุนั้นปราภฏ
- ถ. ลักษณะ ผมรู้สึกอบอุน
- ส. ขณะนั้นเป็นธาตุอะไร
- ถ. เตโชธาตุ
- ส. ไม่ใช่ฟัน ไซ้ไหม
- ถ. ไม่ใช่ฟัน อาจารย์ถามถึงฟันหรือ
- ส. ขณะนี้ถามว่า มีฟันไหม ฟันในปากมีไหม
- ถ. มี
- ส. เมื่อไร

ถ. เมื่อตั้งอยู่ที่คาง กายยังไม่แตกกระจาย

ส. มีลักษณะอย่างไร

ถ. มีลักษณะคล้าย ๆ เมล็ดทับทิม

ส. นี่คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ตามที่ได้จำได้ใช่ไหมว่า ถ้าจะพิจารณาผมมีลักษณะอย่างไร อยู่ตรงไหน โอกาสส่วนไหนของร่างกาย ขนมีลักษณะอย่างไร อยู่ตรงส่วนไหนของร่างกาย เล็บมีลักษณะอย่างไร อยู่ตรงส่วนไหนของร่างกาย ฟันมีลักษณะอย่างไร อยู่ตรงส่วนไหนของร่างกาย แต่ขณะนี้กำลังยืนอย่างนี้ มีพื้นใหม่เดี๋ยวนี้

ถ. ถ้ามีฟัน ก็ลงสมมติ

ส. เพราะฉะนั้น สภาพธรรมที่กำลังจะระลึก ขณะนี้กำลังอยู่ที่นี้และจะระลึกลักษณะของสภาพธรรม จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมอะไร

ถ. ระลึกเท่าที่ระลึกได้

ส. นั่นสิ ระลึกอะไร

ถ. ก็ระลึกถึงชีวิตประจำวัน

ส. เดียวนี้ เดียวนี้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมอะไร

ถ. กำลังเห็น

ส. กำลังเห็น ถูกต้อง ขณะนี้เห็นมีจริง ที่ถามว่า สติระลึกคืออะไร เพราะว่าได้ยินได้ฟังเรื่องเห็น และก็เคยเห็นมาตั้งแต่เกิด และจะเห็นต่อไปด้วย แต่ไม่รู้ความจริงของเห็น เมื่อได้ฟังพระธรรมก็เกิดระลึกได้ว่า ทรงแสดงเรื่องของการเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีจริง แต่ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพรู้ อากาญฺญ์ ซึ่งเปรียบเทียบได้กับคนตายว่า คนตายไม่เห็น เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเห็นนี้ ต้องเป็นลักษณะรู้หรือธาตุรู้ชนิดหนึ่ง

ถ. คำว่า กำลังเห็น ไม่ใช่ตัวตนของเรา หรือเป็นแต่ว่า เห็น ก็ไม่ใช่ผู้เห็น

ส. ลักษณะที่เห็น เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเห็นและดับไปเลย สิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้ว ดับแล้ว เป็นของใคร

ถ. ไม่ใช่ตัวตน

ส. ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของเรา ลักษณะนั้นมีจริง แต่ยึดถือว่า เราเห็นมานานแสนนาน ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว ด้วยเหตุนี้กว่าจะรู้ว่าเห็นไม่ใช่เรา เป็นของจริง เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งทำกิจเห็น ได้ยินไม่ได้ จักขุวิญญาณได้ยินไม่ได้เลย จักขุวิญญาณเกิดขณะใดก็ต้องเห็นขณะนั้น ต้องได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ จะเป็นปัจจัยให้สติเกิดระลึกได้ ตามที่ถามว่าระลึกได้หมายความว่าอย่างไร ก็คือระลึกได้ตรงตามที่ได้ศึกษา หรือตามที่ได้ยินได้ฟังว่า สภาพธรรมไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ในการฟัง คือ เพื่อที่จะรู้ความจริง แต่ถ้าไปพูดถึงเรื่องผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ก็ต้องรู้ว่าจุดประสงค์คืออะไร และการระลึกอย่างนั้น จะรู้ลักษณะของจริง ๆ ได้ไหม สามารถที่จะดับกิเลสได้ไหม ในเมื่อขณะนี้สิ่งที่เห็นของจริงที่เป็นอนัตตา ซึ่งวิชชาไม่สามารถจะรู้ได้ เพราะฉะนั้น จึงต้องเจริญปัญญา

ถ. ผมทราบว่า ยังไม่ถึงขั้นที่จะดับกิเลสได้ แต่ประกอบไว้เนื่อง ๆ ก็เป็นปัจจัย ไม่ใช่หรือ

ส. ก็ทำไมไม่ประกอบไว้เนื่อง ๆ ที่จะหัดสังเกตลักษณะของเห็น ลักษณะของได้ยิน การสะสมนี้ดี เป็นประโยชน์เป็นปัจจัย แต่ต้องสะสมสิ่งที่ถูกต้องด้วย ที่จะให้สามารถรู้ความจริง และดับกิเลสได้

ถ. เมื่อเร็ว ๆ นี้ ผมได้ตัดต้นมะพร้าวที่บ้าน คนที่ตัดถูกมดกัดมากมาย ขณะนั้นผมวิตกกังวลไปว่า จะเป็นคนทำให้มดตายหรือเปล่า ขณะนั้นเราก็พยายามเจริญกุศลในเรื่องอื่น เช่น หาอาหารมาให้ หาเสื้อผ้ามาให้คนตัด เขาลงมาจากต้นไม้ ขอบหนังสือพิมพ์เก่า ๆ เอามาเผามด ผมหยุดก็เลย ลักษณะอย่างนี้ ถ้าเราไม่เอาหนังสือพิมพ์ไปให้ เขาคงคิดว่าผมพैनไปแล้ว ไม่เห็นใจคนตัดต้นไม้เลย แต่ถ้าเอาไปให้ ก็รู้แน่ ๆ ว่าเขาเอาไปเผามด แต่ในที่สุดก็ต้องหยิบหนังสือพิมพ์ไปให้เขา และผมก็เข้าบ้านไปเลย ไม่ได้ดูอะไร อกุศลจิตก็เกิดอยู่บ่อย ๆ เนื่อง ๆ ลักษณะอย่างนี้ อาจารย์คิดว่า ควรจะพิจารณาหรือดำเนินการอย่างไรดี

ส. ทุกคนมีชีวิตประจำวันที่แตกต่างกัน ตามเหตุตามปัจจัยที่ได้สะสมมา ถ้าจะพิจารณาแต่ละชีวิต เอาเรื่องของแต่ละคนมาเขียนให้อ่าน จะเห็นได้ว่า ไม่ซ้ำกันเลย และมองดูเพื่อนบ้านหรือรอบข้าง แม้แต่ผู้ที่อยู่ใกล้ชิด หรือผู้ที่อยู่ไกล จะเห็นได้ว่า แต่ละขณะจิตเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น โดยสภาพของ ปุถุชนที่ยังไม่รู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ย่อมต่างกับผู้รู้แจ้ง สภาพธรรมตามความเป็นจริง และผู้ที่กำลังอบรมเจริญปัญญา ก็ต้องอบรมเจริญ ปัญญาไปตามวิถีชีวิตของแต่ละคน ซึ่งไม่มีอะไรที่จะประเสริฐเท่ากับสติปัฏฐานที่เกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกระทั่งสามารถประจักษ์แจ้งลักษณะ ที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมก่อนอย่างอื่น

ถ. ถ้าไปเจอในลักษณะอย่างนี้ อาจารย์คิดว่าควรจะพิจารณาดำเนินการ อย่างไรต่อไป

ส. ถึงแม้จะมีใครให้คำแนะนำอย่างไร แต่ละชีวิตที่จะเกิดขึ้นในขณะไหน ก็ต้องเป็นไปตามการสะสมของจิตขณะนั้น เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้ที่ฟังพระธรรมและ ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมเท่าที่สามารถจะกระทำได้ พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีปกติ เจริญสติปัฏฐาน คือ ไม่ทิ้งการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

๑๖๗๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๐

เรื่องของนามรูปปริเฉทญาณ กว่าจะถึงต้องอบรมเจริญปัญญาศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และเป็นผู้ตรงที่จะรู้ว่า วันหนึ่ง ๆ รู้ลักษณะของปรมัตถธรรมมากหรือน้อย เพิ่มขึ้นหรือเปล่า หรือวันหนึ่ง ๆ ก็ยังเป็นเรื่องของบัญญัติมากมายอยู่ตลอด ไม่ว่าเช้า สาย บ่าย เย็น ก็ยังเต็มไปด้วยเรื่องของบัญญัติ

ต้องเป็นผู้ที่สามารถแยกลักษณะของปรมัตถ์ออกจากบัญญัติจริง ๆ จึงจะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมโดยความเป็นอนัตตาทางมโนทวาร ถึงความสมบูรณ์พร้อมที่จะแทงตลอดลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้โดยสภาพที่เป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ตรงต่อเหตุผล ต่อข้อปฏิบัติ ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ตรงและอยากจะรู้สภาพธรรม อยากจะประจักษ์แจ้งอริยสัจจ์เร็ว ๆ รีบร้อนหาทางอื่น ก็ยังไม่สามารถจะเกิดปัญญาที่ดับกิเลสได้

อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คหปติวรรค อุลบาลีวาทีสูตร
มีข้อความว่า

นิครนถ์นาฏบุตรได้ส่งลูกศิษย์ คือ ท่านอุบาลีคฤหบดีให้ไปยกวาทะของพระผู้มีพระภาค เพราะสำคัญตนว่าเก่งกว่าพระผู้มีพระภาค และแม้จะอยู่ในนครเดียวกันกับพระผู้มีพระภาค คือ ในครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้เมืองนาลันทา และนิครนถ์นาฏบุตรก็อยู่ที่เมืองนาลันทา แต่นิครนถ์นาฏบุตรก็ไม่เคยเห็นพระผู้มีพระภาคเลย ด้วยว่า ผู้ใดยอมปฏิญาณตนด้วยวาทะว่าเป็นศาสดา ผู้นั้นยังไม่ละปฏิญาณนั้น ก็ไม่สมควรเห็นพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น นิครนถ์นาฏบุตรนั้นไม่รู้ถึงสมบัติ คือ การเห็นและการฟังพระธรรมของพระผู้มีพระภาค เพราะไม่เคยเห็นพระผู้มีพระภาค

นี่เป็นสิ่งที่สาวกจะเห็นคุณค่าของพระธรรมโดยการรู้ว่าไม่รู้อะไร นอกจากจะได้ฟังพระธรรม และเริ่มพิจารณา เริ่มเข้าใจขึ้น จนกระทั่งพิจารณาข้อปฏิบัติที่ละเอียดรอบคอบ เป็นหนทางที่จะทำให้รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ไม่คลาดเคลื่อน เพราะถ้าผิดไปเพียงเล็กน้อย ที่ละนิดที่ละหน่อย ไม่เป็นผู้ที่พิจารณาเหตุผลโดยถูกต้อง ย่อมจะทำให้มีข้อประพฤติดิปฏิบัติที่ผิด

ในทุกวันนี้ ทุกคนจะเห็นได้ว่า เพราะไม่รู้ปัจจัย คือ เหตุที่จะทำให้เกิดผล คือ สภาพธรรมแต่ละขณะในขณะนี้ จึงทำให้มีการเข้าใจผิด มีการเชื่อและประพฤติดิผิดต่าง ๆ ซึ่งความเห็นผิดในปัจจุบันนี้ที่ทุกท่านเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นการเข้าใจผิด เป็นความเชื่อผิด ๆ และความเห็นผิดก็ไม่ได้มีแต่เฉพาะในสมัยนี้ แม้แต่ในครั้งโบราณนานมาแล้ว จะเป็นพันล้านปีก่อน หรืออีกพันล้านปีข้างหน้า ความเห็นผิดหรือว่าความเชื่อผิด ๆ ก็ยังคงเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของผู้ที่ไม่พิจารณาเหตุและผลให้ถูกต้องตามความเป็นจริง จึงต้องเป็นผู้ที่ไม่ประมาทจริง ๆ ว่า ถ้าขาดเหตุผลขณะใด จะไม่รู้ปัจจัยที่ทำให้เกิดสภาพธรรมแต่ละอย่างตามความเป็นจริงซึ่งจะทำให้เชื่อผิด ๆ และปฏิบัติผิด ๆ ได้

อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คหปติวรรค อุปาลีวาทสูตร
มีข้อความต่อไปว่า

พวกนิครนถ์เห็นผิดว่า แมตตันไม้ ใบไม้แห้ง ๆ ผุ ๆ กรวดหรือกระเบื้องแตกก็มีชีวิต คือ มีปาณะ มีลมหายใจ

จะเห็นได้ว่า ความคิดอย่างนี้ ไม่ได้มีเฉพาะในสมัยนี้ แม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคหรือก่อนนั้น ก็ยังมีความเชื่อที่ผิด ๆ มีความเห็นที่ผิด ๆ ได้

อีกเรื่องหนึ่ง ตามข้อความใน **อุปาลีวาทสูตร**

หญิงงามเมืองผู้หนึ่งที่อาศัยกรรมดีในอดีตที่ได้กระทำมาแล้ว จึงได้ฐานันดร คือ มีตำแหน่งเป็นหญิงงามเมือง แต่ก็เข้าใจว่าที่ตนได้ฐานันดรนั้น เพราะเห็นดาบสผู้หนึ่งซึ่งมีหนวดเคราปิดอกรุงรัง ก็คิดว่าเป็นกาลกนิ เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นดาบสนั้น ก็เลยล้างตา แปรงฟัน เคี้ยวไม้สีฟัน ถ่มน้ำลายเป็นก้อน ๆ ลงไปที่ดาบสนั้น

และโยนไม้สีฟันลงไปบนเชิงผม บ้วนปาก เอาราดบนศีรษะของดาบส โดยเข้าใจว่า การทำอย่างนั้นเป็นการลอยกลีโทะแล้ว ซึ่งก็ทำให้ผู้อื่นพลอยกระทำตามกันไปหมด

นี่ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสมัยนี้จะมีอย่างนี้หรือเปล่า หรือจะมาน้อยกว่านี้ ก็ต้องแล้วแต่สถานที่ เพราะว่าตามชายแดนห่างไกล ก็ไม่ทราบว่าจะมีความเห็นผิด ความเข้าใจผิด เพราะไม่รู้เหตุปัจจัยของสภาพธรรมมาน้อยแค่ไหน

เมื่อผู้อื่นได้กระทำตามอย่างนั้น ได้อาศัยกรรมดีที่ได้กระทำแล้วในอดีตเป็นเหตุ ให้ได้ยศถาบรรดาศักดิ์กัน ก็ยิ่งทำให้เชื่อว่า ด้วยการกระทำอย่างนั้นเป็นเหตุที่ทำให้ได้ ยศถาบรรดาศักดิ์

นี่คือประวัติของปาณฑก ในอุปาลิสูตร

อีกปาหนึ่ง คือ ปากาลิงคะ ก็มีประวัติที่แสดงความเห็นผิดของพระราชา องค์หนึ่ง เรื่องมีว่า

เมื่อได้ฟังดาบสรูปหนึ่งแสดงโทษของการลวงศีล ๕ พระราชาองค์นั้นคิดว่า ดาบสนั้นพูดกระทบกระเทียบทิ่มแทงพระองค์ผู้เดียวท่ามกลางบริษัท จึงคิดที่จะ เบียดเบียนดาบสทั้ง ๕๐๐ รูป ผู้สมบุรณ์ด้วยตบะ จนสิ้นชีวิตในวันเดียวเท่านั้น

นี่คือความคิดปรุงแต่งมากมาย แม้เพียงได้ฟังเรื่องโทษของการลวงศีล ๕ แต่คำพูดที่ดีที่เป็นศีล ก็เป็นทุศีลสำหรับผู้ที่ไม่ใช่ศีล พระราชาพระองค์นั้นจึงเข้าใจว่า ดาบสนั้นกระทบกระเทียบทิ่มแทงพระองค์ผู้เดียว จนกระทั่งเกิดความคิดที่จะ เบียดเบียน และในที่สุดก็ได้ประหารดาบสทั้ง ๕๐๐ ผู้สมบุรณ์ด้วยตบะ ในวันเดียว นี่คือประวัติของปากาลิงคะ

อีกปาหนึ่ง คือ ปามาตังคะ ซึ่งได้แสดงให้เห็นความเข้าใจผิดที่ไม่รู้ว่า สภาพธรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นไปทุกขณะ ต้องมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกุศลวิบากก็ต้องเกิดจากกุศลกรรม อกุศลวิบากก็ต้องเกิดจากอกุศลกรรม แต่เมื่อไม่รู้สภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริงจึงทำให้เข้าใจผิด เช่น ในครั้งนั้น ความเห็นผิดของคนในสมัยนั้นมีว่า

เมื่อคนจันฑาลโกรธ นอนตายใกล้ประตูห้องของผู้ใด คนที่อยู่ในห้องนั้นทั้งหมดต้องตกเป็นจันฑาล หรือเมื่อคนจันฑาลตายกลางเรือน คนในเรือนทั้งหมดต้องเป็นจันฑาล หรือเมื่อคนจันฑาลตายที่ประตูเรือน คนที่อยู่ในเรือนทั้ง ๒ ข้างต้องเป็นจันฑาล หรือเมื่อคนจันฑาลตายที่ลานบ้าน คนที่อยู่ในเรือนทั้ง ๑๔ หลัง คือ ทั้งข้างโน้น ๗ หลัง ข้างนี้ ๗ หลัง ต้องเป็นจันฑาล

ไม่มีเหตุไม่มีผลอะไรเลย แต่เพราะไม่รู้เหตุปัจจัยของสภาพธรรมที่เกิดปรากฏ จึงทำให้มีการเห็นผิดต่าง ๆ

เรื่องของนายมาตังคะได้เคยกล่าวถึงแล้วครั้งหนึ่ง ซึ่งก็เป็นพระชาติหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่จะอบรมเจริญปัญญาถึงความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องเกิดขึ้นเป็นไปในแต่ละภพแต่ละชาติตามเหตุตามปัจจัยที่ได้สะสมมา

สำหรับท่านผู้ฟังใหม่ จะขอกล่าวถึงเรื่องของนายมาตังคะอีกครั้งหนึ่งโดยย่อ

ในสมัยนั้นที่พระนครพาราณสี มีเศรษฐีผู้หนึ่งมีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ เศรษฐีผู้นั้นมีธิดาคนหนึ่งชื่อทิกฐัมภคิกกา สะสวย น่ารักน่าชม พร้อมด้วยรูปลสมบัติ โภคสมบัติ และคุณสมบัติ แต่ไม่ว่าจะมีชายใดมาสู่ขอ นางก็เห็นว่าไม่มีใครคู่ควรเลยสักคนเดียว มีข้อตำหนิไปเสียหมด ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องชาติบ้าง หรือไม่ก็ในเรื่องทรวดทรง เรื่องมือ เรื่องเท้า เป็นต้น

วันหนึ่งนางทิกฐัมภคิกกาตั้งใจจะลงเล่นน้ำในแม่น้ำคงคา ก็ได้สั่งให้จัดตบแต่งทำน้ำ บรรทุกของเคี้ยวของกินเป็นอันมากเต็มเล่มเกวียน เอาของหอมและดอกไม้ เป็นต้นไปด้วย และขึ้นยานอย่างมิดชิด มีหมู่ญาติแวดล้อมออกจากปราสาทไป

สมัยนั้น พระมหาบุรุษได้กำเนิดเป็นคนจันฑาลมีชื่อว่ามาตังคะ อายุ ๑๖ ปี อาศัยอยู่ในกระท่อมหน้านอกพระนคร วันนั้นนายมาตังคะมีกิจที่จะเข้าไปในพระนครพาราณสี เขาห่มผ้าเก่าสีเขียว มือข้างหนึ่งถือกระเช้า อีกข้างหนึ่งถือกระดิ่งสั้น ร้องบอกคนที่ผ่านไปมาให้รู้ว่าเขาเป็นคนจันฑาล ด้วยความนอบน้อมเจียมตน

ความนอบน้อมเจียมตนเป็นกุศล แต่ผู้คนในสมัยโน้นหรือแม้ในสมัยนี้ ก็ยังคงยึดถือในกำเนิด คือ ไม่ได้พิจารณาถึงกุศลจิตและอกุศลจิต แต่ถือชั้นวรรณะ

เมื่อนางทิฐุมังคลิกาได้ยินเสียงกระดิ่งก็ได้มองทางช่องม่าน เห็นนายมาตังคะ ก็ร้องเรียกจนตัวสั่น

คิดดู นายมาตังคะซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระผู้มีพระภาค รูปร่างหน้าตา ทำให้คนร้องเรียกจนตัวสั่น

นางถ่มน้ำลาย และบอกให้พี่เลี้ยงเอาน้ำมาล้างตาที่เห็นนายมาตังคะ และบ้วนปากที่เอ๋ยชื่อนายมาตังคะ และให้กลับรถไปปราสาท

คือ เลิกเล่นน้ำที่แม่น้ำคงคา

พวกที่คิดว่าจะได้ข้าวปลาอาหาร สุรา เนื้อ ของหอมจากการไปเล่นแม่น้ำคงคาของนางทิฐุมังคลิกาก็โกรธนายมาตังคะ ที่ทำให้ตนพลาดโอกาสที่จะได้สนุกสนานและได้ลาภอย่างนั้น คนเหล่านั้นก็ตามนายมาตังคะไปจนกระทั่งถึงที่อยู่ และทำร้ายจนกระทั่งเข้าใจว่านายมาตังคะตายแล้ว และช่วยกันจับลากไปทิ้งไว้ที่กองขยะ

เมื่อนายมาตังคะรู้สึกตัว ก็พิจารณาหาเหตุที่ถูกทำร้ายว่าเกิดจากอะไร ก็รู้ว่าเป็นเพราะนางทิฐุมังคลิกานั้นเอง นายมาตังคะจึงคิดที่จะละมานะของนางทิฐุมังคลิกา นายมาตังคะไปนอนที่ลานบ้านของนางทิฐุมังคลิกาด้วยตั้งใจว่า เราได้นางทิฐุมังคลิกาจึงจะลูก เมื่อไม่ได้ก็จะตายเสียที่นี่แหละ

ความเห็นผิดของคนในสมัยนั้นมีว่า เมื่อคนจันฑาลโกรธ นอนตายใกล้ประตูห้องของใคร คนที่อยู่ในห้องนั้นทั้งหมดต้องเป็นจันฑาล หรือเมื่อคนจันฑาลตายกลางเรือน คนในเรือนนั้นทั้งหมดต้องเป็นจันฑาล หรือเมื่อคนจันฑาลตายที่ประตูเรือน คนที่อยู่ในเรือนสองข้างต้องเป็นจันฑาล หรือเมื่อคนจันฑาลตายที่ลานบ้าน คนที่อยู่ในเรือนทั้ง ๑๔ หลัง คือ ข้างโน้น ๗ หลัง ข้างนี้ ๗ หลัง ทั้งหมดต้องตกเป็นจันฑาล

คนทั้งหลายก็ได้ไปบอกเศรษฐีว่า นายมาตังคะนอนอยู่ที่ลานบ้านของเศรษฐี เศรษฐีก็บอกให้เอาทรัพย์ไปให้นายมาตังคะ ๑ มาสก เพื่อให้ให้นายมาตังคะลูกไป แต่นายมาตังคะก็ไม่ยอมลูก เขาบอกว่าไม่ได้ต้องการเงิน ต้องการนางทิฐุมังคลิกา

คนเหล่านั้นก็ถามว่า นางทิวฐมั่งคลีคามีโทษผิดอะไร นายมาตังคะก็บอกว่า นางทิวฐมั่งคลีคามิไม่ได้ทำอะไร แต่พวกของนางทำร้ายตน

เมื่อคนเหล่านั้นไปบอกเศรษฐี เศรษฐีก็เพิ่มเงินให้อีก เพื่อให้ให้นายมาตังคะ กลับไป แต่นายมาตังคะก็ไม่กลับไป ยังนอนอยู่ตามเดิม

เศรษฐีและภรรยากลัวว่านายมาตังคะจะตาย ก็ส่งอาหารและทรัพย์ไปให้นายมาตังคะเพิ่มขึ้น แต่นายมาตังคะก็ไม่รับ

ล่วงไปวันหนึ่ง ๒ วัน ๓ วัน ๔ วัน ๕ วัน พวกเพื่อนบ้านที่อยู่ติดกันก็บอกให้เศรษฐีให้นางทิวฐมั่งคลีคามีนายมาตังคะไปเสีย แต่เศรษฐีและภรรยาก็ไม่ยอมส่งเงินไปให้เพิ่มอีกเรื่อย ๆ จนถึงหนึ่งแสน แต่นายมาตังคะก็ไม่ยอมรับ

จนถึงวันที่ ๗ ชาวบ้านทั้ง ๑๔ หลังก็ประชุมกันยกนางทิวฐมั่งคลีคามีนายมาตังคะ โดยพากันขึ้นไปบนปราสาท ถอดเครื่องประดับทุกชิ้นออก ให้นุ่งผ้าเชียวเก่า ๆ ให้ประดับต่างหูดีบุก มอบกระเช้าใบตาลให้ แล้วจับแขนไปส่งให้นายมาตังคะ

นายมาตังคะทำมานะของนางทิวฐมั่งคลีคามิให้ลดลงโดยไม่ยอมลุกขึ้น จนกว่านางทิวฐมั่งคลีคามิจะพูดกับตนอย่างนอบน้อม ซึ่งนางทิวฐมั่งคลีคามิก็เรียกนายมาตังคะว่า เจ้านาย แล้วก็บอกให้ลุกขึ้น

นายมาตังคะก็ให้นางทิวฐมั่งคลีคามิแบกตน พาไปยังประตูที่จะออกไปสู่บ้าน แต่ไม่บอกให้ไปทางไหน นางทิวฐมั่งคลีคามิเป็นผู้ที่ไม่เคยแม้แต่จะยกของที่เบา ๆ อย่างกำนับว แต่ก็เชื่อฟัง เพราะฉะนั้น ก็แบกนายมาตังคะเดินไปทางประตูด้านทิศตะวันออก แล้วก็ถามว่า ออกทางประตูนี้ใช่ไหม นายมาตังคะก็บอกว่า ไม่ใช่ นางทิวฐมั่งคลีคามิก็แบกต่อไปอีกจนถึงประตูเมืองด้านตะวันตก นายมาตังคะก็บอกว่าให้ออกไปทางประตูด้านนี้ ไปยังกระท่อมมุงหนังของตน

พระโพธิสัตว์อยู่ในกระท่อมของตนกับนางทิวฐมั่งคลีคามิโดยไม่เกี่ยวข้องกัน นางทิวฐมั่งคลีคามิเลยตลอด ๗ - ๘ วัน ระหว่างนั้นท่านคิดว่าจะมีทางใดที่จะทำให้ นางทิวฐมั่งคลีคามิได้เกียรติ ได้ยศ และได้บิรवार เมื่อเห็นว่าถ้าท่านยังอยู่เป็นคฤหัสถ์ ก็ไม่มีทางที่จะทำให้ นางทิวฐมั่งคลีคามิได้เกียรติ ได้ยศ ได้บิรवारได้ เพราะฉะนั้น

ก็ออกบวช เจริญฌานสมาบัติจนกระทั่งได้อภิญญา เมื่อบรรลุอภิญญาแล้ว ก็ได้กลับไปบอกนางทิวฐมั่งคลีกาว่า ให้นางประกาศให้ทั่วพระนครว่า สามีนางไม่ใช่จันทาล แต่เป็นท้าวมหาพรหม และให้ประกาศว่า อีก ๗ วันซึ่งจะเป็นวันอุโบสถนั้น ท้าวมหาพรหมสามีนางจะเหาะลงมาจากวงพระจันทร์ และเมื่อถึงวันนั้น ก็เป็นอย่างนั้นจริง ๆ

เพราะฉะนั้น เมื่อมหาชนเห็นดังนั้น ก็พากันแวดล้อมนางทิวฐมั่งคลีกา เรียกนางว่า พรหมปชาบดี และปรึกษากันที่จะเชิญนางเข้าไปอยู่ในพระนคร โดยห้ามไปด้วยวาทอง ไม่ให้คนที่มีชาติไม่บริสุทธิ์ ๗ ชั่วคนห้าม แต่ว่าให้พราหมณ์ที่มีชาติและมนต์ ๑๖ คนห้ามไป คนที่เหลือบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น เข้าไปสู่พระนคร และได้สร้างมณฑปให้นางอยู่

ตั้งแต่นั้นมาคนทั้งหลายได้ยื่นพ้อเห็นนาง แต่ว่าเข้าใกล้ไม่ได้ เมื่อต้องการจะไหว้ก็ต้องให้ ๑ กหาปณะจึงไหว้ได้ ผู้ต้องการไหว้ในทีรอบ ๆ พ้อได้ยินเสียง ต้องให้ ๑๐๐ กหาปณะจึงไหว้ได้ ผู้ต้องการไหว้ในที่ใกล้ซึ่งเป็นที่ได้ยินเสียงพูดปกติ ต้องให้ ๕๐๐ กหาปณะจึงไหว้ได้ ผู้ต้องการวางศีรษะที่เท้าแล้วไหว้ต้องให้ ๑,๐๐๐ กหาปณะจึงไหว้ได้ ผู้ที่ต้องการนำชำระเท้า ต้องให้ ๑๐,๐๐๐ กหาปณะจึงได้

มีใครต้องการไหม น้ำล้างเท้า ๑๐,๐๐๐ กหาปณะ เพราะคิดว่านั้นเป็นมงคล

แม้แต่พระราชาก็จะทำพิธีราชาภิเษก ก็ยังต้องการน้ำชำระเท้าของนางทิวฐมั่งคลีกา เพราะฉะนั้น พระราชาก็ต้องให้เงินถึง ๑๐,๐๐๐ กหาปณะด้วย

นายมาตังคะซึ่งเป็นคนจันทาล เป็นผู้ที่อยู่บ้านมุงหน้าง ก็ได้จับชีวิตในสังสารวัฏด้วยการตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสมณโคดมพระองค์นี้

เพราะฉะนั้น ทุกคนในขณะนี้ ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ที่ยากไร้ถึงขนาดนายมาตังคะก็น่าที่จะมีโอกาสได้อบรมเจริญปัญญา แม้ว่าจะไม่มาก แต่ก็อบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาติหนึ่ง

๑๖๘๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๐

ถ้าจะดูตัวอย่างบุคคลในครั้งก่อนการตรัสรู้ จนถึงสมัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ จะเห็นได้ว่า ท่านเหล่านั้นก็ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีกิเลส แต่ก็มีปัญญาที่สะสมมาด้วย และเมื่อถึงโอกาสที่ปัญญาสมบูรณ์ถึงขั้นรู้แจ้งอริยสัจจธรรม ก็ย่อมสามารถรู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้ เพราะฉะนั้น ถ้าทุกคนจะคิดถึงประโยชน์ของการเกิดมามีชีวิต เป็นมนุษย์ในขณะนี้ ทุกคนย่อมมีทางเดินของชีวิตซึ่งจะมี ๒ ทาง คือ ทางหนึ่งเลือกที่จะหมุ่นเข้าไปให้จมลึกอยู่ในปลักของสังสารวัฏฏ์ต่อไป หรืออีกทางหนึ่ง คือ เลือกที่จะหมุ่นออกจากเกลียวของสังสารวัฏฏ์ไปที่ละเล็กทีละน้อย

ธรรมต้องพิจารณาทุกเรื่อง ไม่ว่าจะในเรื่องของโลกะ หรือโทสะ หรือโมหะ โดยพิจารณาตนเองว่า การที่ยังมีความยึดมั่นผูกพันในบุคคล ควรที่จะคลายเกลียวออก หรือหมุ่นเกลียวเข้าไปอีก เพราะว่าในภพหนึ่งชาติหนึ่งทุกคนต้องมีความผูกพัน มีความยึดมั่นในบุคคลต่าง ๆ โดยฐานะต่าง ๆ ซึ่งควรจะได้พิจารณาว่า จะละคลาย หรือจะยึดมั่นให้มากขึ้น

แม้ในเรื่องของโทสะ ความโกรธ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าท่านผู้ใดยังคงมีความโกรธ ในบุคคลใด ขณะนั้นเป็นอกุศล จะคลายเกลียวออก คือ ละคลายความโกรธและให้อภัย หรือจะหมุ่นเกลียวของโทสะให้เพิ่มขึ้น มากขึ้นไปอีก

วันหนึ่ง ๆ ถ้าจะหาเรื่องที่จะโกรธ ไม่ยากเลย เช่นเดียวกับการที่จะหาวัตถุ ซึ่งเป็นที่พอใจก็ไม่ยาก ได้ยินอะไรนิดอะไรหน่อยก็โกรธได้ แต่ถ้าพิจารณาหาเหตุผลว่า ผู้นั้นอาจพูดไปด้วยความไม่รู้ ด้วยการฟังที่ผิดเพี้ยน หรือด้วยความเข้าใจผิด ขณะนั้น จิตใจก็จะสลาย ไม่เดือดร้อน หมดเรื่อง จบเรื่องทุกอย่าง

แนวทางเจริญวิปัสสนา เล่ม ๑๖๘ ตอนที่ ๑๖๗๑ - ๑๖๘๐

เพราะฉะนั้น ทุก ๆ ขณะในชีวิต เป็นขณะที่ควรจะได้พิจารณาถึงประโยชน์ ด้วยความเป็นผู้ตรงที่จะรู้ว่า กุศลทั้งหลายย่อมเป็นประโยชน์กว่าอกุศล ซึ่งการเป็นผู้ตรงนั้น ก็เป็นลักษณะของตัตรมัมหมัตตตาเจตสิก

สำหรับโมหะ ขณะที่มีโมหะ คือ ขณะที่เห็นก็ไม่รู้สภาพความจริงของนามธรรม และรูปธรรมในขณะที่กำลังเห็นซึ่งก็คือในขณะนี้เอง หรือแม้ในขณะที่ได้ยินเดี๋ยวนี้ ก็ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังได้ยินและเสียงที่ปรากฏ ฉะนั้น จะคลายเกลียวของโมหะ โดยการอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรม หรือพอใจที่จะหมุนเกลียวของโมหะให้มากขึ้นอีก โดยละเลยการระลึกรู้ลักษณะ ของสภาพธรรมที่ปรากฏ

นี่คือเส้นทางชีวิต ที่ทุกคนควรจะได้พิจารณาเลือกเดินต่อไปทุก ๆ ขณะ
แม้ในขณะนี้เอง

อรรถกา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ปริพพาชกวรรค เวชณสสูตร
มีข้อความว่า

คนบางคนแม้ครองเรือน ก็เป็นผู้หนักในกาม น้อมไปในกาม บางคนเป็นผู้หนักในเนกขัมมะ น้อมไปในเนกขัมมะ

ทุกท่านมีชีวิตตามความเป็นจริง เมื่อเป็นผู้ครองเรือน ก็เป็นผู้ครองเรือน ซึ่งพิจารณาเลือกได้อีกเหมือนกันว่า ทั้ง ๆ ที่ครองเรือนอยู่ จะเป็นผู้ที่หนักในกาม น้อมไปในกาม หรือจะเป็นผู้ที่หนักไปในเนกขัมมะ น้อมไปในเนกขัมมะ

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง บางคนเป็นบรรพชิต เป็นผู้หนักในกาม น้อมไปในกาม บางคนเป็นผู้หนักในเนกขัมมะ น้อมไปในเนกขัมมะ

พระธรรมทำให้ระลึกได้ไม่ว่าจะอยู่ในเพศใด แม้ในเพศบรรพชิตซึ่งเป็นผู้ที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ก็พอที่จะระลึกได้ทุกขณะว่า ในเพศบรรพชิตนั้น กำลังเป็นผู้ที่หนักในกาม หรือหนักในเนกขัมมะ

เพราะฉะนั้น พระธรรมทั้งหมด เพื่อประโยชน์แก่อกุศลแก่อัธยาศัยของผู้ฟัง
ที่จะได้พิจารณาและน้อมประพฤติปฏิบัติตาม ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

สำหรับความเห็นผิดต่าง ๆ มีละเอียดมาก และจะเห็นได้ว่า ในสมัยก่อน
กับในสมัยนี้ ก็ได้ต่างกันเลย เช่น ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงดับขันธ-
ปรินิพพาน ข้อความใน **อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสกั
ปริพพาชกวรรค มาคัณทียสูตร** มีว่า

มาคัณทียปริพาชก ทั้ง ๆ ที่มีญาณแก่กล้าดูเจมัลลิตพีชที่มีปากอ้าแล้ว

นี่คือคำเปรียบเทียบที่แสดงให้เห็นว่า เจมัลลิตพีชที่มีปากอ้าพร้อมที่จะ
เจริญเติบโต คือ ผู้ที่มีญาณแก่กล้าแล้ว แต่เมื่อยังไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค
ยังไม่ได้ฟังพระสัทธรรม ก็มีความเห็นว่า

ควรทำให้ความเจริญปรากฏในทวาร ๖ คือ ควรเห็นรูปที่ไม่เคยเห็น รูปที่
เห็นแล้วควรผ่านไป ควรฟังเสียงที่ไม่เคยฟัง เสียงที่ฟังแล้วควรผ่านไป ควรดมกลิ่นที่
ไม่เคยดม กลิ่นที่ดมแล้วควรผ่านไป ควรลิ้มรสที่ไม่เคยลิ้ม รสที่ลิ้มแล้วควรผ่านไป
ควรสัมผัสโผฏฐัพพะที่ไม่เคยสัมผัส โผฏฐัพพะที่สัมผัสแล้วควรผ่านไป ควรรู้
อัมมารมณที่ที่ไม่ควรรู้ อัมมารมณที่รู้แล้วควรผ่านไป

เป็นความวิจิตรของจิตที่จะมีความคิดต่าง ๆ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ของคน
ทุกยุคทุกสมัย แม้ในสมัยของมาคัณทียปริพาชกก็มีความเห็นอย่างนั้น และแม้ใน
สมัยนี้เอง ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ไม่เคยหยุดความพอใจเลย เช่น
ถ้ามีความคิดว่า ควรเห็นรูปที่ไม่เคยเห็น ก็จะมีการคิดสร้างสรรค์รูปมากมาย
หลายอย่าง ทั้งในเรื่องของเครื่องประดับร่างกาย หรือเครื่องประดับบ้าน หรือ
ทางวิชาการต่าง ๆ ควรเห็นรูปที่ไม่เคยเห็น เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ
ขณะนั้นก็เข้าใจว่าได้ทำความเจริญให้ปรากฏในทวาร ๖

ความคิดของคนสมัยนั้น กับคนสมัยนี้ ไม่ได้ต่างกันเลยในเรื่องความเห็นผิด
ถ้ามีใครเห็นว่า ควรจะสร้างสรรค์ทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งรูป ทั้งเสียง ทั้งกลิ่น ทั้งรส

ทั้งโงฐฐัพพะ ทั้งธัมมามรณ นั่นคือความคิดในเรื่องของโลก แต่ไม่ได้รู้ความจริงว่า ความเจริญแท้ ๆ คือ การเจริญปัญญา

พระผู้มีพระภาคทรงละพระคันธกุฏีเช่นกับเทวสถาน เสด็จไปประทับบน เครื่องลาดอันทำด้วยหญ้าที่โรงบูชาไฟ ๒ - ๓ วัน เพื่ออนุเคราะห์มาคณตียพราหมณ์ เพราะพระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีเพื่อทรงอนุเคราะห์ผู้อื่น และเมื่อมาคณตียพราหมณ์ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค พระองค์ก็ได้ทรงแสดงธรรมให้มาคณตียพราหมณ์ เห็นโทษ คือ ทุกข์ที่เกิดจากการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้โงฐฐัพพะ ในขณะที่สติไม่ได้ระลึก ไม่ได้สำรวมระวัง ก็ย่อมจะมีความเดือดร้อน ไปตามอารมณ์ที่ปรากฏด้วยโลหะ โทสะ โมหะ

นี่คือพระธรรมที่ทรงแสดง ให้เห็นความต่างกันระหว่างความคิดของผู้ที่เข้าใจว่า การทำให้ความเจริญปรากฏทางทวารทั้ง ๖ นั้น ต้องทำสิ่งใหม่ ๆ คือ เห็นรูปที่ไม่เคย เห็น ได้ยินเสียงที่ไม่เคยได้ยิน แต่ความเจริญจริง ๆ ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เป็นการ ปราศจากโลหะ โทสะ โมหะ ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส

เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรม จะต้องพิจารณาถึงจุดประสงค์ และเป็นผู้ที่ตรง เป็นผู้ที่มั่นคงในเหตุผลจริง ๆ เพื่อการประพฤติปฏิบัติจะได้ไม่คลาดเคลื่อน และไม่คล้อยตามในสิ่งที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล เพราะถ้าไม่พิจารณา ไม่เป็นผู้ที่มั่นคงใน เหตุผลจริง ๆ การเชื่อในมโนคติต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เหตุผล ก็เป็นทางทำให้ค่อย ๆ ไกลออกไปจากข้อปฏิบัติที่ถูกต้องที่ละเล็กทีละน้อย จนในที่สุดก็ไม่สามารถที่จะ พิจารณาได้ว่า ข้อปฏิบัติใดเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกที่จะทำให้ปัญญาเจริญ และข้อปฏิบัติ ใดเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ทำให้ปัญญาเจริญ เช่น การเห็นอะไรจะเป็นมโนคติ

เคยคิดไหม การเห็นอะไรจะเป็นมโนคติ บางคนเข้าใจว่า เห็นบางบุคคล เป็นมโนคติ เช่น เห็นภิกษุบางรูปที่เข้าใจว่าเป็นพระอรหันต์ มีหลายท่านที่กล่าวว่า ควรจะเห็นพระภิกษุรูปนั้นรูปนี้จะเป็นมโนคติอย่างยิ่ง เพราะว่าท่านผู้นั้นเป็นพระอรหันต์

แต่ว่ามงคลจริง ๆ ไม่ใช่การเห็นอย่างนั้น ต้องเป็นการเห็นพระรัตนตรัย ด้วยการเข้าใจพระธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง ไม่ใช่ไปด้วยความตื่นเต็นว่าจะได้เห็นบุคคลหนึ่งบุคคลใด แต่การเห็นที่ถูกต้อง คือ การเห็นด้วยความเข้าใจพระธรรมคำสอน เพื่อจะได้อบรมเจริญปัญญาสามารถเข้าใจสภาพธรรมที่ไม่เคยเข้าใจมาก่อน เช่น ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อนเลยว่า เห็นในขณะนี้ เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้

เพียงเท่านี้ ถ้าจะพิจารณาด้วยความซาบซึ้งในอรรถจริง ๆ ที่จะไม่ละเลย พร้อมกับสติที่ระลึกได้ที่จะพิจารณาลักษณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ ซึ่งไม่เคยคิดว่ามีประโยชน์มาก่อน ไม่เคยรู้ว่าเห็นในขณะนี้ มีปัจจัยอะไรบ้างที่จะทำให้เกิดขึ้น แต่เมื่อมีโอกาสได้ฟังเรื่องของปัจจัย มีโอกาสได้รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว ในขณะนั้นย่อมเห็นพระคุณของพระธรรมที่ทำให้สามารถรู้ความจริงในชีวิต ซึ่งหลาย ๆ ชาติก่อนนั้นอาจไม่เคยได้ยินได้ฟังมาเลย แต่ชาติใดก็ตามที่มีโอกาสได้ฟังและได้พิจารณาเห็นประโยชน์ก็จะรู้ว่า เป็นสิ่งที่ไม่มีโอกาสจะได้ยิน ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่ได้สะสมบุญในอดีตมาแล้ว

เรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แม้ว่าจะเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏชั่วขณะสั้น ๆ และก็พุดถึง เช่น เห็น เดียวก็พุดถึงได้ยิน เดียวก็พุดถึงคิดนึก แต่ให้เห็นประโยชน์ของการที่สติจะระลึกศึกษา จนกว่าจะรู้ชัดจริง ๆ

สนทนาธรรมที่กุรุน้อย จังหวัดราชบุรี

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ถ. ผมฟังเทปอาจารย์มาครั้งที่ ๘ หรือ ๙ และค่อย ๆ เข้าใจทีละน้อย ๆ เราก็คุยกันเฉพาะในวงว่า เมื่อยังไม่ปลดปล่อยนัก ก็หาวิธีที่นอกแบบไปนิดหน่อย เพราะเคยเป็นครูมาก่อน เคยสอนเด็ก ก็หาวิธี ว่าจะเป็นไปได้ไหม ตอนนั้นผมยังไม่เข้าใจลึกซึ้งในสัจธรรมของสติ ก็เข้าใจตามธรรมดาที่เคยเป็นครูสอนเด็ก เมื่อมาเรียนของอาจารย์ มันไม่ใช่ สติตัวนี้ต้องเป็นไปตามครรลอง คือ ต้องมีปัญญาควบไปด้วยพร้อมกัน ที่ผมเล่ามานี้ เนื่องจากติดนิสัยครู ผมก็เลยคิดมากกว่า

เมื่อสติยังไม่เกิด เพราะสติเป็นโสภณเจตสิก จะไม่เกิดกับจิตที่เป็นอกุศล จะเกิดเฉพาะกับกุศลเท่านั้น ซึ่งพวกผมก็เจริญกุศลน้อย โอกาสที่สติจะเกิดคงไม่ค่อยมี มีแต่หลงลืม ด้วยวัยขนาดนี้ก็คิดมากหน่อย เพราะเหลืออีกไม่กี่วัน คนละ ๖๐ - ๗๐ แล้ว ก็คิดว่า จะมีวิธีอะไรที่ง่ายกว่านี้ เมื่อมาคุยกันก็ได้หลักการในทางโลกว่า ถ้าเราพิจารณาหาทาง เช่น สมมติว่าสติเป็นเครื่องเฮลิคอปเตอร์กำลังบินอยู่ข้างบน ยังไม่มีที่ลง เขาก็ต้องหาที่ลง เราก็เตรียมที่ลงให้เขา คิดว่าเมื่อจะเจริญสติ ต้องมีฐาน เป็นสติปัฏฐาน เช่น ขันธ์ ๕ เมื่อเราฝึกกลุ่ม ๆ ตอน ๆ ไป ต่อไปเกิดความชำนาญ สติเกิดขึ้นก็มีที่ลง

ที่พูดอย่างนี้ เพราะว่าโอกาสที่จะใช้ปัญญาชี้ชัดลงไปว่า ตอนนี้อยู่ที่สติเกิดแล้ว หนอ ยังไม่มีสักครั้งหนึ่ง จึงขอสารภาพว่า อยากจะก้าวไปอีกก้าวหนึ่ง ก็เลยเหยียบพลาด ขอให้อาจารย์วิจารณ์หน่อย

ส. เจริญสติปัฏฐานทำไม

ถ. เพื่อจะรู้จักปรมาตถธรรม

ส. ตอบให้ตรงกว่านั้นอีกสักนิดหนึ่งได้ไหม

ถ. คงจะหมดทุนแล้ว

ส. ถ้าไม่เข้าใจจริง ๆ จะมีโอกาสคลาดเคลื่อนมาก เจริญสติปัฏฐานก็เพื่อละความไม่รู้ พอใจไหมอย่างนี้ ฟังธรรมเพื่ออะไร ก็เพื่อละความไม่รู้ ไม่ใช่เพื่ออยากจะได้อะไร เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังไม่รู้ ๆ และก็ไม่รู้ ๆ ต่อไปอีก ก็ยังคงไม่รู้ ๆ ไปเรื่อย ๆ ไม่มีทางจะละความไม่รู้เลย

ถ้าไม่มั่นคงจริง ๆ ว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐานเพื่ออะไร ก็จะไปผิดหนทางกันมาก เพราะว่ามีความต้องการ แม้แต่ต้องการสติ ก็ยังไม่ทราบว่า ต้องการสติไปทำไม แต่ตามความเป็นจริงแล้ว การฟังพระธรรมทั้งหมด รวมทั้งการที่สติจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อละความไม่รู้

แสดงว่ามีความไม่รู้อย่างมากมายเหลือเกิน และไม่ใช่ว่าในชาตินี้ชาติเดียว ความไม่รู้เรื่องอะไร ความไม่รู้ในขณะที่กำลังเห็น ไม่รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา ในขณะที่กำลังได้ยิน ก็ไม่รู้ว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ที่ว่าฐานของสติ มีอยู่ตลอด แต่ไม่รู้ต่างหากว่าเป็นฐาน จึงไม่ระลึกทันที แต่ไปหาทางอื่นวนเวียน ถ้าเป็นผู้ที่สติระลึกได้ว่า ความไม่รู้ อยู่ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะแม้มีสิ่งที่กำลังปรากฏ แต่อวิชชาก็ยังไม่รู้ นี่คือความต่างกันของวิชชา และอวิชชา

ถ้าไม่เคยรู้สึกตัวเลยว่ามี ความไม่รู้ในขณะที่กำลังเห็น ก็รู้ซะเลยว่า ในขณะที่ มีความไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาและเห็น เพราะฉะนั้น จะรู้ก็ต่อเมื่อ สติ ระลึกตรงขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องไปหาฐานลงให้สติ หรืออะไรเลย กำลังเห็น เดี่ยวนี้ น้อมพิจารณาสังเกตให้รู้ว่า ที่เรากล่องปากว่าเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ อากาญญู นั้นเรารู้ชื่อ รู้คำที่กล่าวถึงลักษณะของสภาพนี้ แต่ยังไม่เคยสังเกต จริง ๆ ว่าอากาญญูคืออย่างนี้ ซึ่งคนตายไม่เห็นแน่ ๆ เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเห็น ต้องเป็นอากาญญูอย่างหนึ่ง คือ เห็น คนตายไม่ได้ยิน ถ้ามีซากศพอยู่ตรงนี้ ไม่ได้ยิน ที่กำลังได้ยินนั้นสำหรับเฉพาะคนเป็น เป็นสภาพรู้ เป็นอากาญญูอย่างหนึ่ง ซึ่งคนตาย ไม่มี

ไม่ต้องไปไกลจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน ในขณะนี้เลย อบรม คือ การระลึกศึกษาสิ่งที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้

๓. ขอบพระคุณมาก การที่สติจะเกิดระลึกฐานามรูป ต้องเป็นตาม เหตุปัจจัยตามที่อาจารย์ว่า แต่มีคำบรรยายของท่านอาจารย์ในเทปที่ผมเปิดฟัง ก็ฟังอยู่ตลอดเวลา แต่ยังไม่เข้าใจก็มี คือ บางครั้งอาจารย์กล่าวว่า สภาพ สภาวะ บางครั้งอาจารย์ก็กล่าวถึงเรื่องลักษณะ อีกคราวหนึ่ง มีทั้งสภาวะลักษณะ หหมดเลย คือ ผมก็ตามจริง ๆ พอตามแล้วไปติดที่คำว่า สภาวะตัวหนึ่ง ลักษณะตัวหนึ่ง และ สภาวะลักษณะอีกตัวหนึ่ง

ส. และยังมีอาการรู้ เป็นธาตุรู้ อะไร ๆ ก็ได้ทุกอย่าง จะใช้คำไหนก็ได้ ไม่ต้องติดที่คำเลย แต่ให้เข้าใจว่า มีลักษณะของจริง เห็นเป็นของจริง ๆ มีลักษณะจริง ๆ ใครอยากจะใช้คำว่า สภาวะ สภาพธรรม ก็ได้ จะใช้คำว่า ธรรม คำเดียวก็ได้ จะใช้คำว่า อาการรู้ ก็ได้ จะใช้ลักษณะรู้ก็ได้ จะใช้ที่คำก็ได้ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดระลึกได้ว่า ขณะนี้เห็นเป็นอย่างไร เห็นคืออะไร เห็นมี ไม่สงสัยเรื่องสิ่งที่เห็น กับเห็น ใช่มั้ย เพราะว่าเห็นมี แต่เห็นไม่ใช่ตัวตนนี่สิ เห็นเป็นแต่เพียงธาตุรู้ชนิดหนึ่ง อาการรู้ชนิดหนึ่ง ลักษณะรู้ชนิดหนึ่ง จะใช้ที่คำก็ตามก็ไม่หายสงสัย ถ้าสติไม่เกิด และไม่พิจารณาจริง ๆ เพราะฉะนั้น จึงได้กราบเรียนว่า ไม่ต้องไปอื่น เพียงให้รู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

